

Якість освіти дітей
раннього та дошкільного
віку: забезпечення та
діагностика

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ**

**Якість освіти дітей раннього та дошкільного
віку: забезпечення та діагностика.**

Методичні рекомендації

Івано-Франківськ

«НАІР»

2024

УДК 373.2.014.26 (477) (088.132)

Я 45

DOI <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-83-3-2024-136>

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 11 від 31 жовтня 2024 р.)*

Авторський колектив:

Артемова Л.В. (Глосарій), Жиріков І.А. (3.2), Луценко І.О. (1.2; 3.1), Луценко В.О. (3.3; 3.4), Молочко С.В. (3.5), Рейпольська О.Д. (Передмова; 1.1; 1.3; 1.4; 2.2), Федоренко С.В. (2.1; 2.2)

Рецензенти:

*Гнізділова О.А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;
Ніколаєску І.О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.*

Я 45 Якість освіти дітей раннього та дошкільного віку: забезпечення та діагностика. Методичні рекомендації / Артемова Л.В., Жиріков І.А., Луценко І.О., Луценко В.О., Молочко С.В., Рейпольська О.Д., Федоренко С.В.; за заг.ред. О.Д. Рейпольської. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 136 с.

ISBN 978-617-8011-83-3

У методичних рекомендаціях розкрито теорію українських та зарубіжних особливостей оцінювання якості дошкільної освіти, обґрунтовано необхідність комплексної оцінки якості освіти в умовах ЗДО. Авторським колективом презентовано діагностичний комплекс з оцінки якості освіти дітей раннього та дошкільного віку на основі компетентнісного підходу (комплексну методику діагностування стану якості освіти в ЗДО, готовності вихователів до організації розвивального освітнього середовища, оцінки рівнів особистісного розвитку дітей дошкільного віку).

УДК 373.2.014.26 (477) (088.132)

ISBN 978-617-8011-83-3

© Інститут проблем виховання, 2024
© Авторський колектив, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Загальні основи моніторингу якості дошкільної освіти	6
1.2. Становлення та розвиток моніторингу якості освіти	22
1.3. Організація і проведення освітнього моніторингу дошкільної освіти	35
1.4. Організація контролю в закладі дошкільної освіти.	43
РОЗДІЛ II. ОЦІНКА ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	53
2.1. Особливості оцінки якості дошкільної освіти в США	53
2.2. Особливості оцінки якості дошкільної освіти в Європі	61
2.3. Тенденції розвитку якості дошкільної освіти в Європі та Україні: спільне та відмінне	70
Розділ III. ОЦІНЮЄМО ЯКІСТЬ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	88
3.1. Діагностика як інструмент забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку	88
3.2. Оцінка цифрового освітнього середовища	100
3.3. Оцінка фахової діяльності педагогічних працівників закладу дошкільної освіти	108
3.4. Оцінка освітнього розвитку здобувачів дошкільної освіти	119
3.5. Оцінка управлінських процесів в закладі дошкільної освіти	123
ГЛОСАРІЙ	130

ПЕРЕДМОВА

У методичних рекомендаціях розглядаються теоретичні, методичні та практичні підходи практики оцінювання, які базуються на сучасній філософії розуміння процесів якості освітнього процесу та якості освітньої діяльності. Сучасна філософія розуміння цих процесів, а також розуміння процесу оцінювання не лише забезпечує отримання достовірних, надійних та автентичних результатів оцінювання, а й веде до реалізації концепції навчання впродовж усього життя.

Беззаперечним є факт, що якість освіти – це важливий чинник входження людини на ринок праці, формування її конкурентоспроможності й певного економічно-соціального статусу. Процес оцінювання – це невід’ємна частина освітнього процесу, що значно впливає на її якість. І хоча ці методичні рекомендації розроблялися в першу чергу для педагогічних працівників та викладачів закладів вищої освіти, в яких є педагогічні спеціальності, вони будуть корисні для всіх, хто працює в системі дошкільної освіти – викладачів інститутів підвищення кваліфікації, керівників закладів дошкільної освіти, методистів, вихователів.

Другий розділ методичних рекомендацій «Оцінка якості дошкільної освіти: зарубіжний досвід», презентує досвід країн Європи та США щодо функціонування системи дошкільної освіти, забезпечення її доступності та якості. Цей розділ методичних рекомендацій містить опис основних видів такого оцінювання, які можуть бути як об’єктивними, так і суб’єктивними. У цьому розділі також даються рекомендації, які можна використати при забезпеченні доступності та якості дошкільної освіти.

У розділі «Оцінюємо якість освіти дітей раннього та дошкільного віку» розглядають такі основні аспекти планування процесу оцінювання, як діагностика як інструмент забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку; оцінка: цифрового освітнього середовища, фахової діяльності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти; освітнього розвитку

здобувачів дошкільної освіти; управлінських процесів закладу дошкільної освіти.

Оскільки методичні рекомендації розкривають сучасні підходи до розуміння і практики оцінювання, автори намагалися не лише надати теоретичну інформацію, а й надати практичні методичні рекомендації, описати приклади з практики, а також різні форми для здійснення рефлексії, самоаналізу, самооцінки – розглянути кейси, опитувальники, анкети тощо.

Методичні рекомендації містять також список рекомендованої літератури до кожного параграфу та корисні посилання, які можна використати для отримання більшої інформації з питань забезпечення якості дошкільної освіти в умовах воєнного стану.

Запропонований глосарій, що міститься в кінці методичних рекомендацій, описує терміни, які використано в ньому та їхнє іншомовне походження.

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Загальні основи моніторингу якості дошкільної освіти.

Якість освіти є ключовою проблемою збереження і прогресивного розвитку інтелектуального потенціалу України в ХХІ столітті. Актуальність проблеми якості освіти пов'язана із загальними орієнтирами процесу вдосконалення системи освіти на державному, регіональному, локальному рівнях і знаходить відображення в низці документів, що регламентують і концептуально обґрунтовують діяльність освітніх установ [6, с. 66]. Зокрема, у Законі України «Про дошкільну освіту» у пункті 1 статті 4 йдеться: «Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною безперервної освіти в Україні», пункті 2 статті 4 «Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб», пункті 2 статті 11 «ЗДО забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти», статті 26 «Завданням науково методичного забезпечення системи дошкільної освіти є: ...аналіз стану освітньої роботи та рівня розвитку дитини відповідно до завдань Базового компонента дошкільної освіти» [3]. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ ст. зазначено, що якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави і те, що держава постійно здійснює моніторинг якості освіти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку громадського контролю [15]. У вітчизняному філософському дискурсі якість освіти – предмет дослідження сучасних науковців В. Андрущенко, В. Кременя, К. Левківського, В. Огнев'юка, І. Предборської та ін.

Педагогічний контекст якості дошкільної освіти відображено у наукових працях Л. Артемової, А. Богданової, З. Борисової, Л. Зданевич, О. Кононко,

М. Коченгіної, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицької, Т. Лукіної, З. Нагачевської, Г. Рего, О. Савченко, Т. Степанової, В. Темчук, І. Улюкаєвої, О. Янко та ін.

Розглянемо основні дефініції дослідження «якість», «якість освіти», «якість дошкільної освіти» та простежимо їх взаємозв'язки. *Якість* – категорія філософська, об'єктивна і загальнонаукова. Словник української мови визначає якість як ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням. Якість – наявність суттєвих ознак, властивостей, особливостей, котрі відрізняють один предмет чи явище від інших [18, с. 529]. Усі різноманітні підходи дослідників у галузі теорії якості сходяться в єдиному визначенні якості як «об'єктивної визначеності цілісного предмета, що відмежовує цей предмет від інших». Поряд із визначеністю та цілісністю є ще одна особливість якості – цінність об'єктів і процесів.

Системно-структурна характеристика якості об'єкта дозволяє виокремити його суттєві особливості, розглядаємо лише деякі з них:

- поняття якості є універсальним, тому що може бути застосовано до всіх аспектів соціальної діяльності;
- темпи розвитку потенційної якості об'єкта або процеси мають випереджати систему вимог, що висувуються середовищем;
- наявність взаємозв'язку і єдності якості процесу, що відбиває розвиненість й інтенсивність його ознак, та якості результату, що фіксується у відповідних категоріях розвитку учасників цього процесу або власного об'єкта;
- неможливість вибудовування оцінних моделей виключно статистичними методами або на основі використання спеціальних інформаційних систем;
- неперервність оновлення якості – одна з головних умов існування об'єктів, процесів тощо [6, с. 71].

Тому, під *якістю* розуміємо ступінь відповідності властивостей якогось об'єкта (продукту, послуги, процесу) певним вимогам (нормам, стандартам). Якість – комплексне поняття, що характеризує ефективність усіх сторін діяльності: розробка стратегії, організація освітнього процесу тощо.

Якість освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості. Якість освіти – це насамперед її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися.

Якість освіти (англ. – *quality of education*) – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості.

У широкому значенні якість освіти має такі складові: якість реалізації освітнього процесу через рівень майстерності педагога і рівень досягнень дітей в освітньому процесі, якість умов реалізації освітнього процесу, якість управління системою освіти в конкретному закладі.

На думку академіка О. Савченко, порушуючи проблему якості освіти, виокремлює наступні чинники впливу, називаючи їх зовнішніми тисками, які негативно позначились на якості освіти загалом, так і на дошкільній, зокрема, (подаємо лише ті, що стосуються проблеми дослідження):

- тривала невизначеність ідеологічних установок розвитку держави (затягнувся процес пошуку національної ідеї, консолідації суспільства);
- нарощування відкритої соціальної нерівності, яка нівелює права частини громадян на забезпечення дітям якісної освіти, змістовне дозвілля;
- демографічна та економічна кризи, що зумовили значні зміни у мережі навчальних закладів, особливо у сільській місцевості, зменшення витрат на всі організації навчально-виховного процесу;
- постійне погіршення екологічної ситуації, частотність екологічних катастроф, епідемії збільшилися ризики для дитячого здоров'я; розхитування ролі сім'ї, як найважливішого соціального інституту стабільного розвитку держави, зумовило поширення безвідповідального батьківства, насильства над дітьми;

- бурхливий розвиток засобів масової інформації, доступ дітей до неякісної інформації, засилля реклами безмежного споживання тощо [17].

Н. Виноградова, трактує якість освіти як характеристику освітнього процесу і його результатів, що виражає міру їхньої відповідності поширеним у суспільстві уявленням про те, яким має бути освітній процес і якій меті він має служити, виражається в системі показників (нормативів) знань, умінь, навичок, норм ціннісно-емоційного ставлення до світу і один до одного, яка відбиває ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу, від освітніх послуг, що надаються освітньою установою, а також ступінь досягнення висунутих перед освітою мети і завдань. Проблему якості дошкільної освіти підіймає широке коло сучасних науковців.

Так, О. Кононко зазначає, побудова дошкільної освіти в сучасному життєвому контексті, модернізація всіх її складників – цілей принципів, завдань, змісту, форм, методів виховання і навчання – перетворюється на першочергову потребу. Задовольнити сучасні запити може лише якість дошкільної освіти, що стає визначальним принципом інноваційних процесів. Основою зрушень є створення потреб і моделей розвитку особистості. Якісна дошкільна освіта визначається фахівцями як процес і результат удосконалення здібностей і поведінки зростаючої особистості, створення сприятливих умов для досягнення нею фізичної, психічної та соціальної зрілості, одержання можливості для індивідуального зростання, вияву творчих здібностей, актуалізації свого природного потенціалу [11].

Якість дошкільної освіти є національним пріоритетом; висока якість дошкільної освіти передбачає органічний зв'язок освіти і науки, педагогічної теорії і практики; модернізація системи дошкільної освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки, культури та соціальної політики.

Згідно з цим, інноваційний розвиток дошкільної освіти пов'язується сьогодні з реалізацією принципу дитиноцентризму як відбиття нових тенденцій в динаміці сучасного світу, де саме розвиток особистості стає показником

прогресу. За довідниковим виданням, якість дошкільної освіти – надання можливості вибору для дитини «індивідуального освітнього маршруту» на основі різноманітності змісту, форм і методів роботи з дітьми; забезпеченням соціального захисту дитини від некомпетентних педагогічних дій; гарантією досягнення кожною дитиною мінімально необхідного рівня підготовки для успішного навчання в початковій школі.

Якість дошкільної освіти опирається на три ключові аспекти: мета і зміст освіти, рівень професійної компетентності педагогів і організації їхньої діяльності, стан матеріально-технічної і науково-інформаційної бази освітнього процесу [16].

Перед дошкільною освітою ставиться певна мета, як зовнішня, так і внутрішня. Освіта має відповідати встановленим стандартам і нормам. Для здобуття дійсно якісної освіти має бути забезпечена якість самих вимог (мети, стандартів і норм) і необхідні якісні ресурси (освітні програми, кадровий потенціал, контингент дітей, матеріально-технічне забезпечення, фінанси тощо), тобто якість умов (вкладень у дошкільну освіту). Тому, якість мети обумовлює критерії – обґрунтованість завдань, формування цілісного освітнього простору. При дотриманні цих критеріїв якості важливу роль відіграє якість освітніх процесів (освітня діяльність, управління, освітні технології тощо), що безпосередньо забезпечують розвиток дітей дошкільного віку.

Дефініція «*якість дошкільної освіти*» з позиції кожного суб'єкта освітнього процесу (держави, дітей, батьків, педагогів, керівників) трактується по різному. Розглянемо дані позиції [9].

Для держави – потреба суспільства в якісній освіті; спрямовуючи фінансові ресурси в систему дошкільної освіти, поширюючи її доступність, органи виконавчої влади хотіли б мати підтвердження соціальної та економічної доцільності вкладених коштів. Потреби держави в певній якості послуг закладу дошкільної освіти, що надаються, знаходять своє віддзеркалення в наказах, інструкціях, листах Міністерства освіти і науки України та ін. [8].

Для дітей – це навчання в цікавій для них ігровій формі. Для батьків – це ефективне навчання, тобто навчання за програмами, що готують дітей до школи: навчання без стомлення; збереження здоров'я дітей як фізичного, так і психічного; успішність навчання; підтримка бажання дітей учитися; забезпечення можливості вступу до елітарної або престижної школи; навчання іноземної мови, хореографії, інформатики тощо. Отже, батькам необхідно бачити конкретні результати освітньої роботи з їхньою дитиною [10].

Для педагогів – це позитивна оцінка їхньої діяльності керівниками закладу дошкільної освіти, батьками; успішне виконання освітньої програми всіма дітьми; оптимальний добір методів і прийомів роботи з дітьми; підтримка інтересу дітей до процесу будь-якої діяльності, успішний їхній розвиток; збереження та зміцнення здоров'я кожної дитини, раціональне використання часу дітей і вихователя; забезпеченість педагогічного процесу всіма необхідними методичними рекомендаціями і системою планування. Для керівника – висока оцінка діяльності педагогів батьками і дітьми, підвищення престижу та іміджу закладу дошкільної освіти; збереження здоров'я дітей, раціональне використання часу дітей і педагога; успішність діяльності педагогів і дітей; повне засвоєння обраної освітньої програми та якісна підготовка дітей до школи [5].

Оцінювання зовнішніх властивостей якості освіти – це проведення моніторингу відповідності системи освіти за чотирма напрямми:

- реалізація освітніх потреб дітей;
- реалізація освітнього замовлення батьків;
- задоволення потреб суспільства;
- реалізація освітнього замовлення держави.

Оцінювання внутрішніх властивостей якості освіти – це проведення моніторингу якості освіти трьома напрямми:

- основних умов освітнього процесу;
- реалізації освітнього процесу;

● результатів освітнього процесу. Унаочнимо властивості якості дошкільної освіти на рис. 1.1.

Оцінювання (evaluation) – це процес формулювання висновків на основі порівняння кількісних показників, отриманих з різних джерел, зі стандартами. Здійснюється, як правило, з метою вдосконалення програм, в тому числі, навчання.

Оцінювання поділяється на: формуюче (formative) та підсумкове (summative) оцінювання результатів та процесів.

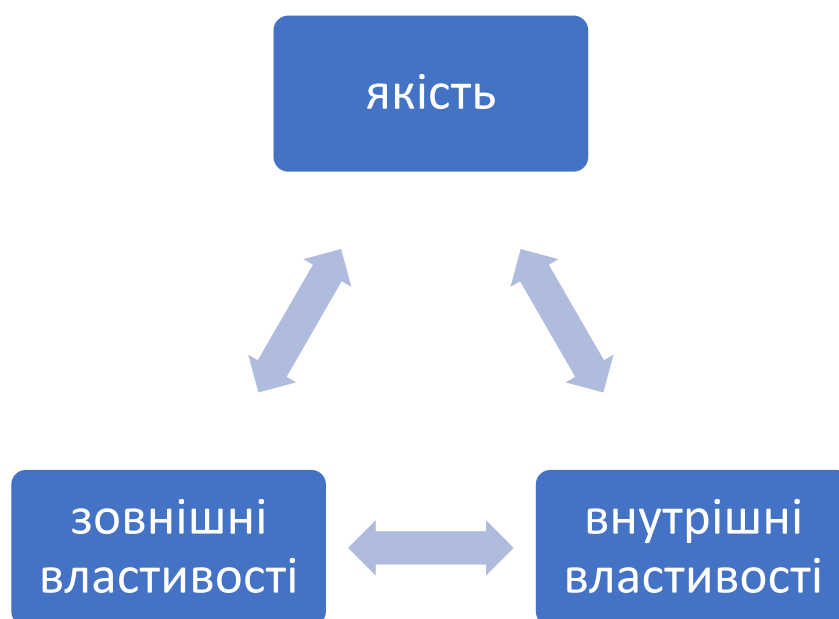

Рис. 1.1. Властивості якості освіти.

Існує три категорії оцінювання в сфері освіти:

- оцінювання з метою контролю і звітування (accountability);
- оцінювання з метою розвитку – оцінювання з метою набуття знань та розуміння.

У сфері освіти оцінювання може бути спрямованим на:

- здобувачів освіти;
- заклади освіти;
- педагогів;

- навчальні плани та програми;
- навчальні та / або методичні матеріали;
- обладнання;
- системи управління.

Оцінювання – це систематичний збір та інтерпретація свідчень, що веде, як частина процесу, до встановлення цінності з перспективою дії. Узагальнимо інформацію на рис. 1.2

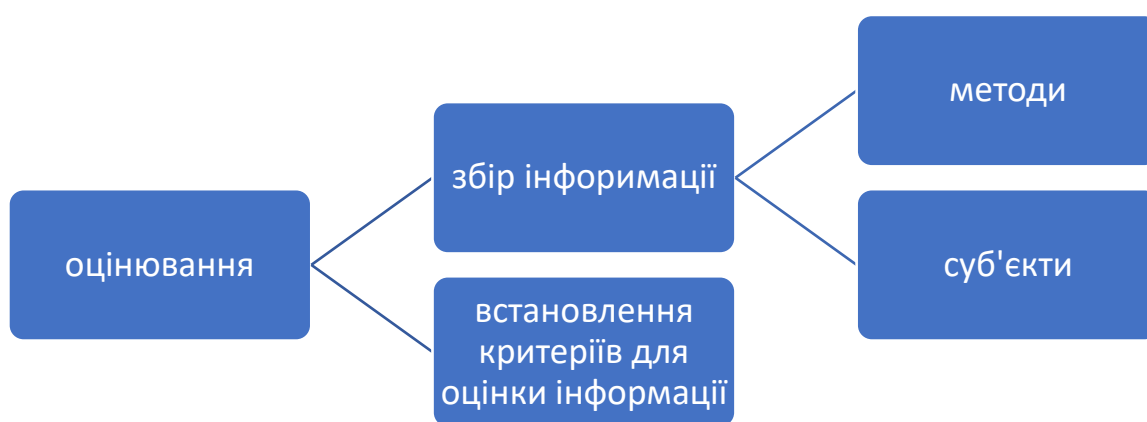

Рис. 1.2. Оцінювання в сфері освіти.

Оцінювання якості освіти є складовою проведення моніторингових процедур в освітньому закладі [2].

Вимірювання якості. Відносність критеріїв оцінки якості освіти. Критеріями якості процесу визначено – розвиток дошкільної освіти, ефективність здоров'язбережувальної діяльності. Визначення критеріїв якості дошкільної освіти дуже важлива проблема, особливо в даний час, коли немає єдиних підходів у теоретиків та практиків в галузі дошкільної освіти. Це обумовлюється цілою низкою об'єктивних та суб'єктивних причин. Критерії якості дошкільної освіти можна визначити на основі чинних програм та нормативних документів з дошкільної освіти [2].

У сучасній теорії та практиці дошкільної освіти відсутні єдині параметри оцінки якості дошкільної освіти. Науковці вважають, що вона має бути полікритеріальною та характеризуватися через сукупність таких груп критеріїв:

- якість умов (матеріальних, фінансових, психологічних, які створені в закладі дошкільної освіти для забезпечення нормальної життєдіяльності кожної дитини, стабільного функціонування колективу);

- якість освітнього процесу (що проявляється в співпраці педагогів, дітей та їхніх батьків у досягненні цілей у їхньому навчанні, вихованні та розвитку, у плануванні та організації різних видів дитячої діяльності з урахуванням інтересів та потреб дітей; характеру взаємодії педагогів і дітей як партнерів у цій діяльності);

- якість результатів освіти, які є взаємопов'язаними між собою, якість професіоналізму вихователів та керівників дошкільних закладів [13].

До критеріїв оцінки результатів дошкільної освіти, що засвідчують її якість, традиційно відносять: показники особистісного росту випускника закладу дошкільної освіти, серед яких виокремлюють сформованість базових якостей особистості та обсяг засвоєної в межах освітньої програми навчальної інформації; вмотивованість поведінки; дотепність та допитливість, загальний рівень підготовленості до навчання в школі.

При цьому класики дошкільної освіти підкреслюють, що змістом освіти для дошкільнят повинна стати ампліфікація розвитку, тобто максимально повне проживання та розширення можливостей самого дошкільного дитинства. Ці критерії задано таким чином: розвиток пізнавальної активності; розвиток мислення; розвиток комунікативних здібностей; розвиток символічних здібностей (уяви та гри). При цьому результативність розвитку дитини дошкільного віку оцінюється за наявності таких ключових компетенцій як: соціальна, комунікативна, діяльнісна, здоров'язберігаюча, інформаційна.

Важливими є критерії оцінки діяльності педагога, що характеризують:

- вплив педагога на розвиток кожної дитини (своєчасність появи новоутворень у дітей групи, позитивні зміни в розвитку дитини за рік,

захищеність дітей у присутності педагога, бажання відвідувати садок);

- характер особистісно орієнтованої взаємодії вихователя з дітьми;
- професійні смислові установки; володіння педагогічними технологіями;

здатність створити розвивальне середовище щодо особистісного розвитку дитини.

Висновок про вплив педагога на розвиток кожної дитини робиться на підставі вивчення динаміки формування життєвої компетентності вихованця, спостережень за дитиною в різних видах діяльності: під час гри і спілкування, у предметно-практичній діяльності) спілкування з батьками дитини [12].

На думку Б. Любимова головними критеріями сформованості компетентності педагога є:

- емпатійність, здатність до переживання; повага до дітей, потреба віддавати їм своє серце;

- справжня інтелігентність, духовна культура, бажання працювати з іншими, здатність знайти застосування своїм силам та брати участь у колективній педагогічній творчості;

- високий професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей та прийняття творчих рішень;

- фізичне та психічне здоров'я, професійна працездатність.

Характер особистісно орієнтованої взаємодії вихователя з дітьми.

Здатність визначати індивідуальні особливості дітей, відстеження динаміки розвитку дитини, вміння оцінювати дитину як особистість. Здатність визначати програму особистісного розвитку кожної дитини (систему цінностей, інтереси, самооцінка, воля, соціальні почуття, активність, творчість, індивідуальність, самостійність).

Вплив педагога на розвиток кожної дитини. Уміння створювати умови та ситуації для розвитку базових показників у дитини дошкільного віку: розвиток пізнавальної активності, розвиток мислення, розвиток комунікативних

здібностей, розвиток символічних здібностей (уяви та гри). Своєчасність появи цих новоутворень у дітей групи.

Захищеність дітей у присутності педагога та бажання відвідувати дитячий садок.

Професійні смислові установки. Наявність чіткої педагогічної позиції, здатність її сформулювати, обґрунтувати, відстояти готовність бути радником та заступником для дітей.

Володіння педагогічними технологіями. Здатність обирати технології у відповідності до завдань розвитку дітей, здатність визначати їх ефективність у розвитку дітей своєї групи, здатність до творчого використання технологій, врахування стану та можливостей дітей.

Аналіз та прогнозування педагогічного процесу. Авторські доробки та напрацювання, власні ідеї.

Організація розвивального середовища. Має чіткі уявлення про наповнюваність та розвивальний ефект середовища для дітей своєї групи. Постійно оновлює та збагачує розвивальне середовище, проявляє творчість у збагаченні розвивального середовища. Об'єктивно оцінює розвивальний ефект середовища.

У контексті сучасних уявлень про мету освіти як розвиток компетентностей дитини (тобто готовності до вирішення нових завдань і дій в ситуації невизначеності) на наш погляд, при визначенні критеріїв результативності дошкільної освіти необхідно орієнтуватися саме на досягнення дітей в розвитку здібностей, для яких дошкільне дитинство є сензитивним періодом, дані характеристики є одночасно актуальними для дошкільнят і такими, що готують дитину до включення в нове шкільне життя. Окрім того показником благополучності дитини є її емоційний стан, який відображається в рівні тривожності та ініціативності, фізичного здоров'я [4].

Критерії розвитку дитини дошкільника є показниками результативності дошкільної освіти та якості педагогічного процесу. Мислення як критерій психічного розвитку дошкільників. Під мисленням розуміється вирішення

завдань різного типу. Вибір мислення як одного із основних орієнтирів розвитку дошкільняти скасовує уявлення про необхідність переважання репродуктивної діяльності в дошкільньому віці.

Дослідження та педагогічний досвід показують, що здатність віднайти проблему, ставити завдання, планувати свої дії, оцінювати свою вмільсть чи неумільсть та знаходити точне, а інколи і нетрадиційне рішення доступне дітям дошкільного віку. Важливо наголосити, що власне і розвиток творчого мислення лежить в зоні найближчого розвитку дітей дошкільного віку. Для вирішення цих завдань вихователям необхідно включати в діяльність із дітьми різноманітні образні засоби – різного типу наочні моделі, дитяче творче проектування, експериментування, виконання логічних вправ та завдань. Цей критерій включено до оцінки якості педагогічного процесу в закладі дошкільньої освіти, такі завдання мають вирішуватись вихователем у щоденній роботі з дітьми.

Розвиток пізнавальних процесів (уява, гра) в розвитку дитини. Символічні здібності є найважливішою сферою розвитку суб'єктності дитини і забезпечують їй можливість символічного вираження реальності, її проживання. Недооцінка ігрової діяльності в сучасній дошкільній освіті проявляється в постійному використанні ігрового часу за рахунок розширення часу занять, а з іншого нерозумінням складності самого феномену гри. У результаті гра розвивається спонтанно і як правило не досягає повноцінних розгорнутих форм. Дуже часто відображається лише в планах (формально), а не у повсякденному житті дітей.

Пізнавальна активність дитини як критерій розвитку. Пізнавальна активність – допитливість дитини, її відкритість новому, готовність пізнавати світ – один із найбільш важко вимірюваних і при тому дуже важливих критеріїв. Якщо пізнання нового не пов'язується для дитини з досвідом позитивних емоцій, то вона без готовності зустрине шкільне навчання, яким би розвиненим не був її інтелект. Вихователям необхідно постійно включати технології розвитку допитливості та включення в дитини в ситуації пізнання оточуючого.

Комунікативні здібності як критерій розвитку дошкільників.

Комунікативні здібності дозволяють дитині вирішувати різні завдання, які виникають у спілкуванні: подолання егоцентризму, розрізняти комунікативні ситуації та правила дій в них; адекватно поводитись в ситуації спілкування з іншими. У той же час саме становлення певних форм спілкування («кооперативно-змагального» з однолітками та «контекстного» з дорослими) є необхідною передумовою готовності до школи (О. Кравцова).

Критерії якості дошкільної освіти лише тоді стануть реальними орієнтирами для навчання та виховання дітей, коли вони будуть переведені у показники і включені в реальну систему оцінки якості роботи і освітнього закладу і конкретного педагога, стануть підставою для прийняття управлінських рішень. Здійснення освітнього процесу оцінка роботи педагогічного колективу, за такими критеріями та показниками, що відповідають гуманістичній та особистісно орієнтованій парадигмі освіти.

Адекватність педагогічних зусиль процесам життєдіяльності дітей.

Цей критерій, дав змогу оцінити, як відбувається збереження пріоритетів охорони життя, зміцнення психічного й фізичного здоров'я дошкільнят, забезпечення їхнього своєчасного та повноцінного фізичного розвитку; виконання освітніх цілей, виходячи з індивідуальних особливостей дитини, стану її здоров'я, раціональна організація життєдіяльності дітей; узгодженість дій між педагогом та дітьми.

Адекватність педагогічних зусиль виявляється в наданні дитині права вибору змісту та засобів у спільній діяльності з вихователем, що забезпечує отримання максимально можливих результатів та особистісного зростання вихованця. Відсутність ціннісного ставлення до себе, інших дітей, намагання попри все досягти результату спричинює перевантаження та перевтому, що впливає на стан їхнього здоров'я та негативно відбивається на загальній результативності роботи закладу. На першому плані у вихователя мають бути процеси життєдіяльності дитини, а не виконання поставленої мети попри все, за будь-яку ціну. Цьому сприяє розширення поля інноваційних упроваджень,

дотримання раціональних тимчасових параметрів виконання певних дій у педагогічному колективі.

Відповідність особистісних та освітніх досягнень дитини. У державному стандарті дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021 р.) визначено основні вимоги до розвитку дитини на кінець дошкільного віку.

Базовий компонент дошкільної освіти – це Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. У ньому зведено критерії та показники, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи.

Виконання вимог стандарту дошкільної освіти є обов'язковим для всіх закладів дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, інших форм здобуття дошкільної освіти. Процедура досягнення здобувачами дошкільної освіти результатів навчання (набуття компетентностей), передбачених державним стандартом дошкільної освіти, визначається освітньою програмою закладу дошкільної освіти.

Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за його інваріантною і варіативною складовими. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують реалізацію завдань дошкільної освіти. З огляду на важливість дошкільного дитинства як базового періоду для формування способів пізнання, розуміння та відображення внутрішньої (психічної) та зовнішньої (Всесвіт) картини світу, змістом Базового компонента дошкільної освіти визначено освітні лінії, що забезпечують засвоєння дитиною способів (механізмів) розвитку (саморозвитку), набуття знань, умінь і навичок дитини. Інваріантну частину змісту дошкільної освіти систематизовано за освітніми напрямками «Особистість дитини», «Дитина в

соціумі», «Дитина в природному докiллі», «Дитина у свiтi культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пiзнавальному просторi», «Мовлення дитини», що забезпечує неперервнiсть змiсту освiтнiх лiнiй дошкiльної та початкової ланок. Виключення з iнварiантної частини будь-якої з освiтнiх лiнiй порушує цiлiснiсть розвитку дитини на рiвнi дошкiльної освiти i наступнiсть її в початковiй школi. Варiативна складова змiсту дошкiльної освiти визначається дошкiльним навчальним закладом з урахуванням особливостей рeгiону, навчальних закладiв, iндивiдуальних освiтнiх запитiв дiтей та (або) побажань батькiв або осiб, якi їх замiнюють. Органiзацiя життєдiяльностi дiтей з урахуванням освiтнiх лiнiй, що включенi до iнварiантної та варiативної складових, дає змогу забезпечити належний рiвень соцiально-особистiсного розвитку дiтей дошкiльного вiку в структурi неперервної освiти [1].

Державний стандарт дошкiльної освiти розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалiзує державну полiтику у сферi освiти, затверджується в установленому порядку i переглядається не менше одного разу на 10 рокiв.

Найбiльш традицiйним для сучасних способiв оцiнки якостi дошкiльної освiти є *показники якостi освiтнiх умов*. Саме показники якостi освiтнiх умов є предметом атестацiї дошкiльних закладiв. На жаль оцiнювання закладу дошкiльної освiти за показниками розвитку дiтей проводиться в практицi зовсiм недостатньо та не системно.

На думку О. Кононко, головними критерiями оцiнки ефективностi дошкiльної освiти є показники особистiсного зростання дитини: чим адекватнiше, ефективнiше та рiзноманiтнiше розв'язує дитина доступнi вiковi навчальнi та життєвi проблеми, тим вища оцiнка роботи закладу дошкiльної освiцти.

Щодо *критерiїв якостi управлiння освiтою*, то визначаємо наступнi – налагодженiсть управлiнських механiзмiв i модернiзацiя управлiння; квалiфiкацiя управлiнських кадрiв. Зауважимо, що всi складовi якостi дошкiльної освiти досить важливи, отже, мають розглядатися цiлiсно. На жаль,

як правило, якість дошкільної освіти розглядається частіше як якість результатів освітньої діяльності, а решта компонентів – як необхідні умови отримання цих результатів [7].

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (2021). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Вимірювання та управління якістю освіти / упоряд. Т.О. Лукіна. Київ : Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. 50 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
4. Клименко М.О., Прищепа А.М., Вознюк Н.М. Моніторинг довкілля: підручник. Київ: Академія, 2006. 360 с.
5. Кравченко Г.Ю., Рябова, З.В. Якість освіти в навчальному закладі. Харків: Ранок, 2013. 176 с.
6. Крутій К.Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 172 с.
7. Крутій К. Методологічні аспекти моніторингу дошкільної освіти. Вісник СевНТУ. Педагогіка: зб. наук. праць. 2010. Вип. 105. С. 23-26.
8. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ: Шкільний світ, 2006. 128 с.
9. Моніторинг стандартів освіти / За ред. Альберта Тайджмана, Т. Невілла Послтвейта. Львів: Літопис, 2003. 328 с.
10. Моніторинг стану здоров'я дошкільників / упоряд. Л.А. Швайка. Харків: Основа, 2014. 192 с.
11. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності начального закладу. навчально-методичний посібник для вчителя / упоряд. В.М. Приходько. Харків: Основа, 2007. 144 с.
12. Моніторинг якості освіти: принципи, форми, вимоги: довідник-посібник. Хмельницький: ХОШПО. 2013. 61 с.
13. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: рекомендації з освітньої політики / За ред. О.І. Локшиної. Київ: К.І.С., 2004. 160 с.
14. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України № 344 / 2013 від 25 червня 2013 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
15. Національна доктрина розвитку освіти України. Освіта України (23 квітня). 2002. № 33.
16. Приходько В.М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях). Харків: Основа, 2010. 192 с.
17. Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти. Київ: СПД Богданова А.М., 2007. 336 с.
18. Глумачний словник української мови / За ред. В.С. Калашника. Харків: Прапор, 2005. 529 с.

1.2. Становлення та розвиток моніторингу якості освіти

Надійним інструментом, що дозволяє визначити, виміряти якість освіти, що має особистісне спрямування, є моніторинг як цілісна система досліджень. Головною метою освітнього моніторингу є відстеження динаміки якості освітніх послуг, що надаються освітнім закладом, та ефективність управління якістю освіти.

Об'єктом освітнього моніторингу є зміст освіти та засоби, що забезпечують освітній процес, різноманітні види діяльності людини (вчителя учня, керівника навчального закладу, управлінця), окремі складники всієї системи освіти, діяльність навчальних закладів, освітніх систем різних рівнів, освітні технології й методики, їх ефективність, освітній процес, його етапи та результати.

Предметом освітнього моніторингу є якість освіти як системоутворювальний чинник освітнього закладу і чинник освітнього забезпечення. Моніторинг у системі дошкільної освіти – це спеціально організоване, цільове, систематичне спостереження за якістю дошкільної освіти, що дозволяє відстежувати як відхилення від державних освітніх стандартів, так і рівень задоволення освітніх потреб населення. (К. Крутій).

Дослідниця В. Лоханова вважає, що моніторинг – це вища форма організованості інформаційної діяльності. Проте, С. Подмазін наголошує на тому, що моніторинг передбачає вироблення нових знань про стан системи, у якій відбуваються зміни, з наступним прийняттям управлінського рішення. В. Репкін, Г. Репкіна, Є. Заїка наголошують, що моніторинг – це універсальний тип мислєдіяльності, який не залежить від предметного змісту і наукової спеціалізації. Д. Уїлмс стверджує, що системи моніторингу базуються на теорії про вплив шкільного середовища на результати навчання.

А. Дахін тлумачить моніторинг як безупинне, тривале спостереження освітнього процесу й управління ним. Педагогічний моніторинг, на думку автора, виявляє, наскільки ефективні, раціональні ті чи інші педагогічні засоби,

які реалізуються в інноваційному процесі. Під моніторингом розуміємо комплекс процедур по спостереженню, поточному оцінюванню перетворень керованого об'єкта й спрямуванню цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта (напр., стандарту) (Г. Єльнікова) [1].

Моніторинг пов'язаний із:

- якістю освіти;
- управлінням якістю освіти;
- культурою оцінювання;
- управлінськими рішеннями та стратегічним менеджментом.

Моніторинг – процедура систематичного збирання даних про важливі аспекти на загальнодержавному, регіональному чи локальному рівнях (А. Тайджиман, Т. Несвілл, Послтвейт). Моніторинг в освіті, або освітній моніторинг, - це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку (А. Майоров).

Моніторинг у педагогіці – регулярне стеження за показниками розвитку особистості та його умовами з метою запобігання відхилень від норм (Короткий тлумачний словник).

Моніторинг – стандартизоване спостереження за певним об'єктом або процесом, оцінка та прогнозування його подальшого стану (В. Попов, П. Голубков). Моніторинг якості освіти – спеціальна система збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі, обирати стратегію для пошуку шляхів подальшого вдосконалення та розвитку (Т. Лукіна).

Моніторинг й оцінювання – це споріднені речі, проте між ними існує суттєва відмінність. Моніторинг передбачає систематичне збирання фактів про

контекст, вхідні ресурси, процеси й результати в системі освіти. Оцінювання передбачає застосування зібраних даних для того, щоб сформувати оцінне судження про ситуацію. Систематичне збирання фактів про рівень досягнень у навчанні, подібно до показникової системи під час проведення моніторингу навчального процесу, важливий елемент оцінювання у моделі підзвітності. Моніторинг указує на те, як через оцінні судження можна забезпечити існування підзвітності для того, щоб впливати на систем [6].

На сучасному етапі модернізації освіти моніторинг є тим засобом, який дозволяє отримати об'єктивні дані про функціонування освітньої системи, на основі яких варто зробити правильні кроки у напрямках усунення недоліків та виправлення помилок, що були допущення під час запровадження інновацій.

Разом з тим, інформація, отримана у процесі моніторингового дослідження, дає можливість розробити стратегію подальшого розвитку освітньої галузі. Такі дослідження відзначаються тривалістю проведення, що дозволяє об'єктивно вимірювати якість освіти, оцінювати та глибше зрозуміти причини сучасних недоліків. Тому моніторинг якості освіти повинен бути достатньо динамічним, фіксуючи аналіз та оцінки таких важливих педагогічних понять, як: соціальна мотивація, професійна спрямованість, вплив визначених чинників на формування особистості тощо.

Для того, щоб отримати об'єктивні дані під час дослідження необхідно приділяти більше уваги організації та впровадженню моніторингу, зважати на всі етапи його підготовки, зокрема:

- визначенню об'єкта та предмета дослідження;
- постановці завдання; формуванню гіпотези;
- збору інформації, плануванню, систематизації;
- отриманню, узагальненню та обробці даних;
- формуванню наукових прогнозувань і відповідних пояснень.

Відповідна організація передбачає необхідність отримання регулярної інформації про впровадження педагогічного дослідження; виявлення змін (позитивних чи негативних) при впровадженні педагогічного дослідження;

визначення чинників, що впливають на якість освіти, та відповідна їх корекція, завчасне попередження небажаних результатів.

На думку Є. Хрикова, моніторинг забезпечує опосередкований та безпосередній вплив на якість освіти. Опосередкований пов'язаний з тим, що моніторинг забезпечує управління інформацією, необхідною для прийняття рішень, а безпосередній вплив здійснюють вже ці рішення. Безпосередній вплив забезпечують самі моніторингові процедури.

Моніторинг якості педагогічної освіти має здійснюватися, в першу чергу, у напрямі дослідження чинників, які впливають на функціонування навчального закладу, серед них: наявність професіоналів здатних успішно здійснювати професійну діяльність; створення відповідних умов для професійного зростання педагогів [7].

Моніторинг якості освіти може здійснюватися на різних рівнях: міжнародному, загальнодержавному, регіональному, локальному. Суть останнього полягає в системному аналізі діяльності навчального закладу щодо досягнення поставленої перед ним мети, успішності випускників, прогнозування психолого-педагогічних результатів, а також стану функціонування муніципальної системи освіти в цілому та її порівнянних елементів з урахуванням специфіки функціонування кожного суб'єкта освітньої системи, прогнозування діяльності навчальних закладів, так зазначено у порядку зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1095.

Моніторингові дослідження мають проводитися постійно. Це дає можливість створити інформаційну систему, яка дозволяє змінювати ситуацію відповідно до наявних умов функціонування керованого об'єкта. Зазначене вище свідчить про те, що суть моніторингу полягає в тому, щоб досліджувати та прогнозувати розвиток освіти навчального закладу, а також корегувати діяльність у напрямках покращення його функціонування. Таким чином,

відстеження динаміки процесу розвитку освіти, позитивних змін, які покращують навчально-виховний процес, робить його якіснішим [6].

Схарактеризуємо основні етапи становлення моніторингу якості освіти. *Перший етап* – 30–50 рр. ХХ століття – американська Асоціація поступної освіти (Progressive Education Association in the United States) за допомогою моніторингу дослідила рівень підготовки випускників 30 шкіл, їх афективні риси (суспільна позиція та критичне мислення); 1952–1959 р.р. – порівняння ефективності роботи нових об'єднань шкіл у порівнянні з традиційними (Швеція); 1952 р. – заснування інституту ЮНЕСКО в Гамбурзі, який започаткував регулярне проведення конференцій з питань діагностики якості освіти.

Другий етап – 60–70-ті р.р. Міжнародною асоціацією з шкільної успішності (International Education Association) були започатковані міжнародні порівняльні моніторингові дослідження у сфері освіти; Розробка індикаторів оцінювання освітньої сфери ЮНЕСКО та ОЕСР; 1959–1961 р.р. – у дванадцяти країнах світу проведено дослідження якості освіти з математики, природознавства та читання (МАОНД); 1940–1973 р.р. – документ ОЕСР «Схема освітніх індикаторів для керівництва в прийнятті урядових рішень» (46 індикаторів).

Третій етап – 80–90 рр. актуальними стають проблеми визначення рентабельності, організації ефективного управління ресурсами, оцінювання продуктивності забезпечення освітніх систем. Якість освіти стає політичною категорією. У 1983 р. – друге дослідження якості освіти з математики, природознавства та читання (МАОНД).

Четвертий етап – починаючи із 90-х рр. ХХ століття до наших днів ознаменувався спрямованістю на політичну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень У світовій практиці застосовується кілька систем показників (індикаторів) якості освіти, які можуть бути використані для аналізу

поточного стану освітньої сфери. Вони поділяються на два типи моделей – міжнародні та національні [4].

На нашу думку важливим для педагогів закладу дошкільної освіти та їх керівників (директорів) є розуміння основних функції моніторингу. Функції, що має виконувати моніторинг якості освіти як технологія дослідження освітньої сфери:

- *інформаційну*, що полягає в накопиченні інформаційних банків даних про результати функціонування системи освіти. Це забезпечує потенційну можливість здійснення аналітико-прогностично діяльності та вироблення освітньої політики на різних рівнях управління освітньою системою;

- *активізуючу* – проведення моніторингових досліджень із залученням різних груп респондентів – учасників освітнього процесу (дітей, їхніх батьків, учителів, керівників навчальними закладами, представників органів державного управління освітою, методичних служб, політиків, громадськості) що, не тільки відкриває можливості для широкого обговорення проблем освітньої галузі, а й сприяє зростанню суспільної свідомості та громадської активності, а також підвищенню педагогічної культури;

- *формуючу та корекційну*, що тісно пов'язані між собою, але на різних рівнях управління освітою мають різний ступінь прояву та застосування. Сутність їх проявляється у тому, що здобута під час досліджень інформація має бути застосована для виявлення причин, які впливають на якість освіти в усіх її проявах, фіксації численних несподіваних результатів освітнього процесу та формування програми коригуючої діяльності;

- *кваліметричну*, що передбачає можливість вимірювання й оцінювання певних якісних характеристик якості освіти із застосуванням кваліметричних технологій і процедур;

- *аналітичну і діагностичну*, які тісно пов'язані між собою і роз'єднані хронологічно. Аналітична проявляється у всебічному розгляді стану системи освіти або певної освітньої проблеми з метою визначення факторів впливу, оцінки їх вагомості та ступеня значущості для подальшого розвитку системи

освіти. Виявлені проблеми в системі освіти, фактори впливу на її якість, усі отримані дані піддаються різним видам аналітичного дослідження, на підставі якого й формулюються рекомендації для органів державного управління якістю освіти всіх рівнів і уряду України. Діагностична безпосередньо спрямована на з'ясування причин наявної ситуації з метою вироблення у подальшому альтернатив освітньої політики або рекомендацій органам управління освітою всіх рівнів щодо усунення виявлених недоліків і розв'язання проблем;

- *моделюючу і прогностичну*, що фактично виражають наступний етап аналітичного опрацювання інформації, одержаної під час моніторингового дослідження.

Моделююча передбачає побудову різноманітних моделей розвитку досліджуваної ситуації.

Прогностична пов'язана з виробленням певного бачення розвитку певних подій у системі дошкільної освіти на основі оцінювання величини взаємного впливу внутрішніх факторів, дії тих чи інших суспільно-політичних процесів на систему освіти, й навпаки, результатів функціонування освітньої системи на громадський та економічний розвиток; управлінську, яка може розглядатися як завершальна з точки зору остаточного застосування узагальненої проаналізованої моніторингової інформації управлінською системою для вироблення й прийняття нею відповідних управлінських рішень на всіх рівнях, що спрямовані на усунення небажаних наслідків реформування системи освіти, поліпшення якості її функціонування;

- *управлінську* – вплив на мету, зміст і методи управлінської діяльності;
- *педагогічну* – створення цілісності процесу навчання, виховання та розвитку дітей. Слід наголосити, що для моніторингу в освіті ні в якому разі не можуть бути властиві інспекторська, контролююча або управлінська (у сенсі адміністрування або менеджменту) функції [3].

Моніторинг у загальному розумінні є одним з універсальних видів науково-практичної діяльності, що передбачає проведення спеціально організованого спостереження, оцінювання й прогнозування розвитку певного

об'єкта (системи, явища, діяльності тощо). Отже, характерними, відмінними його ознаками є наукова спрямованість, оцінний, прогностичний, моделюючий характер діяльності.

Практична реалізація зазначених функцій моніторингу якості освіти можлива лише за умови заснування самої системи моніторингу на певних принципах:

- узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових частин;
- об'єктивності одержання та опрацювання інформації;
- комплексності дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, опрацювання та аналізу здобутих результатів;
- безперервності та тривалості спостережень за станом освіти;
- своєчасності одержання, опрацювання та використання об'єктивної інформації про якість освіти;
- перспективності запланованих моніторингових досліджень;
- рефлексивності;
- гуманістичної спрямованості моніторингу якості освіти;
- відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ.

Серед основних організаційних засад побудови системи моніторингу якості освіти в Україні найважливішими видаються наступні:

- створення регіональної мережі таких центрів і національного координаційного центру моніторингу, які не підпорядковані системі державного управління освітою і є незалежними установами, а їх функціонування засноване на викладених вище методологічних засадах і здійснюється за умови додержання всіх технологічних моніторингових процедур;
- іншою умовою є організація обов'язкового двостороннього зворотного зв'язку між управлінськими рівнями, який забезпечує можливість одержання узагальненої систематизованої аналітичної інформації про результати

діяльності освітньої системи не тільки по каналах управлінських структур, а й через систему незалежних моніторингових центрів. Зауважимо, що результати цих досліджень мають також і оприлюднюватися з метою залучення широких верств громадськості до обговорення та розв'язання проблем освіти. Зіставлення, аналіз цих потоків інформації центральними органами влади забезпечуватиме можливість ухвали 43 виважених і обґрунтованих висновків щодо формування освітньої політики, управління системою освіти та поліпшення її якості [4]

Дослідники моніторингу С. Шишов та В. Кальней розробили класифікацію його систем і виокремлюють такі типи моніторингу:

- за масштабами цілей освіти (оперативний, тактичний, стратегічний);
- за етапами навчання (вхідний або вибіркового, проміжний або навчальний, вихідний або підсумковий);
- за часовою залежністю (ретроспективний, попереджувальний, поточний);
- за частотою процедур (разовий, періодичний, систематичний);
- за охопленням об'єкта спостереження (локальний, вибіркового, суцільний);
- за організаційними формами (індивідуальний, груповий, фронтальний);
- за формами суб'єкт-об'єктних відносин (зовнішній, або соціальний, взаємоконтроль, самоаналіз);
- за інструментарієм, що використовується (стандартизований, нестандартизований);
- за рівнями управління освітнім процесом (керівний, адміністративний, педагогічний, освітній).

Унаочнимо інформацію на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Типи моніторингу.

Типи моніторингу залежно від того, хто проводить дослідження: внутрішній моніторинг та зовнішній моніторинг [2].

Для кращого розуміння процесів моніторингу в системі дошкільної освіти вдамося до характеристики його видів. Освітній моніторинг визначають як систему організації збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, яка забезпечує неперервне відстеження за її станом та прогнозування її розвитку.

Серед видів освітнього моніторингу виділяємо: інформаційний, базовий, проблемний та управлінський (рис. 1.4.). Схарактеризуємо кожен з них.

Рис. 1.4. Види освітнього моніторингу.

Інформаційний – передбачає накопичення і розповсюдження інформації, але не передбачає спеціально організованого обстеження на етапі збору інформації.

Базовий – виявляє проблеми і небезпеки до того, як вони будуть усвідомлені у сфері управління.

Проблемний – дає змогу досліджувати закономірності процесів, ступеня небезпек, типологію проблем тощо.

Управлінський – дозволяє відстежувати й оцінювати ефективність, наслідки і вторинні ефекти ухвалених рішень.

Це система, яка складається з показників, об'єднаних у стандарт, і постійного спостереження по цих показниках (стандартах) за станом та динамікою керованого об'єкта з метою його оперативної діагностики, випереджального визначення диспропорцій, вироблення та коректування управлінських рішень.

За допомогою освітнього моніторингу відстежується динаміка змін в освітній системі для спрямування її розвитку на запланований результат. Освітній моніторинг має свою специфіку: його функцією є не тільки надання інформації про стан освітньої системи, але й включення механізмів поточного регулювання, у т.ч. саморегулювання. При цьому не тільки відстежується динаміка змін в освітніх процесах, але й підтримується розвиток цих процесів у межах заданих параметрів, враховуються можливості виникнення ситуацій випадковості та ймовірності і не допускаються регресивні перетворення.

Таким чином, освітній моніторинг спрямований на виявлення та регуляцію деструктивних впливів зовнішніх і внутрішніх факторів освітньої системи і націлений на досягнення бажаних результатів її розвитку. Освітній моніторинг може використовуватися на різних рівнях управління загальною середньою освітою. На цій основі можна виділити державний освітній моніторинг (відстеження за розвитком освіти на території України), регіональний освітній моніторинг (на території області, міста, району), локальний освітній моніторинг (у межах закладу освіти).

Локальний освітній моніторинг, у свою чергу, диференціюється на компонентний освітній моніторинг: керівний (директорський), адміністративний (заст. директора або методист закладу дошкільної освіти), педагогічний (учительський / виховательський), здобувачів освіти (рис. 1.5.).

Рис. 1.5. Класифікація освітнього моніторингу за об'єктами відстеження

У кожному зазначеному вище випадку об'єкт оцінювання різний, характерний для вказаного рівня управління [5].

Педагогічний моніторинг – як неперервне тривале спостереження навчального процесу й управління, на думку А. Белкіна можна поділити на види: дидактичний; виховний; управлінський; соціально-психологічний [5].

З метою проведення якісного моніторингу освітньої діяльності закладу дошкільної освіти необхідно зважати на основні вимоги щодо його організації. Серед інструментарію моніторингових досліджень виділяємо:

- *Доступність* – інформація, на яку орієнтована програма моніторингу, має бути реально доступною для отримання, а інформація, що може бути одержана в ході моніторингу, – представлена у формі, що дозволяє бачити реальні проблеми, які вимагають вирішення.

- *Повнота* – джерела інформації повинні перекривати можливе поле отримання результатів або коректно презентувати його (не можна судити про стан справ у навчальному закладі тільки на основі опитування якоїсь однієї групи учасників освітнього процесу).

- *Точність* – погрішності вимірювань повинні бути мінімальними.

- *Систематичність* – проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою.

- *Об'єктивність* – максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів (позитивних і негативних), створення рівних умов для всіх учасників освітнього процесу.

- *Достатність* – обсяг інформації має дозволити ухвалити обґрунтоване рішення (під час проведення моніторингу важливо уникнути ризику отримання як недостатньої, так і надмірної інформації).

- *Валідність* – повна і всебічна відповідність пр опон ованих контроль них завд ань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критеріїв виміру й оцінки, можливість підтвердження позитивних і негативних результатів, що отримуються, різними способами контролю.

- *Оперативність* – інформація має бути своєчасною.

- *Надійність* – сталість результатів, що отримуються при повторному контролі, які проводять інші особи.

- *Гуманістичну спрямованість* – створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату.

- *Оптимальність узагальнення* – інформація має бути подана у формі, що відповідає запитам різних груп користувачів.

Інструментарієм моніторингових досліджень можуть бути: анкети, опитувальні листки, які використовують суб'єкти моніторингу у своїй діяльності, інструктивно-методичні матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів та його учасників, інформаційні стандарти, форм статистичної звітності виступають інструментарієм моніторингової діяльності [4].

Список використаної літератури:

1. Єльнікова Г.В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/1/08egvonz.pdf>.
2. Журавльова Ю.А. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти у навчальному закладі URL: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/monitoring-yak-suchasni-zasib-upravlinnya-yakisti.html> 49.
3. Королук С.В. Особливості громадсько-державного управління в діяльності сучасної школи. Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. С. 35–38.
4. Лукіна Т.О. Технологія управління якістю освіти державних службовців: метод. посібн. для системи підвищення кваліфікації. Луцьк, 2010. 50 с.
5. Одайник С. Моніторинг якості педагогічної освіти: теоретичний аспект. Молодь і ринок. 2010. № 9 (68). С. 64–67
6. Поняття моніторингу. Сутність моніторингу якості освіти URL: <https://lektsii.org/14-31831.html>
7. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 365 с.

1.3. Організація і проведення освітнього моніторингу дошкільної освіти

Об'єктами моніторингу можуть бути як окремі підсистеми освіти, так і різні аспекти й процеси, що відбуваються в цій системі, навчальні досягнення учнів тощо. Серед найуживаніших підходів, до яких вдаються країни в побудові об'єктивної моделі моніторингу, тобто визначення категорій об'єктів, відкритих для моніторингових процедур, передусім можна назвати такі:

- *результативний підхід*, що передбачає моніторинг лише категорій, яка об'єднує об'єкти, які належать до результатів освітнього процесу;
- *системний підхід*, який розширює об'єкти, що підпадають під моніторингові процедури в освіті, об'єднуючи їх три категорії: категорія, що об'єднує ресурсні аспекти, тобто ресурси (фінансові, людські тощо), що їх вкладають в освіту; категорія, яка об'єднує аспекти, що стосуються освітнього процесу; категорія, до якої входять об'єкти, що належать до результатів освітнього процесу (О. Локшина).

Об'єктами моніторингу можуть бути:

- система освіти (загальна середня, професійна, вища, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна),

- процеси (управлінський на різних рівнях державного управління освітою; педагогічний процес у цілому та окремі його складові: процес морального та трудового виховання, процес підготовки дітей до школи; процес і результати сформованості життєвих принципів та здатності до самостійного подальшого життя після закінчення школи тощо);

- діяльність (трудова, навчальна, управлінська),

- явища (вихованість, освіченість, майстерність педагога та інші)
(Т. Лукіна).

Об'єктами моніторингу є:

- інформація про учасників освітнього процесу, зокрема про стан їх здоров'я, соціальний захист, умови життя та навчання, готовність до провадження певного виду діяльності, рівень задоволення потреби в освітніх послугах;

- процеси, що відбуваються у системі освіти, та характеристики її стану;

- результати освітньої діяльності;

- навчально-методичне, матеріально-технічне, нормативно-правове, кадрове забезпечення освітнього процесу.

Організуючи моніторингові дослідження функціонування та розвитку освітньої системи слід спиратися на функції моніторингу, які визначені В. Безпалько, І. Булах, Г. Єльнікової, Т. Лукіної, О. Ляшенко та інших.

Також, важливе значення в діяльності щодо запровадження системи моніторингу необхідно приділяти врахуванню наступних принципів: узгодженості, об'єктивності, комплексності, безперервності, своєчасності, перспективності, рефлексивності, гуманістичної спрямованості, відкритості та варіативності [1, с. 21–24].

Види моніторингових досліджень, виділені вченими

О. Майоров	Г. Єльнікова	Д. Уилмс	С. Шишов В. Кальней
область використання; засоби проведення; засоби збору інформації; час проведення; масштабність; орієнтація; розповсюдження інформації	державний; регіональний; локальний; керівний; адміністративний педагогічний; здобувачів освіти	моніторинг узгодження управління; діагностичний моніторинг; моніторинг діяльності	масштабність цілей освіти; етапи освіти; час; циклічність; масштабність об'єкту; організаційні форми; форми відношень; інструментарій

Розглянемо основні етапи проведення моніторингових досліджень, які визначені Т. Лукіною.

I етап – цілепокладання та планування дослідження.

1. Визначення мети та завдань дослідження.
2. Визначення об'єкту дослідження.
3. Розрахунок та формування вибірки.
4. Побудова графіку дослідження: визначення термінів і процедур дослідження; підбір та підготовка (навчання) координаторів дослідження.
5. Визначення критеріїв та показників оцінювання.
6. Вибір методів дослідження.

II етап – розробка інструментарію:

1. Розробка тестів та їх апробація, одержання стандартизованого тесту.
2. Розробка анкет та їх апробація.
3. Підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів, учасників дослідження.

4. Вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку одержаних результатів дослідження.

III етап – проведення дослідження.

1. Пілотне дослідження (підготовка учасників, проведення інструктажу).

2. Основне дослідження.

IV етап – збір та обробка результатів.

V етап – аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

1. Узагальнення статистичної інформації.

2. Виявлення факторів впливу.

3. Підготовка рекомендації щодо корекційної роботи, усунення негативних факторів, формування освітньої політики тощо.

Узагальнемо,

1 етап – підготовчий,

2 етап – інструктивно-методичний,

3 етап – практичний,

4 етап – аналітичний,

5 етап – інформаційний [1, с. 24].

На рис. 1.9. унаочнено етапи організації та проведення моніторингу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Рис. 1.6. Етапи організації та проведення моніторингу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Наголосимо, що процеси моніторингу залежать від потреб й умов конкретного об'єкта, але існують сім загальних ознак:

- *усебічність* – моніторинг має бути всебічним, ґрунтуватися на простих і зведених вимірниках, фокусуватися на винятках;
- *відповідність* – моніторинг має відповідати місії, баченню, цілям і стратегії об'єкта;
- *прийнятність* – ефективний метод моніторингу має бути прийнятний для його об'єктів, необхідно поважати їхній особистий простір і не втручатися в повсякденні обов'язки;
- *своєчасність* – дані моніторингу мають бути доступними, аби виявляти відхилення, про які треба негайно повідомити для прийняття правильних й оперативних рішень. Частота перевірок у різних сферах діяльності організації залежить від рівня ризиків, динамічності і характеру змін у робочому середовищі;

- *доказовість* – інформацію, отриману в процесі моніторингу, треба перевіряти іншими засобами, тобто вона має бути точною і, за можливості, ґрунтуватися на фактах;

- *динамічність* – будь-яка форма моніторингу має допускати оперативні коригувальні заходи;

- *гнучкість / адаптованість* – система моніторингу має легко адаптуватися з метою забезпечення точності, значимості і своєчасності інформації за мінливих обставин.

Для ухвалення динамічних, гнучких і реальних рішень радам директорів, аудиторським комітетам і керівництву необхідна неупереджена інформація [2].

Серед вимог до організації моніторингу можна виділити: доступність, повноту, точність, систематичність, об'єктивність, достатність, валідність, оперативність, надійність, гуманістична спрямованість та оптимальність узагальнення.

Численними дослідженнями доведено взаємозалежність й взаємообумовленість факторів моніторингового дослідження (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Взаємозалежність факторів моніторингового дослідження.

Моніторинг як комплексне (педагогічне, психологічне та соціологічне) дослідження здійснюється за використання системи науково-теоретичних та емпіричних методів. Дослідницька діяльність за кожним компонентом моніторингу забезпечується відповідними методиками (інструментарієм – тестами, анкетами, опитувальниками тощо). Кожна методика супроводжується інструкцією щодо її застосування та специфіки обробки одержаних даних.

Професійно організований моніторинг дозволяє:

- своєчасно виявляти випадки порушення і невиконання законодавчих або інших нормативно-правових актів;
- здійснювати аналіз причин, що лежать в основі порушень, а також готувати пропозиції щодо їхнього попередження надалі;
- вивчати ефективність діяльності органів управління освіти і підвідомчих їм освітніх установ, посадовців;
- виявляти позитивні та негативні тенденції в розвитку територіальних систем дошкільної освіти;
- розробляти пропозиції з усунення негативних чинників і ознайомлення з позитивним управлінським досвідом [4].

Говорячи про моніторинг та забезпечення його якості, необхідно згадати про основні функції організаторів та учасників моніторингу. Проаналізуємо обов'язки та функції організаторів дослідження на локальному рівні: директора закладу дошкільної освіти, методиста, вихователя, практичного психолога тощо.

Безперечно, вибір досліджуваної проблеми здійснюється адміністрацією школи: директором чи його заступниками. Обов'язковим є формулювання мети та гіпотези дослідження, визначення обов'язків членів творчої групи. Формулювання та уточнення мети дає можливість правильно обрати об'єкт дослідження (успішність учнів з певного предмета, системність роботи класного керівника, професійна компетентність учителя тощо).

Важливо усвідомити, що якісний результат, якого прагнуть учасники дослідження, залежить від урахування комплексу умов та системності в

організації роботи. Творча група у контексті цілеспрямованого дослідження обирає інструментарій відповідно до поставленої мети. За допомогою дібраного діагностичного матеріалу психолог або вчитель проводить дослідження (анкетування, тестування, спостереження тощо), а також збирає дані для подальшого їх оброблення та інтерпретації.

Оформлені в аналітичному описі (звіті-поясненні отриманих кількісно-якісних даних) результати повинні містити графічні ілюстрації, таблиці, малюнки тощо. На основі аналітичного звіту психолог, (педагог) під уважним керівництвом директора закладу дошкільної освіти складають рекомендації (методичного, психологічного чи комплексного характеру).

Важливим є вирішення питання: ким і в який спосіб буде проводитися корекція та контроль за впровадженням рекомендацій. Моніторинг вважається проведеним після підготовки звіту про проведену роботу. На основі його обговорення, оприлюднення складається план подальшого розвитку навчального закладу.

Можливим є обговорення результатів моніторингу на педагогічній раді або під час районних (міських) заходів: семінарів, круглих столів, нарад тощо. Моніторинг в освітньому закладі дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації навчального закладу самостійно формулювати і вирішувати освітні проблеми [3].

Список використаної літератури:

1. Байназарова О.О., Ракчєєва В.В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: методичний. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 58 с.
2. Вимоги до систем моніторингу ІТ. URL: https://pidruchniki.com/75829/ekonomika/vimogi_sistem_monitoringu.
3. Дем'яненко О.О., Татаринцева Т.В. Моніторинг у процесі аналізу діяльності суб'єктів освітнього середовища. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/4/statti/4demyanenko_tatarinceva/4demyan_tatarin.htm.
4. Моніторинг якості освіти: методи, форми, організаційне забезпечення. Херсон, 2006. 50 с

1.4. Організація контролю в закладі дошкільної освіти.

Контроль є важливою функцією управління. Керівник (директор) закладу дошкільної освіти повинен уміти прогнозувати шляхи розвитку закладу дошкільної освіти, ставити мету на майбутнє. Це можливо тільки під час оперативного отримання та аналізу інформації про соціально-педагогічну та демографічну ситуацію в мікрорайоні, а також про роботу працівників закладу дошкільної освіти.

Контроль застосовується під час відстеження об'єкта, що перебуває в стані стабільного функціонування. За визначенням багатьох фахівців, контроль – це функція управління, що спрямована на інформування про стан об'єкта; використовується для запобігання негативним результатам; процедура регулярна, систематична та своєчасна.

Метою контролю є діагностування, надання інформації про стан об'єкта; стимулювання творчої активності, попередження негативних тенденцій. Формою звітування є довідка, наказ.

Змістом контролю є відстеження об'єкту в рівноважному стані; використання державних програм; перевірка виконання нормативних актів.

Контроль охоплює певні напрями системи закладу дошкільної освіти:

- нормативно-правову базу;
- методичну систему роботи;
- освітній процес;
- кадри;
- контроль за атестацією педагогів;
- контроль за взаємодією з соціумом;
- медико-педагогічний контроль;
- контроль роботи медичної служби;
- адміністративно-господарчу діяльність;
- фінансову діяльність;
- харчування дітей;

- техніку безпеки й охорону праці;
- контроль за безпекою життя дітей;
- контроль роботи обслуговуючого (допоміжного) персоналу.

Схема контролю проста: за питаннями контролю до карти контролю записується результат перевірки. Зміст питань контролю змінюється залежно від стратегії розвитку закладу дошкільної освіти і завдань річного плану [1, с. 3–5]. Схарактеризуємо можливу модель вертикальної системи контролю в закладі дошкільної освіти.

Рис. 1.8. Модель вертикальної системи контролю в ЗДО

Метою контролю є: оптимізація і координація роботи всіх служб закладу дошкільної освіти для забезпечення якості освітнього процесу, яка здійснюється через наступні завдання:

- вивчення нормативно-правової бази, що регулює здійснення контролю в закладі дошкільної освіти;
- розробка пакету документів щодо систематизації контролю в закладі дошкільної освіти;
- підвищення персональної відповідальності за результати праці;
- досягнення внутрішньої стабільності та підвищення якості освітнього процесу;

- комфортних умов для працівників під час здійснення контролю [2, с. 4–5].

З метою забезпечення ефективності та достовірності отриманих даних / результатів контролю, перед його організацією необхідно забезпечити певні умови, а саме: генералізація, інтеграція, гуманізація, індивідуалізація, диференціація. Схарактеризуємо кожну з них.

Генералізація передбачає визначення основних, кардинальних напрямків діяльності підсистеми, що в першу чергу зазнає контролю.

Інтеграція припускає поєднання зусиль педагогічного та батьківського колективу в здійсненні внутрішнього контролю за умови пріоритетного права керівника закладу дошкільної освіти на координацію цього контролю.

Гуманізація всієї системи взаємин у колективі вимагає в процесі контролю встановлення між суб'єктом і об'єктом стосунків, які ґрунтуються на взаєморозумінні та співробітництві.

Індивідуалізація має на увазі необхідність обов'язкового врахування своєрідності кожної творчої особистості з метою створення під час діяльності можливостей для самовиявлення цієї особистості.

Диференціація припускає взаємозв'язок рівня контролю з результатами роботи всього педагогічного колективу та окремих його груп, що різняться за рівнем професійної кваліфікації. За умов демократизації управління навчальним закладом реалізація цього положення повинна сприяти переходу педагогів, які досягають стабільно високих результатів, до вищої форми контролю – самоконтролю, тобто до роботи, заснованої на довірі [2, с. 6–7].

Серед необхідних умов для здійснення ефективного контролю виділяємо:

- відмову під час контролю від диктату, регламентації діяльності педагога, надання йому права вільного вибору технології виховання і навчання;
- створення під час контролю стимулів до активної творчої діяльності шляхом системного пошуку оптимальних варіантів організації освітнього процесу і надання педагогові можливості апробації їх на практиці;

- створення умов для постійного самовдосконалення педагога, надання йому можливості для експериментальної дослідницької роботи;

- об'єктивне оцінювання під час контролю не тільки діяльності педагога щодо навчання та виховання дітей, але й виявлення динаміки розвитку особистості педагога;

- спільне визначення програми його подальшого удосконалення.

Слід зазначити, що в управлінні закладом дошкільної освіти традиційно виділяють наступні види контролю: тематичний; фронтальний; оперативний; порівняльний; самоконтроль.

Метою тематичного контролю є: залучити увагу колективу до окремих завдань дидактичного, методичного, виховного характеру, які в закладі дошкільної освіти розв'язуються не досить успішно; вивчити виконання програми за конкретними розділами для виявлення рівня роботи закладу дошкільної освіти за завданнями, визначеними в річному плані. Залежно від мети тематична перевірка може бути проведена в одній, в декількох або в усіх вікових групах.

Тематичний контроль поділяється на підсумковий та персональний. План тематичної перевірки повідомляється вихователям за 1 – 2 місяці до здійснення цього заходу. Це повинно спонукати їх до самоаналізу та самооцінки своєї діяльності.

Підсумковий контроль, як різновид тематичного, дає можливість підбити підсумки роботи педагогічного колективу за певний проміжок часу: квартал, півріччя, рік.

Персональний контроль, як інший різновид тематичного контролю, планується:

- із метою вивчення роботи і розповсюдження передового досвіду вихователів, які мають високий рівень професійної майстерності;

- із метою виявлення стану роботи щодо усунення недоліків у освітньої роботі з певної теми. При цьому виді контролю вихователя попереджають заздалегідь.

Метою фронтального контролю є: всебічно перевірити діяльність як вихователя окремо, так і закладу дошкільної освіти у цілому. Фронтальний контроль складається з попереднього, поточного і підсумкового, проводиться за будь-якої пори року, триває від 3-х днів до тижня.

Поточний контроль ставить за мету отримати загальне уявлення про роботу педагога, рівень педагогічного процесу в цілому в тій або іншій групі, а також стиль роботи вихователя. Цей вид контролю передбачає відвідування груп протягом дня або декількох днів. У процесі такої перевірки вивчається робота двох вихователів, які працюють у групі.

Підсумковий контроль планується:

- під час комплексного оцінювання діяльності закладу дошкільної освіти (самоаналіз) у процесі атестації;

- під час вивчення готовності дітей до навчання в школі (випускні групи).

У процесі фронтального контролю вивчаються:

- нормативно-правові документи;
- документація співробітників;
- забезпечення педагогічного процесу;
- навчально-виховна робота з дітьми;
- дитячі роботи;
- робота з батьками;
- підвищення педагогічної кваліфікації та інші види педагогічної діяльності.

Оперативний контроль та його види спрямовані на виявлення стану роботи педагогічного колективу та окремих вихователів на певному етапі. Завдання оперативного контролю – попередження недоліків, мета – попередити можливі недоліки, порушення; дібрати найраціональніші методи роботи; підвищити рівень управління.

Попереджувальний контроль здебільшого застосовується стосовно вихователів, які тільки розпочинають працювати в колективі, а також

вихователів, які працюють в інноваційному режимі (впровадження нових технологій, передового педагогічного досвіду, нових освітніх програм).

Керівник або старший вихователь, спостерігаючи за роботою педагога, повинні допомагати йому освоїтись за нових умов. Про своє відвідування групи він повинен попереджувати вихователя заздалегідь.

Експрес-діагностика використовується для швидкого інформаційного збирання необхідних даних. Вона складається із соціологічних досліджень (анкетування, тестування) щодо виявлення рівня педагогічної майстерності педагогів та рівня розвитку дитини дошкільника в різних видах діяльності.

Для визначення зрізових умінь і навичок за певний проміжок часу щодо різних видів діяльності з дітьми організуються підсумкові комплексні заняття.

Різновидом оперативного контролю є *вибірковий (або епізодичний) контроль*, метою якого є: аналіз стану роботи з розділів програми, що не передбачені річними завданнями; розв'язати окремі (часткові) завдання розділу програми щодо реалізації поставленого річного завдання. За його допомогою можна усунути причини невідповідності фактичного рівня знань дітей до вимог програми. Особливістю цього контролю є те, що він може мати вибірковий характер і стосуватися роботи окремих вихователів.

Порівняльний контроль. Мета: порівняти результати роботи вихователів за різними напрямками програми. Порівняльний контроль дозволяє побачити різницю в роботі вихователів паралельних вікових груп, а також порівняти роботу двох вихователів однієї групи.

Відмінною особливістю *взаємоконтролю (взаємовідвідування)* є те, що аналіз та оцінювання педагогічного процесу здійснюються вихователем у паралельній групі чи в будь-якій іншій віковій групі за рішенням адміністрації. Це спонукає до самоаналізу і самооцінки одного вихователя порівняно з досвідом роботи іншого. Порівняльний контроль допомагає розповсюдженню ефективного досвіду, поліпшенню освітнього процесу.

Контроль за функціонуванням та розвитком закладу дошкільної освіти буває зовнішній та внутрішній.

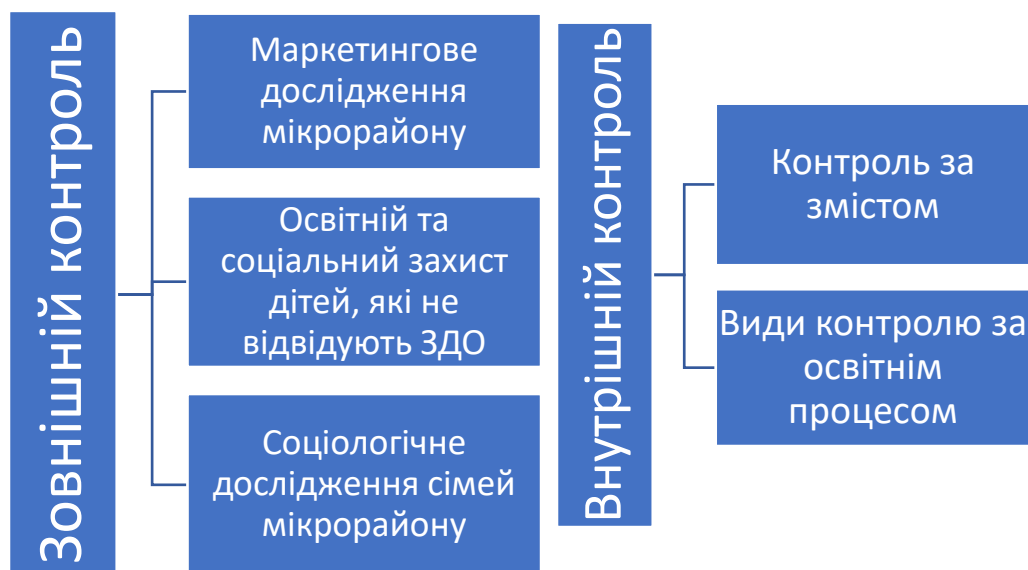

Рис. 1.9. Контроль за функціонуванням та розвитком закладу дошкільної освіти.

Опишемо зміст рис. 1.9. *Зовнішній контроль* складається з маркетингового дослідження мікрорайону (розташування соціально-культурних об'єктів; соціальний статус сімей, які мають дітей дошкільного віку; потреба та захист батьків у видах та якості освітніх послуг; освітня і соціальна система захисту дітей, які не відвідують заклад дошкільної освіти тощо).

Здійснення зовнішнього контролю за соціальними процесами дозволяє коригувати діяльність колективу відповідно до ситуацією, прогнозувати розвиток навчального закладу, забезпечуючи йому стабільне положення на ринку освітніх послуг.

Основною метою зовнішнього контролю є забезпечення соціального захисту кожної дитини та гарантоване отримання мінімуму освіти, що необхідна для нормального розвитку.

Внутрішній контроль складається з контролю змісту різних аспектів діяльності дошкільного навчального закладу (організаційно педагогічної, освітньої, соціально-психологічної, медико-соціальної, фінансово-господарської та інших видів діяльності); контролю за навчальним процесом [2, с. 7–12].

Будь-який контроль здійснюється в певній послідовності. У практичній діяльності можна використовувати наступний алгоритм контролю: мета контролю – об'єкт контролю – розробка плану контролю – збирання інформації – первинний аналіз вивчення – вироблення рекомендацій – перевірка виконання рекомендацій.

Вивчення кінцевих результатів педагогічної діяльності вихователів складається із таких етапів:

- збирання інформації (за допомогою вихователів, вихованців, а також осіб, які причетні до підготовки вихованців закладу дошкільної освіти до навчання у школі);

- вивчення документації;
- обробка отриманої інформації;
- заповнення листів опитування;
- обговорення отриманих даних, їх аналіз та інтерпретація;
- затвердження на педагогічній раді напрямків коригування педагогічного процесу;

- закріплення позитивних традицій, передового педагогічного досвіду;
- розробка рекомендацій.

Щоб охопити контролем усі аспекти роботи в закладі дошкільної освіти, необхідно чітко розподілити обов'язки між керівником та його помічниками, з'ясувати коло питань, що контролює тільки завідувач, а також питання, що контролює старший вихователь, медсестра чи завгосп. При цьому слід враховувати посадові обов'язки, що визначені кваліфікаційними характеристиками, «Положенням про заклад дошкільної освіти», Статутом закладу дошкільної освіти, а також конкретні умови.

Керівник (директор) закладу дошкільної освіти контролює:

- роботу адміністративної групи (старшого вихователя, завідувача господарства, медичного персоналу);

- виконання правил внутрішнього трудового розпорядку, санітарно-гігієнічного режиму, норм охорони праці відповідно до трудового законодавству;

- виконання інструктивно-методичних документів вищих організацій, а також осіб, які інспектують;

- якість знань, умінь і навичок дітей;
- виконання рішень педагогічної ради;
- збереження обладнання і посібників;
- ведення документації вихователями, адміністрацією;
- організацію та здійснення роботи з батьками;
- фінансово-господарчу діяльність;
- роботу вихователів.

Натомість, старший вихователь контролює: стан освітньо-виховної роботи в різних вікових групах; виконання освітніх програм, запровадження нових освітніх технологій; календарні плани та іншу документацію педагогів; наявність і зберігання дитячих робіт; роботу педагогів щодо підвищення кваліфікації [2, с. 12–14].

Відповідно, за результатами контролю необхідно вести документацію щодо контролю в закладі дошкільної освіти. Пакет документів містить питання, які контролюються в закладі дошкільної освіти; складена періодичність проведення процедури контролю. Циклограми діяльності значно полегшать ваш контроль.

Розрізняють наступні розділи контролю:

1. Контроль нормативно-правової бази. До змісту контролю входять нормативно-правові документи, що регулюють діяльність закладу дошкільної освіти.

2. Контроль методичної роботи. Оцінювання оснащення методичного кабінету може здійснюватися за трьох бальною системою: дати оцінку успішності проведення педагогічної ради; проконтролювати та оцінити методичну роботу (скласти на основі річного плану).

Після атестації закладу дошкільної освіти колектив педагогів складає план роботи щодо виконання рекомендацій атестаційної комісії. Відстежити

результати виконання цих рекомендацій допоможе «Карта контролю рекомендацій атестаційної комісії».

3. *Контроль освітнього процесу.* Розроблено і надруковано безліч карт аналізу педагогічного процесу. Результати контролю фіксуються в «Карті контролю». Цей розділ також повинен містити і контроль за моніторингом навчально-виховного процесу.

4. *Тематичні перевірки в закладі дошкільної освіти.* Необхідно пам'ятати, що під час проведення тематичних перевірок слід: видати наказ на їх проведення; скласти аналітичну довідку, зі змістом якої знайомлять педагогічний колектив; видати наказ за підсумками тематичної перевірки.

5. *Контроль за роботою кадрів.* Може бути у вигляді різноманітних карт контролю. Це оперативний і персональний контроль, контроль за атестацією педагогів, контроль роботи молодих спеціалістів і підвищення кваліфікації педагогів.

6. *Контроль за взаємодією із соціумом.* Складається із контролю над роботою з усіма закладами, які взаємодіють із закладом дошкільної освіти, та роботою з батьками.

7. *Медико-педагогічний контроль.* Здійснюють керівник, вихователь-методист, старша медсестра, психолог.

8. *Контроль за роботою медичної служби.* Складається на основі річного плану роботи закладу дошкільної освіти.

9. *Контроль за адміністративно-господарчою роботою.* Складається на основі річного плану роботи закладу дошкільної освіти.

10. *Контроль фінансової діяльності.* Складається разом із централізованою бухгалтерією відділу освіти.

11. *Контроль щодо техніки безпеки (ТБ), основ безпеки життєдіяльності (ОБЖ).* Складається на основі посадових обов'язків працівників закладу дошкільної освіти.

12. *Адміністративний контроль харчування.*

13. *Контроль за роботою обслуговуючого персоналу* [2, С.27–28].

Список використаної літератури:

1. Контроль в дошкільному навчальному закладі – важлива функція управління. Слово методиста. 2010. № 9. С. 3–5.

2. Система контролю в дошкільному навчальному закладі / Упорядник Т. Т. Чала. Харків: Основа, 2008. 160 с.

РОЗДІЛ II. ОЦІНКА ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

2.1. Особливості оцінки якості дошкільної освіти в США

Входження України до системи світового цивілізаційного процесу, освоєння загальнолюдських цінностей та культури новими поколіннями відбувається через систему освіти. У Законі України «Про освіту» початковою ланкою визначено саме дошкільну освіту [2]. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») одним з пріоритетних напрямів виховання визначає розробку теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду [1, с. 1-2]. Тому сьогодні, коли у системі дошкільного виховання простежуються нові тенденції: організаційно змінюються зміст і форми роботи садків, постійно відбувається пошук нових нетрадиційних підходів у роботі з дітьми, надзвичайно необхідним й важливим стає поєднання досліджень педагогічної спадщини минулого і сучасних науковців, що дасть змогу відкрити нові перспективні напрямки реформування та подальшого розвитку системи сучасної дошкільної освіти.

Аналіз історико-педагогічних досліджень останніх років свідчить про зростаючий інтерес учених до проблеми виникнення та становлення дошкільної освіти у зарубіжних країнах. Інтерес становить американських досвід становлення та розвитку суспільного дошкільного виховання. Незважаючи на наявність цілого ряду дисертаційних робіт та публікацій присвячених вивченню педагогічного досвіду США, проблеми тенденцій розвитку та особливостей організації дошкільної освіти в США висвітлено в нечисленних вітчизняних дослідженнях: Г. Дмитрієва, О. Желюк, П. Заїченко, М. Красовецького, З. Малькова, А. Михайлова, З. Плохій, К. Ремезової, Г. Цветкової та ін.

Питання становлення дошкільної освіти, особливостей організації дошкільної освіти за кордоном розглядаються у дисертаційних дослідженнях: О. Бевз, Л. Галаманжук, В. Трубіцина, З. Хало та ін. Дані питання розглядаються у дисертаційних дослідженнях: Т. Головань, О. Донченко, В. Золотоверх, Т. Пантюк, О. Пшеврацької, Т. Слободянюк, Т. Філімонової, Н. Шкляєвої та ін. Окремі аспекти проблеми висвітлено у монографіях і статтях З. Борисової, Н. Герасимової, Н. Дем'яненко, Т. Куліш, О. Проскури, І. Прудченко, І. Улюкаєвої та ін.

Науковий інтерес становить вивчення особливостей становлення системи якісної дошкільної освіти у США, яка ґрунтується на дитиноцентриській філософії і для якої гуманістичний та діяльнісний підходи є традиціями успішного навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Забезпечення якості послуг в системі освіти США має ряд характерних відмінностей, що не притаманні більшості країн із централізованою освітньою системою. Якість освіти забезпечується шляхом ліцензування викладачів, акредитації навчальних закладів та децентралізованою системою державного контролю. Жоден федеральний урядовий орган не контролює якість навчання в середніх школах і в значній мірі стандарти якості освітніх послуг задають і контролюють спеціалізовані неурядові організації.

Історія контролю якості освіти в США починається з кінця XIX століття, коли з динамічним розвитком шкільництва, виникла потреба забезпечити належний рівень підготовки школярів до вступу у вищі навчальні заклади. У цей час появляються певні формалізовані стандарти середньої освіти і перші неурядові організації які займаються перевіркою дошкільної освіти.

Оскільки федеральний уряд не бере участі в контролі якості дошкільної освіти, основну роль у цьому процесі бере на себе влада штату. На сьогоднішній день кожна державний заклад дошкільної освіти мусить відповідати певним вимогам якості встановленим законодавством штату. Ці вимоги по своїй суті є доволі деталізованим стандартом надання освітніх послуг і матеріального забезпечення закладів дошкільної освіти, вони включають такі показники як

кількість навчальних годин, кількісне співвідношення педагогів до дітей чи навіть вимоги щодо наявності кондиціонерів повітря. Перелік і ступінь деталізації може значно відрізнятись в залежності від штату.

Контроль за дотриманням вимог штату щодо якості освіти здійснює освітня рада дошкільного району, а її інспектор регулярно звітує про стан закладу дошкільної освіти до департаменту освіти штату. На підставі цієї інформації департамент освіти штату щорічно затверджує перелік шкіл, що відповідають стандартам закладу дошкільної освіти і виділяє їм фінансування, а у випадку виникнення невідповідностей – шукає розв'язання проблеми разом з місцевою освітньою радою. В окремих випадках освітня рада штату може накладати фінансові санкції на дошкільні райони, які не змогли забезпечити відповідність стандартам освіти, визначених штатом.

Хоча вимоги штатів є доволі високими, проте дошкільні райони часто прагнуть забезпечити ще вищі стандарти у своїх закладах дошкільної освіти. У цьому випадку дошкільні райони вдаються до послуг неурядових організацій, що надають послуги з акредитації закладів освіти.

Слід зазначити, що у США існує ряд акредитаційних агентств, як регіональних, так і національних, які акредитують усі типи освітніх установ, включаючи державні, приватні та інституції, що надають дистанційну освіту. Через велику різноманітність американських шкіл (форма власності, спеціалізація, релігійна ідентичність, спосіб організації тощо) і неможливість підвести усі школи під єдиний стандарт якості, акредитаційні організації мусять враховувати особливості у кожному випадку – відповідно появляються профільні спеціалізовані акредитаційні організації, наприклад, лише по християнських садочках, або тільки у садочках штату.

Значна частина закладів дошкільної освіти певного типу формують між собою асоціації, що одночасно слугують як акредитаційні організації. Для зарахування в таку асоціацію садочки-претенденти мають пройти процес відповідної акредитації, а у подальшому підтримувати задані стандарти якості, взаємно контролюючи одна одну.

Переважно здобуття акредитації є добровільним рішенням місцевих рад закладів дошкільної освіти, що підвищує їх престиж та служить відзнакою якості. Приватні заклади дошкільної освіти вимушені проходити акредитацію щоб підтримувати свій статус в умовах конкуренції на ринку освіти. Деякі школи вимагають щоб діти аби заклад дошкільної освіти, який вони закінчили, був акредитований у певних організаціях, на цей нюанс теж звертають увагу школи. Тому багато закладів дошкільної освіти (як державних, так і приватних) прагнуть здобути акредитацію від декількох агенцій, оскільки це ще більше підвищує їхній статус і розширює можливості для їхніх випускників.

Зазначимо, що законодавство більшості штатів не зобов'язує проходити акредитацію, проте влада окремих штатів створює додаткові фінансові стимули для шкіл, які успішно її проходять. Часто, власне акредитація приватних закладів дошкільної освіти слугує основним засобом штату контролювати якість освіти в приватних закладах дошкільної освіти.

Акредитація є платною послугою і доволі довготривалим процесом. Її суть полягає в перевірці не просто формальних, в основному кількісних вимог (як для затвердження), але й в ряді комплексних перевірок та інспекцій, проведенні опитувань і обговорень з педагогами та дітьми. Акредитація також включає експертні рекомендації щодо покращення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Іншим важливим аспектом забезпечення якості освіти є сертифікація педагогів. Багато штатів вимагає щоб у педагогів як державних так і приватних закладів дошкільної освіти був відповідний сертифікат, виданий освітнім інспектором штату. Для здобуття сертифікату вони повинні відповідати ряду вимог, наприклад, як мінімум здобуття академічного ступеня бакалавра, проходження державних тестів та відповідність іншим вимогам, що залежать від штату спеціалізації вихователя.

Зазначимо, що серед педагогів популярна також практика сертифікації в приватних організаціях, що підтверджує їхній високий рівень професіоналізму та дає змогу навчати в більш престижних ЗДО та претендувати на кращі посади.

Дію сертифікату може бути призупинено або скасовано внаслідок непрофесійної поведінки педагога. Влада штату уважно слідкує за такими педагогами і регулярно поновлює списки недобросовісних педагогів.

Якість освіти в США забезпечується шляхом ліцензування викладачів, акредитації закладів дошкільної освіти та децентралізованою системою державного контролю. Наголосимо, що жоден федеральний урядовий орган не втручається в процес контролю якості дошкільної освіти. Основну роль у цьому питанні відграє влада штату, яка встановлює стандарти надання освітніх послуг і їх матеріального забезпечення.

У США існує система акредитаційних агентств, як регіональних, так і національних. Агентства акредитують усі типи освітніх установ, включаючи державні, приватні та інституції, що надають дистанційну освіту. Через велику різноманітність типів закладів дошкільної освіти в системі агентств також діють спеціалізовані акредитаційні організації.

Законодавство більшості штатів не зобов'язує проходити школи акредитацію, проте влада окремих штатів створює додаткові фінансові стимули для закладів дошкільної освіти, які успішно її проходять. Часто, власне акредитація слугує основним засобом влади штату контролювати якість освіти в приватних закладів дошкільної освіти.

Підкреслимо, що в США владні повноваження розподіляються між федеральним урядом і урядами 50 штатів із децентралізованим управлінням освітою [5], [6]. Головним державним органом, що відповідає за освітню політику є Департамент освіти Сполучених Штатів Америки (The United States Department of Education). На місцевому рівні освітні питання координують шкільні округи (school district) та місцеві агенції освіти (Local educational agency) [8].

У процесі дослідження встановлено, що на федеральну політику США стосовно роботи з дітьми й молоддю також мають вплив такі організації й установи як: Американська асоціація державних коледжів та університетів (American Association of State Colleges and Universities), Американські ради з

міжнародної освіти (American Councils for International Education), Гарвардський проєкт дослідження родини (Harvard Family Research Project), Інститут шкільної реформи Анненберг (Annenberg Institute for School Reform), Національна асоціація шкільних рад (National School Boards Association), Національна рада з акредитації педагогічної освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education), Освітні агенції штату (State Educational Agencies), Служба освітніх тестувань (Educational Testing Service), Управління з догляду за дитиною штату (Office of Child Care), Центр досліджень американського прогресу (Center for American Progress) тощо [9].

Основою нормативно-правового забезпечення американської системи освіти є Конституція США (U.S. Constitution, 1787), Закон «Про початкову і середню освіту» (Elementary and Secondary Education Act, 1965), Закон «Про удосконалення американських шкіл» (Improving America's Schools Act, 1994), Закон «Жодна дитина поза увагою» (No Child Left Behind Act, 2001), Закон «Кожен студент досягає успіху» (Every Student Succeeds Act, 2015), Меморандум «STEM-освіта. Стратегія 2017–2026» (STEM Education. Policy Statement 2017–2026), Стратегічний план департаменту освіти США на 2018–2022 роки (U.S. Department of Education Strategic Plan for Fiscal Years 2018–22) й інші документи, прийняті на федеральному рівні та на рівні штатів [10].

Аналіз тенденцій розвитку шкільної освіти у США дає змогу зробити наступні узагальнення:

- децентралізація освіти;
- забезпечення якості освіти й освітньої діяльності;
- цифровізація;
- стандартизація;
- полікультурність;
- дотримання принципу рівності в здобутті освіти.

Зосередившись на тенденції забезпечення якості освіти, проаналізуємо основні ознаки, що безпосередньо впливають на якість освіти й освітньої діяльності:

1. Фінансування. На сьогодні в США це питання стоїть дуже гостро. За даними Центру з питань бюджету та пріоритетів політики штати вносять 44 % загального фінансування освіти в США. У період з 2008 по 2016 р. місцеві дошкільні округи скоротили близько 297 тис. педагогів у ЗДО через нестачу коштів.

Проблема фінансування відображається також у позиції держави, коли витрачається на утримання одного ув'язненого більше, ніж на освіту середньостатистичної дитини. Як вихід із такої ситуації пропонується модернізація податкового кодексу в контексті інвестування освіти суспільством, коли за рахунок оподаткування заможних громадян і корпорацій місцевий і федеральний уряди могли б посилити державну освіту та покращити її якість. Поряд із фінансуванням будівництва нових закладів дошкільної освіти і ремонту наявних, досить гостро стоїть питання збільшення фінансової підтримки педагогічних працівників [8].

2. Переповненість груп. Дослідження Національного центру статистики освіти (National Center for Education Statistics) виявило, що 14 % закладів дошкільної освіти у США перевищують свої можливості щодо забезпечення необхідним устаткуванням дітей. Унаслідок банальної переповненості груп освітній процес є неефективним, підвищує рівень стресу, викликає втомлюваність у педагогів, а також в дітей, які не отримують належної уваги. Унаслідок чого втрачається мотивація та пізнавальний інтерес [7].

3. Акредитація та стандарти для педагогів. Дослідження американських учених дають можливість констатувати, що кваліфікація педагогічних працівників безпосередньо впливає на успішність дітей. До педагогів висувають особливі вимоги щодо змісту й організації їхньої підготовки. Тому нині у США існує потреба у висококваліфікованих педагогах. Це питання вимагає врегулювання на державному рівні через упровадження професійних стандартів.

Ефективність забезпечення якості підготовки фахівців у США засвідчує досвід Національної ради з акредитації педагогічної освіти (NCATE). Це

громадська організація, яка працює на території всієї країни. До ради входить тридцять три професійні національні організації, наприклад, Національна рада вчителів математики.

Акредитація в NCATE є добровільною та відбувається на підставі стандартів, що переглядаються кожні сім років. Рада акредитує не лише педагогів, а й педагогічні факультети закладів вищої освіти. Акредитація здійснюється за такими основними вимогами: високий рівень навчальних планів і програм відповідно до стандартів, розроблених радою; високий рівень науково-педагогічних працівників факультету; співпраця зі школами (для потреб педагогічної практики); розроблення навчальних планів і програм, які підходять для всього населення штату, оскільки в одному шкільному окрузі може проживати населення, яке розмовляє понад 50 мовами; використання викладачами сучасних педагогічних технологій; наявність ресурсів (бюджетного забезпечення) під програми, що запропоновані здобувачам освіти [16].

Реформування освіти у США пов'язане із соціально-економічною та політичною ситуацією в державі, соціальним замовленням і суспільними потребами. Дослідження процесів, які відбуваються в освітній системі США становить непересічну цінність для України, яка нині ставить завдання забезпечення якості освіти як першочергове в період реформування дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (2017, Квіт. 02). Закон № 2145-VIII, Про освіту. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Education 2030: The Future of Education and Skills, 2018. [Online]. Available: <https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20>
3. Освіта. Стратегія України 2030 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034>.
4. Лунячек В. Публічне управління освітою в США: проблеми підготовки фахівців. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_4_61.
5. Сполучені Штати Америки URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/National_Center_for_Education_Statistics [Online]. Available: <https://nces.ed.gov/>
6. U.S. Department of Education [Online]. Available: <http://www.ed.gov>.
7. Кравченко С. Забезпечення якості освіти як ключова тенденція розвитку освітньої системи США. матеріали III Міжнар. наук.-практич. конф. *Розвиток*

професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності, Тернопіль, 2020, С. 44-48.

8. Кравченко С. Актуальні питання освітнього законодавства США та України: окремі аспекти. Матеріали міжнар. наук.-практич. конф. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*. 2020, Т. 2. Чернігів, 2020, С. 118-122.

9. Маслак Н., Коблянська І. Орієнтири розвитку системи освіти України з урахуванням досвіду США. *Ефективна економіка*. № 7, 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5075>.

10. Національне агентство кваліфікацій [Електронний ресурс]. URL : https://nqa.gov.ua/?fbclid=IwAR1Xnm7YPpnOMhQ_Ev0Vhtg8qGuOr06JMNzd0eTxPUt0UXoirYRoam-J8Y.

2.2. Особливості оцінки якості дошкільної освіти в Європі.

25 вересня 2015 року на генеральному саміті ООН було затверджено підсумковий документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», в якому одним із завдань є забезпечення доступу до дошкільної освіти. «...Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх...». Завдання 4.2. деталізує ціль: «...Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей...».

Доступ до якісної дошкільної освіти має позитивні довгострокові соціальні та економічні наслідки:

- нівелює різницю у знаннях дітей на початку шкільного навчання;
- має вплив на результати навчання дітей з мовлення та математики у шкільні роки;
- зменшує ризик передчасного завершення навчання у школі.

Разом з тим, визначення якості багатогранне та може включати різні параметри. У 2011 році, щоби відповісти на запити суспільства та країн членів ЄС, Європейська комісія розпочала процес з розширення доступу та підвищення якості дошкільної освіти. Складовою цього процесу стало формування Тематичної робочої групи з питань дошкільної освіти. Проаналізувавши системи дошкільної освіти країн Європейського союзу, було виокремлено три фундаментальні цінності:

- цінність дитинства, дитини та її права голосу;
- участь батьків як повноправних учасників освітнього процесу;
- єдине бачення «якості» дошкільної освіти.

У Рекомендаціях Європейської Комісії щодо високоякісних систем дошкільної освіти та догляду (2018) зазначено, що «якісна дошкільна освіта має бути зорієнтованою на дитину; діти розвиваються краще в середовищі, що забезпечує участь дитини та її інтерес до пізнання, вибір видів діяльності й матеріалів, безпеку, можливість для дітей розвивати свій соціальний, культурний і фізичний потенціал».

Як зазначено у Пропозиції Європейської комісії щодо ключових показників Європейської рамки якості дошкільної освіти та догляду (2014), якість дошкільної освіти й догляду за дітьми слід розглядати як комплексне явище, а заходи для досягнення, поліпшення та подальшого розвитку якості є взаємозалежними й не мають розглядатися окремо. Вони стосуються структури дошкільної освіти, практик і результатів надання освітніх послуг... Діти є активними учасниками власного процесу розвитку, а не лише пасивними здобувачами результатів цього процесу. Кожна дитина є унікальною особистістю з відмінними емоційними, фізичними, соціальними й когнітивними потребами, які треба враховувати».

Поняття якості є складним і відносним. Воно постійно змінюється відповідно до розвитку нових ідей, наявних переконань і цінностей. Зазвичай поняття якості стосується трьох рівнів:

- *якість структури*: освітні стандарти, освітні програми, співвідношення дітей і дорослих, мережа закладів дошкільної освіти тощо. При цьому, кожна дитина унікальна, зі своєю індивідуальністю, потенціалом, потребами, умовами життя тощо. Дитина має право на освіту й виховання. Заклади дошкільної освіти мають створювати умови й надавати можливості для найкращого розвитку кожної дитини. Батьки є першими педагогами для дитини, тож заклади дошкільної освіти мають активно залучати батьків до різних форм і видів діяльності, які сприяють вихованню та розвитку дітей. Також важливо враховувати й поважати культурне розмаїття сімей, їхні переконання та погляди на освіту;

● *якість процесу* пов'язана з освітньою практикою: взаємодія з дітьми, співпраця з колегами, партнерство з батьками;

● *якість результатів* враховує переваги для дітей (добробут, залучення, соціальні навички) та їхніх батьків, спільнот і суспільства.

Метою роботи цієї групи було, на основі крос-культурного підходу, напрацювати єдине бачення якості дошкільної освіти та розробити пропозиції щодо її підвищення. До робочої групи були включені експерти дошкільної освіти та представники урядів, що відповідають за формування політики. Робоча група визначила п'ять складників якості дошкільної освіти та 10 загальних рекомендації щодо роботи з ними, унаочнили на рисунку 2.1.:

Рис. 2.1. Європейські складники якості дошкільної освіти.

Проаналізуємо та розглянемо детальніше показники та критерії їх досягнення, реалізація яких забезпечує високу якість освітніх послуг відповідно до цього документу.

Рис. 2.2. Показники та критерії їх досягнення якісних показників дошкільної освіти.

Схарактеризуємо кожен критерій із відповідними показниками.

Критерій 1. Доступність освітніх послуг для дітей дошкільного віку. З огляду на позитивний вплив освітніх послуг на розвиток, кожна дитина повинна мати доступ до дошкільної освіти.

Доступ до дошкільної освіти передбачає, що: а) послуги дошкільної освіти фізично та економічно доступні для всіх сімей та їхніх дітей; б) заклади дошкільної освіти заохочують до участі, інклюзивні та приймають різноманіття.

Наголосимо, що доступність стосується різних аспектів:

- *наявності закладів дошкільної освіти й місць у них* – дошкільний заклад може бути розміщений занадто далеко від місця проживання сім'ї або години роботи батьків не відповідають графіку роботи садочка;

- *відкритості* – такі бар'єри, як мова, довге очікування в електронній черзі, мають бути поодинокими.

- *користі для сімей*, які розглядають дошкільну освіту як інструмент,

який сприяє розвитку дітей;

- *розуміння та поваги* – сім'ї мають відчувати, що їх розуміють і поважають.

Критерій 2. Участь, соціальна згуртованість і культурне розмаїття включає:

- *участь*: високоякісна педагогічна діяльність враховує різні погляди сімей на освіту й дає їм можливість почуватися бажаними, створюючи умови, в яких вони довіряють педагогам і закладу освіти в цілому. Це передбачає активну роботу педагогічного колективу й адміністрації щодо розуміння та врахування соціального статусу, культурного й релігійного походження сімей, мови, наявності інвалідності серед членів родини тощо;

- *повага й довіра* – взаємні концепції, які можуть підтримуватися міжособистісними контактами, спільними діями й діалогом. Задля зростання довіри склад команди закладу освіти має відображати розмаїття населення місцевої громади.

Кваліфіковані й вмотивовані й вмотивовані педагогічні кадри. Кваліфікований персонал, хороші умови праці й ефективне керівництво є важливими чинниками якості освіти. Члени команди на всіх рівнях (вихователі, керівництво закладу дошкільної освіти тощо) сприяють оптимальному розвитку дітей у всіх сферах: когнітивній, соціальній, емоційній і фізичній. Дуже важливо, щоб не тільки вихователі володіли необхідними компетенціями, а й щоб компетентною була вся система: команда закладу дошкільної освіти, команда управління освітою та політики вищих рівнів.

Окрім того, вмотивовані та висококваліфіковані працівники ініціюють власне постійне навчання та перепідготовку з метою виконання професійних функцій. Важливим є створення адміністрацією закладу дошкільної освіти сприятливих умов праці, включно з професійним керівництвом, які створюють можливості для спостереження, роздумів, планування, колективної роботи та співпраці з батьками.

Критерій 3. Безперервний професійний розвиток. Професійний розвиток педагогічних працівників зумовлює здатність забезпечити теплу, сприятливу і стимулюючу взаємодію з дітьми, що сприяє їхньому розвитку. Навчання педагогів, яке ніколи не закінчується, сприяє підтримці рівня якості освітніх послуг. Це може відбуватися в різний спосіб: командний аналіз, наставництво, педагогічні тренінги, проєкти, професійний обмін тощо.

Педагогам, які працюють з різними групами дітей, допоможе додаткова освітня програма, що дасть їм можливість краще реагувати на особливі потреби дітей та їхніх сімей. Питання різноманіття і врахування індивідуальних особливостей має бути частиною навчання, повністю інтегрованою в професійну діяльність.

Критерій 4. Сприятливі умови праці. На добробут персоналу та його ставлення до дітей і батьків, роботу з ними впливає багато різних чинників. Наприклад, кілька педагогів у групі дітей (вихователь, помічник вихователя) позитивно впливають на індивідуальну роботу як з окремою дитиною, так і з групою дітей. Сприятливі умови праці, професійне керівництво, планування, робота в команді та співпраця з батьками також є чинниками, які впливають на якість роботи педагогів.

Організація освітнього процесу. Добре продумана освітня програма з чіткими педагогічними підходами й цілями сприяє підвищенню якості роботи та підтримці педагогів. В основі освітніх програм лежить цілісне бачення з орієнтацією не тільки на когнітивний, а й на емоційний, соціальний і особистісний розвиток дитини. Критично важливими є гра та взаємодія усіх суб'єктів освітньої діяльності. Наголошено, що навчальна програма, заснована на педагогічних цілях, цінностях і підходах, які дозволяють дітям повністю реалізувати свій потенціал на основі комплексного підходу. Реалізація навчальної програми, потребує від педагогічного персоналу співпраці з дітьми, колегами і батьками, рефлексії щодо власної діяльності.

Критерій 5. Цілісний розвиток дитини. Освітня програма забезпечує цілісний розвиток дитини й дає дітям змогу повністю розкрити свій потенціал.

Важливо зберігати зв'язок між вихованням, розвитком і соціалізацією дитини. Педагоги мають піклуватись про ефективну взаємодію між дітьми й дорослими, а також враховувати особисті інтереси кожної дитини. Саме завдяки взаємодії з педагогами й однолітками дитина розвивається та зростає.

«Навчання» дітей дошкільного віку не слід розглядати як формальне навчання, радше ми говоримо про розвиток власної ідентичності, можливість робити вибір, бути з однолітками й ефективно проводити з ними час, про почуття належності. Що більше діти насолоджуються теплим спілкуванням з іншими, то більше вони можуть досліджувати в безпечному й ігровому середовищі. За такого підходу гра не є доповненням або розкішшю. Вона є фундаментальною частиною процесу розвитку дитини

Критерій 6. Співпраця. Освітня програма передбачає співпрацю педагогів із дітьми, колегами й батьками. Щоб стимулювати загальний розвиток дітей, важливо враховувати їхні особисті інтереси, досвід, сімейні й культурні особливості. Це потребує участі й залучення дитини, педагогів і батьків. Зустрічі з батьками мають відбуватися регулярно: наприклад, коли батьки приводять дитину в дитячий садок. Коли педагоги дізнаються більше про дитину, батьки відчувають тісніший контакт із закладом освіти, рівень взаємної поваги й довіри зростає, що в підсумку позитивно впливає на дитину.

Моніторинг та оцінка. Як уже було зазначено, якість – це складне поняття. Вона стосується всіх аспектів дошкільної освіти: педагогічних і технічних працівників, реалізації освітньої програми, можливості для розвитку дітей. Моніторинг якості може служити багатьом цілям і мати різні форми: перевіряти, чи правильно використано бюджет, чи дотримуються учасники правил, чи підтримується та гарантується добробут і розвиток дітей.

Окрім того, моніторинг та оцінювання дозволяють отримувати інформацію на відповідному місцевому, регіональному та / або національному рівні з метою постійного підвищення якості політики і практики. Моніторинг та оцінювання мають відповідати найкращим інтересам дитини.

Критерій 7. Актуальна інформація. Для всебічної оцінки потрібні дані про те, що справді працює, в якому контексті та для кого. Це єдиний спосіб отримання актуальної інформації для ухвалення рішень. Моніторинг якості – це не спеціальна діяльність, а безперервний процес за участі всіх сторін. Даними, що відстежуються, є: доступність для різних груп (або їх відсутність), склад команди, рівень підготовки, якість умов роботи.

Критерій 8. Максимальне врахування інтересів дитини. Щоб відповідати очікуванням батьків і педагогів, вони й самі мають брати активну участь у моніторингу якості дошкільної освіти. Питання лише полягає в тому, що відстежується або що повинно відстежуватися. Розвиток дітей краще перевірити за допомогою спостереження, портфолію, з яких можна зробити висновок, як діти розвиваються і що вони відчувають. Дітей не слід порівнювати одне з одним. Те, що повинно бути задокументовано, – це зміни в особистісному розвитку дітей. Незалежно від того, який метод використовується, оцінка або моніторинг повинні фокусуватися на правах, потребах та інтересах дітей.

Управління і фінансування дошкільної освіти. Докази численних переваг дошкільної освіти для дітей мають спонукати уряди й місцеву владу вкладати значні кошти в цей сектор. Усі учасники освітнього процесу мають мати чітке уявлення та спільне бачення своєї ролі й відповідальності, усвідомлювати, що їм треба співпрацювати. Окрім цього, законодавство, регулювання та / або фінансування сприяють прогресу у частині забезпечення юридичних прав на фінансування чи субсидію дошкільної освіти, результати постійно висвітлюються усім зацікавленим сторонам.

Критерій 9. Партнерство й інтеграція послуг. Для успішного партнерства всі учасники освітнього процесу повинні мати чітке розуміння своєї ролі та обов'язків і знати, чого від них очікують. Для створення ширших можливостей для всіх дітей необхідна співпраця як на місцевому, так і на національному рівнях, між різними організаціями і службами, що працюють із сім'ями й дітьми.

Критерій 10. Забезпечення права на дошкільну освіту. Щоб досягти прогресу, треба вжити заходи для посилення розуміння важливості дошкільної освіти. Дедалі більше країн досягають консенсусу щодо ідеї «прогресивної універсальності»: відкритості й загальної доступності дошкільної освіти для всіх дітей. Хоча цей принцип важко реалізувати в період жорсткої економії, це життєво важливо для нашого суспільства й соціальної справедливості в короткостроковій і довгостроковій перспективах.

«Якісні заклади дошкільної освіти мають істотний вплив на розвиток дитини, відчутний навіть до підліткового віку. Як перший етап безперервного навчання якісні заклади дошкільної освіти відіграють важливу роль у формуванні позитивного ставлення дітей до навчання та підвищують шанси на успішне закінчення школи. Ранній розвиток і дошкільна освіта надзвичайно важливі для забезпечення сталого розвитку суспільства й рівних можливостей для всіх дітей – майбутніх громадян. У колі дослідників, організацій і політиків досягнуто консенсусу щодо якості дошкільної освіти й догляду за дітьми. Результати дошкільної освіти для дітей і сімей залежать від рівня освіченості та компетентності кадрів» (Я. Пітерс. Підвищення якості дошкільної освіти та догляду за дітьми в Україні, 2018).

Список використаної літератури:

1. Звіт Робочої групи з питань розроблення показників «Європейської системи якості дошкільної освіти та догляду за дітьми» (ЄС, 2014).
2. Звіт Європейської Комісії «Вимоги щодо компетенції у системі освіти та виховання дітей молодшого віку» (CoRe Report), Urban et al., 2011; EC, 2014; Woodhead, 2014; Lancet, 2016.
3. Критерії якості дошкільної освіти»: звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проєкту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм» (UA, 2018).
4. Системний підхід до якості послуг для дітей молодшого віку від 3 до 10 років. Документальне дослідження (ISSA, 2018).

2.3. Тенденції розвитку якості дошкільної освіти в Європі та Україні: спільне та відмінне

З метою вивчення кращих практик із забезпечення якості дошкільної освіти, її розбудови маємо вивчити європейський досвід і запозичити краще, і при цьому зберегти наші національні найкращі освітні практики. У європейських країнах немає поняття дошкільна освіта, але наявне поняття рання освіта та догляд, які включають догляд за дітьми до трьох років та ранню освіту від трьох (чотирьох) років. Багато країн встановлюють обов'язковим відвідування закладу дошкільної освіти протягом одного-двох років перед школою. В Україні також наявна обов'язковість дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, але відсутній контроль за виконанням цієї вимоги та відсутня відповідальність за її невиконання. Спробуємо описати досвід європейських країн у вирішенні різних питань щодо забезпечення доступності та якості дошкільної освіти та порівняти його із нашими національними напрацюваннями.

Черга до закладу дошкільної освіти. Щоб потрапити до муніципального закладу дошкільної освіти в частині країн необхідно стати в чергу. Перевага в цій черзі у деяких країнах надається тим батькам, які працюють.

Мережа закладів дошкільної освіти. Муніципалітети (тобто – місцева влада) за кордоном, як і в Україні, відповідальні за здобуття дітьми дошкільної освіти, і для цього створюють усі умови:

- будують і утримують заклади,
- сприяють створенню приватних закладів.

Якщо ж муніципалітет не має можливості чи місць, він може домовитися з іншою громадою про надання послуг дошкільної освіти дітям за відповідну компенсацію.

У деяких країнах муніципальні заклади дошкільної освіти приймають дітей лише з чотирьох років, а до цього віку батьки можуть користуватися лише приватними закладами або послугами няні, які є досить дорогими.

Гарантія доступності дошкільної освіти. Є країни, у яких дитина має право на догляд та ранню освіту, але не зобов'язана відвідувати заклади дошкільної освіти до певного віку, а є країни, у яких дошкільна освіта – це обов'язок, і дитина зобов'язана бути присутньою в закладі дошкільної освіти. У межах права на догляд та ранню освіту держава на вимогу батьків повинна гарантувати місце в закладі для будь-якої дитини відповідного дошкільного віку. Натомість у країнах, де догляд за дітьми та рання освіта з певного віку обов'язкові, державні органи повинні гарантувати достатню кількість місць для всіх дітей вікового діапазону, на який поширюється обов'язок дошкільної освіти.

Державні та місцеві субвенції закладам дошкільної освіти за кожен дитину. У багатьох країнах дітям, починаючи з 4 років, муніципалітет гарантує місце у закладі дошкільної освіти. Якщо він не спроможний це зробити, то може домовитися з іншим муніципалітетом і відшкодувати батькам витрати за відвідування кожної дитини, які надходять одразу до закладу освіти. Сума відшкодування складається з основної суми – компенсації за:

- догляд і освітню діяльність,
- навчальні матеріали та обладнання,
- харчування,
- адміністрацію,
- податок на додану вартість і витрати на приміщення,
- у деяких випадках додаткової суми, яка передбачена для дітей з особливими потребами.

У деяких країнах заклади дошкільної освіти отримують державні кошти за кожну зараховану дитину або ж муніципалітет прямо направляє кошти до того садочка, який оберуть батьки – він може бути як приватний, так і державний.

Сприяння розвитку закладів дошкільної освіти (організація догляду за дитиною) приватної форми власності. У багатьох країнах дозволяють організовувати невеликі заклади догляду за дітьми вдома. Це можливо після

докладної перевірки умов та особи няні на відсутність у неї кримінальних справ і судових вироків.

Плата за відвідування закладу дошкільної освіти. Щодо фінансової доступності закладів дошкільної освіти, більшість сімей повинні платити за догляд та освіту дітей до 3 років. Є країни, у яких дошкільна освіта платна (наприклад, Німеччина), є країни, у яких батьки сплачують невелику частину суми за перебування дитини в закладі дошкільної освіти, а основну суму сплачує держава.

Наприклад, у Данії державна субсидія покриває щонайменше 75 % вартості одного місця, при цьому субсидії виплачують безпосередньо дитячим садкам, решту коштів вносять батьки, але вони залежать від доходів родини.

У деяких країнах безоплатно відвідувати заклад дошкільної освіти можна певну кількість годин, а за перевищення цієї кількості повинні сплачувати батьки (наприклад, у Швеції та Польщі). У Польщі за перевищення безплатних годин розмір плати не повинен перевищувати 1 злотий за годину занять.

У частині країн батькам, які мають невеликий дохід або інші труднощі, можуть забезпечити для дитини безплатне відвідування садочка.

Територіальна доступність закладів дошкільної освіти. Є країни, у яких батьки мають право обирати будь-який заклад дошкільної освіти для дитини, оскільки немає територіального закріплення закладу дошкільної освіти до місця проживання дитини.

Основні підходи до організації перебування дитини в закладі дошкільної освіти. У кожній країні свої підходи до дошкільної освіти, але головний акцент робиться на розвитку незалежності та самостійності, а також особистих, соціальних і технічних навичках дитини.

Читаючи відгуки українських батьків, які знайшли тимчасовий прихисток за кордоном і чиї діти відвідують садочки у країнах Європи, в Офісі освітнього омбудсмена помітили: спільним є те, що батьки та педагоги не переймаються за одяг та речі дитини, головне – це розвиток, безпека та радість дитинства. А

розвиток відбувається не лише під час занять, а й під час прогулянок під дощем, по калюжах та бруду тощо.

Цікавим є досвід Швейцарії щодо впровадження проєкту «Дитячий садок без іграшок». Цей проєкт допомагає запобігати залежностям. Досвід проєкту зараз широко поширюється в інших країнах. В ініціативі всі готові іграшки та ігрові пропозиції вилучаються на період від 10 до 12 тижнів, і це створює ситуацію, де діти можуть випробувати свої здібності та обмеження. Як результат, діти:

- розширюють соціальні й когнітивні навички,
- вчаться справлятися з нудьгою,
- розвивають креативність,
- вчаться втілювати ідеї.

Зазначимо, що у вільний від іграшок час діти інтенсивно граються, самі ініціюють та вигадують ігри, використовують різні предмети оточення та природи тощо.

У деяких країнах практикують день батьків. Це коли раз на тиждень одна з мам працює вихователем, а інша – помічником вихователя. Звісно, що справжні вихователі присутні та спостерігають за процесом.

Система дошкільної освіти Європи. У Європі для позначення дошкільної освіти немає окремого поняття. Для визначення етапу життя дитини від народження й до початкової освіти (етапу раннього дитинства) вживається термін «рання освіта та догляд», який вміщує два аспекти:

- *догляд за дитиною* – послугу, яка призначена насамперед для того, щоб обоє батьків могли працювати, а дитина перебувала в безпеці та під доглядом;
- *дошкільну освіту* – послуги з освітнім компонентом, щоб підтримувати розвиток дитини та готувати її до початкової освіти (про таку структуру зазначається у звіті Європейської комісії «Ключові дані про освіту та догляд за дітьми в ранньому віці в Європі» (2019).

Забезпечення такою освітою дітей до трьох років зосереджене на догляді за дитиною, тоді як ЗДО для дітей старшого віку зосереджені на освітніх цілях.

Численними європейськими дослідниками встановлено, що рання освіта та догляд є одним із головних соціальних прав європейських громадян. Рекомендація Ради Європейського Союзу щодо високоякісної освіти та догляду за дітьми раннього віку, прийнята у травні 2019 року, визначає 5 складників концепції якісних ранньої освіти та догляду за дітьми:

- доступ,
- персонал,
- навчальний план,
- моніторинг та оцінка,
- управління та фінансування.

Багато європейських країн структурують послуги дошкільної освіти відповідно до віку дітей. Зазвичай, перехід від першого етапу такої освіти до другого відбувається у три роки. У нормативних актах часто встановлюють умови для дітей до трьох років і дітей від трьох років. Але в деяких країнах такий перехід може бути у 2,5 або у чотири роки.

Усе більше країн встановлюють обов'язковим відвідування закладу дошкільної освіти протягом останнього року перед школою. П'ять країн (Чехія, Хорватія, Литва, Фінляндія та Швеція) запровадили обов'язкове навчання в закладі дошкільної освіти протягом одного року до початку початкової освіти. Період обов'язкового відвідування дитсадка продовжили з одного до двох років у Греції та з одного до трьох років в Угорщині.

За даними інформаційного бюлетеня Європейської комісії «Обов'язкова освіта в Європі 2023-2024 рр.», у близько половині систем освіти країн Європи навчання у закладі дошкільної освіти принаймні один рік є обов'язковим. Деякі країни можуть вимагати відвідування дітьми програми дошкільної освіти неповний робочий день (250 або менше годин на рік). Законодавством Швейцарії передбачене обов'язкове відвідування закладів дошкільної освіти дітьми від 4 років, які перебувають на території Швейцарії, незалежно від їх статусу. Після зарахування до закладу дошкільної освіти кожна дитина

зобов'язана відвідувати всі навчальні дисципліни та курси, визначені та затверджені офіційним розкладом.

Гарантія місця в закладі дошкільної освіти. У Європі існує два підходи забезпечення доступності догляду за дітьми та ранньої освіти. Деякі країни надають юридичне право на догляд за дітьми та ранню освіту, тоді як інші роблять здобуття такої освіти обов'язком. Але кожен із цих підходів вимагає від державних органів зобов'язання гарантувати місце в системі догляду за дітьми та ранньої освіти. Водночас між підходами є принципові відмінності. Юридичне право означає, що дитина має право на догляд та ранню освіту, але коли це обов'язок – то дитина зобов'язана бути присутньою в закладі дошкільної освіти.

У межах юридичного права державні органи на вимогу батьків повинні гарантувати місце для будь-якої дитини відповідного дошкільного віку, а у країнах, де догляд за дітьми та рання освіта з певного віку обов'язкові, державні органи повинні гарантувати достатню кількість місць для всіх дітей вікового діапазону, на який поширюється юридичний обов'язок.

За даними звіту Єврокомісії, станом на 2019 рік сім держав-членів ЄС:

- Данія,
- Німеччина,
- Естонія,
- Латвія,
- Словенія,
- Фінляндія
- Швеція,

а також Норвегія гарантували в закладі дошкільної освіти місце для кожної дитини з раннього віку (6-18 місяців), часто одразу після закінчення відпустки по догляду за дитиною. Місце в системі догляду за дітьми та ранньої освіти, що субсидується державою, гарантують з трьох річного віку у трьох Співтовариствах Бельгії, а також у Чехії, Іспанії, Франції, Люксембурзі, Угорщині, Польщі та Сполученому Королівстві (Англія, Уельс та Шотландія).

Близько чверті європейських систем освіти забезпечують гарантовані місця з 4, 5 або 6 років. Більшість європейських країн гарантують можливість перебування дитини у закладах дошкільної освіти від 20 до 29 годин на тиждень. Гарантований час роботи, який покриває повний робочий день батьків, доступний лише в кількох країнах (Чехія, Данія, Естонія, Словенія і Норвегія).

Фінансова доступність дошкільної освіти. За даними звіту Єврокомісії, у Європі більшість сімей повинні платити за догляд та освіту дітей до 3 років. На 2019 рік середня щомісячна плата була найвищою в:

- Ірландії,
- Нідерландах,
- Великобританії,
- Швейцарії.

Майже половина Європейських країн гарантують місце в закладах освіти з трьох років, часто безплатно. Усе частіше країни пропонують сім'ям безплатні заклади дошкільної освіти для дітей.

Доступність безплатної дошкільної освіти помітно зростає з трьох років і ця тенденція продовжується з кожним роком до початку обов'язкової початкової освіти. Станом на 2019 рік лише Латвія гарантувала вільне місце в дитсадку для кожної дитини з 1,5 року. Більшість країн запровадили політику пріоритетного вступу та знижки для дітей із вразливих сімей, дітей одиноких батьків.

В опитуванні батьків здобувачів освіти, які перебувають за кордоном, проведеному Службою освітнього омбудсмена у серпні 2022 року, серед недоліків закордонної освіти батьки також виділяють відсутність державних дитсадків у деяких країнах. Цю проблему підтверджують і дані з медіа. За даними сайту «Евакуація. Сity», переміщені батьки розповідають, що, наприклад, у Нідерландах до чотирьох років діти можуть навчатися тільки у приватних закладах дошкільної освіти. За даними інформаційної довідки МЗС, у Бельгії для дітей менш як 2,5 років існує система ясел, що приймає дітей із

тримісячного віку, але ясла платні, їх вартість розраховується згідно з доходами кожної окремої сім'ї.

У більшості європейських країн поряд із дитсадком пропонують дошкільну освіту вдома: няні доглядають вдома за дітьми до 3 років. Послуги няні складають значну частину послуг дошкільної освіти лише в кількох європейських країнах. Станом на 2019 рік Франція – єдина європейська країна, де більше маленьких дітей перебуває з нянями, ніж у яслах. У восьми країнах (Бельгія, Данія, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія, Сполучене Королівство, Швейцарія та Ісландія) значна частка дітей до 3 років перебували під опікою нянь, але переважало надання послуг у яслах. Домашня освіта, зазвичай, більше орієнтована на догляд за дітьми, ніж на навчання. Часто її контроль належить до сфери органів влади, відповідальних за сім'ю, дітей і до соціальних служб.

Вдамося до більш змістовного аналізу системи дошкільної освіти в Європі, характеризуючи її стан в окремих країнах.

Великобританія. Дошкільна освіта у Великій Британії для дітей до 5 років не обов'язкова. Її надають дитячі центри, ігрові групи, дитячі садки, дитячі класи при початкових школах. Заклади дошкільної освіти працюють з понеділка по п'ятницю, як правило, з 7 ранку до 6 вечора, що дає змогу батькам працювати повний день. Перші дитячі садки були приватними. У 1998 році запровадили державну програму, яка передбачає неповний робочий день та дошкільну освіту для дітей, які досягли 4-річного віку.

Цікаво, що охоплення дошкільною освітою у Великобританії вважається найнижчим у Європі. Наприклад, 95% дітей у Бельгії та Франції відвідують дитячі садки. Якщо державних дитячих садків недостатньо, місцеве управління освіти має забезпечити наявність вільних місць в ігрових програмах. Вартість приватних дитячих садків різна. Зазвичай вона коливається від £50 на тиждень до £15 000 на рік.

Як правило, доступ до освіти в дитячих садках у Великій Британії може надаватися за принципом черги. Крім того, батьки можуть вибирати з-поміж різних закладів дошкільної освіти та подавати заявки в декілька з них, оскільки

заклади не мають зони обслуговування. Але більшість батьків зосереджуються на державних дитячих садках при початкових школах, щоб гарантувати, що їхній дитині пізніше буде місце в початковій школі.

Англія. В Англії деякі дворічні діти мають право на безплатний догляд за умови, якщо батьки мають будь-яку з наступних пільг:

- підтримка доходу;
- допомога шукачам роботи на основі доходу;
- допомога на працевлаштування та підтримку, залежна від доходу;
- універсальний кредит, якщо сімейний дохід становить 15 400 фунтів стерлінгів на рік або менше після сплати податків, не включаючи виплати допомоги;
- гарантований елемент пенсійного кредиту;
- податковий кредит на дітей, робочий податковий кредит (або обидва), і якщо сімейний дохід становить £16 190 (713 611 гривень) на рік або менше до сплати податків;
- 4-тижневий робочий податковий кредит (платіж, який отримують батьки, коли втрачають право на робочий податковий кредит).
- Дворічні діти також можуть отримати безплатний догляд, якщо вони:
 - перебувають під наглядом місцевої влади;
 - учасники плану освіти, охорони здоров'я та догляду, який стосується дітей, що потребують більшої підтримки через особливі освітні потреби;
 - отримують допомогу через інвалідність;
 - вийшли з опіки згідно з рішенням про усиновлення, спеціальним рішенням про піклування або рішенням про виховання дитини.

З батьків можуть бути додаткові витрати на харчування, підгузки або поїздки.

Усі трьох річні та чотирирічні діти мають право на 570 годин безплатної ранньої освіти або догляду за дітьми на рік. Зазвичай це 15 годин на тиждень протягом 38 тижнів у році. Але батьки можуть обирати й меншу кількість годин

протягом кількох тижнів. З них можуть бути додаткові витрати на харчування, підгузки або поїздки.

Шотландія. Дошкільна освіта та догляд за дітьми є безплатними для батьків та фінансуються урядом Шотландії. Але батьки можуть отримати фінансову допомогу на догляд за дитиною, якщо догляд надають особи та організації, які зареєстровані в Інспекції з опіки. Сюди належать:

- ясла,
- ігрові групи,
- няні,
- заклади позашкільної освіти.

За інформацією урядового сайту Шотландії, якщо дитині три або чотири роки батьки можуть отримати до 1 тис. 140 годин раннього навчання та догляду за дітьми на рік (приблизно 30 годин на тиждень у семестр). Також таке право мають деякі дворічні. Навчання розпочинається по семестрах і залежить від дати народження дитини. Якщо дитині не виповнилося 4 роки на день, коли вона має йти до початкової школи, батьки можуть відкласти її вступ до початкової школи на рік та отримувати додатковий рік фінансованого раннього навчання й догляду за дітьми на відкладений рік.

Місцеві ради можуть пропонувати фінансоване раннє навчання та догляд за дворічними дітьми, але критерії, кому надавати таку підтримку, визначають відповідні місцеві ради.

Раннє навчання та догляд за дітьми фінансується для дворічних, що:

- перебувають під опікою місцевої ради;
- перебувають під родинною опікою;
- мають призначеного опікуна.

Дворічна дитина також може отримати фінансування раннього навчання та догляду за дітьми, якщо батьки мають одну з цих пільг:

- підтримка доходів;
- допомога шукачам роботи на основі доходу;
- допомога на працевлаштування та допомога залежно від доходу;

- допомога по непрацевдатності;
- допомога через тяжку інвалідність;
- державний пенсійний кредит;
- підтримка шукачів притулку;
- податкові пільги;
- універсальний кредит.

За інформацією урядового сайту Шотландії, працюючі батьки можуть отримувати ваучери по догляду за дитиною, якщо роботодавець такі надає, або неоподаткований догляд за дітьми. Студенти можуть отримати допомогу через свій коледж чи університет. Або, якщо студенти – одинокі батьки – через Агентство нагород студентів Шотландії. Якщо один із батьків – студент бакалаврату та виховує дитину самостійно, він може претендувати на стипендію для одиноких батьків.

Батьки можуть вимагати 85 % витрат по догляду за дитиною, якщо мають право на універсальний кредит. Батьки не можуть отримати неоподаткований догляд за дітьми, якщо одночасно подали заявки на:

- робочий податковий кредит,
- дитячий, універсальний кредит;
- ваучери на догляд за дітьми.

Батьки можуть отримати податкові пільги для оплати витрат на догляд за дітьми, лише якщо:

- користуються «зареєстрованим» доглядом за дітьми;
- можуть отримати робочий податковий кредит;
- є батьком або головним опікуном дитини;
- працюють не менше 16 годин на тиждень;
- мають дитину з інвалідністю до 16 або 17 років;
- не отримують універсальний кредит.

Якщо батьки не працюють та відповідають за дитину до 16 років, вони можуть отримати податковий кредит на дітей.

Північна Ірландія. У Північній Ірландії працюють команди раннього віку. Це спеціалізовані групи соціальних працівників Трастів охорони здоров'я та соціального забезпечення. Вони несуть відповідальність за реєстрацію, перевірку, моніторинг і підтримку нянь та закладів денного догляду, зокрема:

- денних ясел;
- ігрових груп;
- позашкільного догляду;
- нянь;
- літніх і відпускних схем.

Не перевіряють послуги, які працюють менш як дві години на день, або послуги, які працюють менш як шість днів на рік.

Для групових установ дитячого догляду, таких як денні ясла, ігрові групи та позашкільний догляд, соціальні працівники в групах дошкільного віку оглядають приміщення принаймні раз на рік. Також щорічно перевіряють вихователів. Перед реєстрацією нянь соціальний працівник перевіряє, чи безпечні їхні будинки для маленьких дітей. Численні перевірки, зокрема щодо судимості, проводять стосовно майбутньої няні та будь-якого члена родини старше десяти років.

Фінансова допомога з догляду за дітьми багато в чому схожа, як у Шотландії.

Уельс. Дитина має право на щонайменше 10 годин на тиждень у фінансованому дитячому садку з неповним робочим днем на базовому етапі ранньої освіти та догляду (після досягнення трьох років). Це може бути місце (дитячий садок, фінансована ігрова група або няня), схвалене місцевою владою чи школою.

Швеція. Дітям пропонують дошкільне навчання щонайменше на 525 годин на рік з осіннього семестру року, коли дитині виповнюється три роки (Глава 8 Розділ 4 «Закону про школу»).

Дітям від одного року пропонують дошкільне навчання в обсязі, необхідному з огляду на оплачувану роботу чи навчання батьків або якщо

дитина має власну потребу через загальну ситуацію в сім'ї (Глава 8 стаття 5 «Закону про школу»).

Дітям, чії батьки не працюють або перебувають у відпустці по догляду за дитиною для догляду за іншою дитиною, пропонують відвідування закладу дошкільної освіти три години на день або 15 годин на тиждень з однорічного віку (Глава 8 розділ 6 «Закону про школу»).

Дітям, які потребують особливої підтримки, має бути надана підтримка відповідно до їхніх особливих потреб. Батькам дитини надають можливість брати участь у розробці спеціальних заходів підтримки (Глава 8 розділ 9 «Закону про школу»).

Відповідальність за забезпечення дошкільної освіти для всіх дітей несе місцевий муніципалітет. За наявності особливих причин місцевий муніципалітет може домовитися з іншим муніципалітетом про те, щоб останній приймав дітей, за освіту яких відповідальний муніципалітет проживання, у свій заклад дошкільної освіти (Глава 8 § 12 «Закону про школу»).

Якщо батьки повідомили про запит на заклад дошкільної освіти, муніципалітет повинен запропонувати дитині заклад дошкільної освіти протягом чотирьох місяців. А дітям, які потребують особливої підтримки через особливі освітні потреби, необхідно якнайшвидше запропонувати дошкільне навчання (Глава 8 розділ 14 «Закону про школу»).

Дитині муніципалітет має запропонувати місце в закладі дошкільної освіти якомога ближче до дому (Глава 8 стаття 15 «Закону про школу»).

Муніципалітет може стягувати плату за місце в ЗДО, який він організовує. Плата має бути розумною. З осіннього семестру в рік, коли дитині виповнюється три роки, плата може стосуватися лише тієї частини діяльності, яка перевищує 525 годин на рік.

Для дітей, яким було запропоновано дошкільний заклад, оскільки вони потребують спеціальної підтримки у своєму розвитку у формі дошкільного закладу, плата може стосуватися лише тієї частини діяльності, яка перевищує 15 годин на тиждень (Глава 8 § 16 «Закону про школу»).

За певних умов муніципалітет, який має дитину з іншого муніципалітету у своєму закладі дошкільної освіти, повинен отримати відшкодування витрат на освіту дитини від муніципалітету, де проживає дитина (Глава 8 § 17 «Закону про школу»).

Місцевий муніципалітет повинен надати внесок директору за кожну дитину в закладі дошкільної освіти. Внесок складається з:

- основної суми – компенсації за догляд і освітню діяльність, навчальні матеріали та обладнання, харчування, адміністрацію, податок на додану вартість і витрати на приміщення;

- у деяких випадках додаткової суми – передбачені для дітей, які мають значну потребу в спеціальній підтримці (додаткова сума визначається індивідуально, виходячи з потреб дитини).

Базова сума повинна визначатися відповідно до тих самих принципів, які муніципалітет застосовує при розподілі ресурсів для власного дошкільного закладу.

Водночас муніципалітет проживання не зобов'язаний виплачувати додаткові суми за дитину, якщо у муніципалітету виникають значні організаційні чи фінансові труднощі (Глава 8 § 21 «Закону про школу»).

Навчання в дошкільному класі повинно проводитися протягом навчального року, який складається з осіннього та весняного семестру (розділ 9 § 3 «Закону про школу»). Дошкільний клас включає щонайменше 525 годин протягом навчального року (розділ 9 § 7 «Закону про школу»). Навчання має бути безплатним, з вільним доступом до книг та інших навчальних засобів, необхідних для сучасної освіти, а також із повноцінним харчуванням. Плата за заявку на місце не може стягуватися (розділ 9 розділ 8 «Закону про школу»).

В окремих випадках протягом навчального року можуть бути витрати, які добровільно відшкодовують батьки, зокрема за шкільні екскурсії. Компенсація не повинна перевищувати власних витрат директора за участь учня в заході (розділ 9 § 9 «Закону про школу»).

Учень дошкільного класу з державним директором має право на безплатний шкільний трансфер з місця, що прилягає до дому учня, до місця, де проводиться навчання, і назад, якщо такий трансфер необхідний, враховуючи:

- тривалість поїздки,
- умови дорожнього руху,
- особливі потреби учня,
- будь-які інші особливі обставини.

Однак це право не поширюється на учнів, які вирішили відвідувати іншу школу, замість тієї, куди їм запропонував муніципалітет. Муніципалітет, де проживає учень, відповідає за організацію шкільного транспорту (розділ 9 розділ 15 в «Закону про школу»).

Польща. За даними сайту Міністерства освіти і науки Республіки Польща, питання дошкільної освіти регулюються положеннями Закону про освіту від 14 грудня 2016 року. Дошкільна освіта здійснюється в дитячих садках, дитячих садках при початкових школах та інших формах дошкільної освіти.

Дошкільна освіта охоплює дітей від початку навчального року в календарному році, в якому дитині виповнюється 3 роки, до кінця навчального року в календарному році, в якому дитині виповнюється 7 років. В особливо обґрунтованих випадках дошкільною освітою може охоплюватися дитина, яка досягла 2,5 роки.

Для дітей, які мають висновок про потребу в спеціальній освіті, дошкільна освіта може продовжуватися до 7-річного віку, але не довше ніж до кінця навчального року в календарному році, в якому дитині виповнюється 9 років.

У 6 років дитина зобов'язана пройти однорічну дошкільну підготовку в:

- дитячому садку,
- дошкільному підрозділі початкової школи,
- іншій формі дошкільної освіти.

Відповідно до частини 2 статті 153 Закону «Про освіту», батьки дітей, прийнятих до певного державного дитячого садка, щорічно подають заяву про

продовження дошкільної освіти в цьому дитячому садку на наступний навчальний рік протягом 7 днів, що передують даті початку процедури набору дітей до дитячого садка.

Мережу публічних дитячих садків і дитячих садків у початкових школах, що перебувають у підпорядкуванні муніципалітету, визначає муніципальна рада. У випадках, обґрунтованих демографічними та географічними умовами, міська рада може доповнити мережу державних дитячих садків і дитячих садків при початкових школах іншими формами дошкільної освіти.

Муніципальна рада встановлює розмір плати за користування дошкільною освітою в публічних дитячих садках, що перебувають у підпорядкуванні муніципалітету, за час, що перевищує час безоплатного навчання, виховання та догляду, за умови, що розмір плати не повинен перевищувати 1 злото за годину занять.

Якщо маршрут дитини, яка виконує обов'язок щорічної дошкільної підготовки, а також п'ятирічної дитини від дому до найближчого державного дитячого садка або підрозділу дитячого садка в початковій школі перевищує 3 км, муніципалітет зобов'язаний забезпечити безоплатний транспорт і догляд під час перевезення дитини або відшкодувати витрати на перевезення дитини та батьків громадським транспортом, якщо транспорт надається батьками. Це положення застосовується також у випадку, коли муніципалітет вказав:

- інше місце дошкільної освіти в дитячому садку,
- іншу форму дошкільної освіти,
- дошкільний підрозділ в іншій початковій школі (не найближчій).

Німеччина. У кожній федеральній землі Німеччини свої особливості щодо дошкільної освіти. Загалом дошкільна освіта в Німеччині – це не обов'язкова освіта та догляд за дітьми віком від 0 до 6 років. Дошкільна освіта там надається переважно приватними дитячими садочками та меншою мірою муніципальними установами. До закладів дошкільної освіти належать:

- центри денного догляду,
- дитячі садки,

- групи продовженого дня.

Пріоритет у наданні послуг у сфері дошкільної освіти мають недержавні організації, зокрема:

- церкви,
- благодійні організації,
- батьківські асоціації.

Місцеві органи влади можуть надавати послуги дошкільної освіти лише за відсутності ініціативи з боку приватних установ або якщо послуги, що надаються згаданими провайдерами, є недостатніми.

Основну відповідальність за нагляд за дошкільною освітою в Німеччині несуть земельні відомства у справах молоді відповідної землі. Вони відповідають за видачу ліцензій на дошкільну освіту та догляд за дітьми.

Мальта. За даними дослідження «Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки», у Мальті уряд щомісячно виплачує фіксовану погодинну ставку закладам дошкільної освіти за кожну зараховану дитину. Батьки самостійно обирають для своїх дітей садочки і користуються безплатними годинами догляду за дитиною в еквіваленті кількості годин, відпрацьованих одним із батьків з меншим навантаженням, плюс одну годину додатково, що покриває час поїздки на роботу. Додатково була запроваджена ініціатива “Клуб сніданку”, яка дозволяє батькам приводити дітей за годину до початку занять і забезпечує таких дітей здоровим сніданком.

Франція. За даними дослідження «Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки», державні органи розробили новий вид дитячих садків, створених спеціально для потреб сімей і дітей, для яких найважче знайти відповідний догляд і кому такий догляд найпотрібніший. Пріоритет мають бідні сім’ї з трьома і більше дітьми, а також родини, де обоє батьків працюють та мають більше обмежень щодо графіків роботи (робота у вихідні дні, наприкінці дня, нічні зміни). Коли заявки подають більше дітей, ніж є місць у закладі, старші за віком діти мають пріоритет. У 2016 році перший такий

дитячий садок був відкритий у Парижі, а також була підписана угода про відкриття таких дитячих садків по всій Франції.

Данія. За даними дослідження «Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки», Данія здійснює політику гарантованих місць для догляду за дітьми після закінчення декретної відпустки батьків. Відповідають за це місцеві органи влади, які повинні покривати витрати батьків на дитячі садки приватного або державного типу. Так батьків заохочують працювати повний робочий день, перевагу надають дітям, у яких двоє батьків працюють. Субсидія покриває щонайменше 75 % вартості одного місця, при цьому її виплачують безпосередньо дитячим садкам, решту коштів вносять батьки. Батьківські внески залежать від їхніх доходів. Завдяки відносно низьким витратам на денний догляд у Данії багато сімей з низькими доходами користуються послугами дитячих садків.

Список використаних джерел:

1. Закон «Про освіту» (Польща) URL : <https://nus.org.ua/news/doshkilna-osvita-v-krayinah-yevropy-chym-shozha-ta-chym-vidminna-vid-ukrayiny/>
2. Закон «Про школу» (Швеція) URL : https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K3
3. Звіт Європейської комісії «Ключові дані про освіту та догляд за дітьми в ранньому віці в Європі» (2019 рік) URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fd227cc1-ddac-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en>
4. Інформаційний бюлетень Європейської комісії «Обов'язкова освіта в Європі 2023-2024 pp.» URL : https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-09/Compulsory_education_in_Europe_2023_2024.pdf
5. Рекомендація Ради Європейського Союзу щодо високоякісної освіти та догляду за дітьми раннього віку URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2019.189.01.0004.01.ENG&toc=OJ:C:2019:189:TOC
6. Сайт «Евакуація. City» URL : <https://evacuation.city/articles/215619/terasa-dlya-progulyanok-plastikovi-lizhka-i-solodoschi-vidguki-ukrainciv-pro-zakordonni-ditsadochki>
7. Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки URL : https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0_4_final-1.pdf
8. Funded early learning and childcare for 3 to 5 year olds URL : <https://www.mygov.scot/childcare-costs-help/funded-early-learning-and-childcare>
9. Preschool education in the United Kingdom URL : <https://united-kingdom.education/preschool-education-in-the-uk/>

Розділ III. ОЦІНЮЄМО ЯКІСТЬ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Діагностика як інструмент забезпечення якості освіти дітей раннього віку

Законодавчою основою, що відображає загальнодержавний підхід до забезпечення якості освіти є Закон України «Про освіту», у якому закладено фундамент функціонування якісної освіти на всіх рівнях. Зокрема, у освітньо-правовий обіг уведено такі терміни як «якість освіти», «якість освітньої діяльності», «система забезпечення якості освіти» та визначено такі її складові, як: внутрішня система забезпечення якості освіти; система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти (Закон України «Про освіту», 2022).

Законодавчу основу функціонування системи забезпечення якості освіти на рівні дошкільної освіти покликаний забезпечити Закон України «Про дошкільну освіту» (Закон України «Про дошкільну освіту», 2022).

Якість освіти дітей раннього віку – це сукупність визначених істотних, характерних особливостей організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, збалансована відповідність освітнього середовища, організації життєдіяльності, моделі освітнього процесу віковим особливостям, закономірностям виховання і розвитку дітей.

Суспільні виклики щодо необхідності інноваційних змін в освіті і вихованні дітей раннього віку зумовлюють по новому оцінити організацію освітнього процесу в групах раннього віку, виявити шляхи оптимізації цього процесу, зокрема у контексті забезпечення якості освіти дітей раннього і дошкільного віку. Поштовхом для активізації цього процесу стала розроблена Національною академією педагогічних наук України «Концепція освіти дітей

раннього та дошкільного віку», яка є першим документом методологічного рівня, у назві якого виділено поняття «ранній вік» як окрема вікова категорія всередині періоду дитинства. У тексті Концепції також наголошується на відсутності системи суспільних впливів на ранній розвиток дитини від народження до трьох років.

Планування та оцінка форм організації освітнього процесу в групах раннього віку здійснюється з урахуванням вимог висунутих гранично допустимим навчальним навантаженням на дитину (Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності, 2015; Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності. Міністерство освіти і науки України, 2015). Так, у групі раннього віку від 1 до 2 років допустима норма для загальної кількості занять на тиждень – 9, що становить 1,3 астрономічну годину; для дітей віком від 2 до 3 років – 10 занять на тиждень, що становить 1,4 астрономічну годину. Тривалість одного заняття до 10 хвилин. Для дітей віком від 2 до 3 років тривалість заняття зменшилась на 5 хвилин.

Різні види діяльності дітей раннього віку рекомендовано організовувати (керована дитяча активність) в індивідуальній, індивідуально-груповій і груповій формі як ігри-заняття з використанням таких засобів освітнього впливу як різні види ігор, художня література, природа, фізичні вправи, образотворче, музичне мистецтво (Інструктивно-методичні рекомендації, 2014). Розпорядок дня, організація життєдіяльності дітей, занять і рухової активності мають здійснюватися згідно вимог Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів (Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів, 2016; Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів. Міністерство охорони здоров'я України, 2016).

Аналіз досліджень, присвячених проблемі психолого-педагогічної діагностики дітей раннього віку, свідчить, що діагностичні цілі і методики,

зорієнтовані переважно на дослідження психофізичного розвитку дітей, але немає діагностик, спрямованих на вивчення дій педагога в освітньому процесі.

Фундаментальним положенням сучасної психолого-педагогічної діагностики є визнання провідної ролі виховання у розвитку дитини раннього віку. Педагог має керуватися закономірностями раннього дитячого віку, орієнтуватися в особливостях розвитку протягом кожного з періодів, у специфіці сензитивних періодів, властивих їм якісно-кількісних переходах.

Діагностування показників розвитку дитини визнано необхідною умовою контролю за розвитком дитини та виявлення можливих початкових відхилень від нормативного. Встановлено, що оцінка нервово-психічного розвитку дітей має відбуватися в епікризні строки за основними лініями розвитку. Визначені епікризні строки, а саме: 1 рік 3 місяці, 1 рік 6 місяців, 1 рік 9 місяців, 2 роки; 2 роки 1 місяць – 2 роки 6 місяців, 2 роки 7 місяців – 3 роки є актуальними й застосовуються як у сучасній педагогічній, так і педіатричній практиці. У процесі діагностування актуального психофізичного розвитку епікризні строки слугують визначенню групи (рівня розвитку дитини). Розвиток вважається нормативним, якщо виявлені показники збігаються з календарним віком дитини, або виявлено випередження на 1 чи 2 епікризні строки. У інші групи увійшли діти із затримками на 1 – 3 епікризні строки й різною кількістю ліній затримки розвитку.

В. Тарасун надає перевагу тим методикам, в яких застосовується метод спостереження за дитиною – від простого спостереження без будь-яких поміток до структурного спостереження, детально розпланованого заздалегідь і здійснюваного з певною метою. Для того, щоб метод спостереження був більш якісним і надавав більш повну інформацію про розвиток, вчена рекомендує вводити особливий методичний прийом – створення певної схеми спостереження і заповнення карточки розвитку дитини; така картка має заповнюватись регулярно.

Мета такої картки – створення чіткого уявлення про дитину на даному відрізку часу. Продовжуючи через місяць (три місяці, півроку тощо)

спостереження за даною схемою, можна судити про хід розвитку малюка. Зміст карточки розвитку включає такі структурні компоненти: фізичний розвиток; спілкування і розвиток мовлення; соціальний розвиток і гра; самостійність і незалежність; поведінка. Друга методична особливість процесу спостереження – це так званий метод почасових проб, що означає регулярність спостережень за задалегідь відміченими часовими відрізками, в рамках яких передбачені спостереження і заповнення карточки спостереження.

Пропонується два способи оцінити інформацію, яку дають карточки розвитку. По-перше можна порівняти показники дитини з середніми показниками дітей цього віку і зробити висновок про те, чи відстає дитина в розвитку, чи знаходиться на хорошому рівні, чи добре розвинута для свого віку. Другий спосіб інтерпретації інформації – порівняння їх з результатами, одержаними дитиною в більш ранньому віці. Дорослому, який працює з дитиною раннього віку, необхідно вміти співвідносити показники вікової норми розвитку з індивідуальними особливостями дитини.

Важливо ясно уявити собі діапазон показників певної властивості, характерної для дітей різного віку для того, щоб було можливим скласти судження про норму розвитку чи відхилення від норми в розвитку.

Отже, обстеження дитини раннього віку передбачає обов'язкове порівняння, зіставлення одержаних даних, ґрунтуючись на яких може бути сформульоване заключення про стан психофізичного розвитку дитини з приводу вираженості тих чи інших індивідуально-психологічних чи індивідуально-психофізіологічних особливостей.

Предметом психолого-педагогічної діагностики дітей раннього віку є виявлення вікових та індивідуальних особливостей їхнього розвитку. Для цього показники картки порівнюються з середніми показниками і показниками, які були зафіксовані у конкретної дитини раніше. На сьогодні в діагностичній діяльності для визначення особливостей психофізичного розвитку дітей раннього віку застосовують методики, спрямовані на оцінювання стану сформованості провідної діяльності дитини - предметної.

У зарубіжній практиці оцінювання стану психофізичного розвитку дитини раннього віку використовуються: Денверський скринінг-тест розвитку (DDST). Тест розроблений Frankenburg W.K., J.B. Dodds для виявлення дітей (у віці від народження до 6 років), які страждають затримкою психічного розвитку. Він містить чотири шкали для визначення стану сформованості:

- грубої моторики;
- тонкої моторики;
- мовлення;
- соціальної адаптації.

Порядкові (числові) шкали психічного розвитку. являє собою психометричну оцінку розвитку дитини, розроблену I. Uzgis, J. McHunt на підставі концепції психічного розвитку Ж. Піаже. Тест призначений для дітей від народження до двох років і містить шість шкал, за якими визначається стан сформованості:

- зорового стеження і зосередження на об'єкті;
- вміння дитини використовувати різні засоби для отримання бажаного предмету;
- вокальної та жестової імітації (2 субшкали);
- причинних дій;
- вміння будувати зв'язки об'єктів у просторі;
- ставлення до об'єктів (при зміні іграшки чи ролі в грі).

На погляд В. Тарасун, для оцінювання психофізичного розвитку недостатньо враховується провідний спосіб взаємодії дитини раннього віку із зовнішнім середовищем – емоційне спілкування й емоційне пізнання. У якості критеріїв діагностики дитини раннього віку вчена пропонує використовувати закономірності і періодизацію її емоційного комунікативно-пізнавального розвитку.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі психолого-педагогічної діагностики дітей раннього віку, свідчить, що діагностичні цілі і методики, зорієнтовані переважно на дослідження психофізичного розвитку дітей. З

метою окреслення обов'язкових складових ефективної педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку необхідно розробити критерії та показники її оцінювання. Їх застосування з метою вдосконалення педагогічної взаємодії сприятиме підвищенню якості особистісно орієнтованого освітнього процесу в групах раннього віку.

Проведений аналіз свідчить, що найбільш повно в комплексах методик для спостереження і контролю за різними аспектами розвитку дітей раннього віку реалізований віковий і діяльнісний підходи. Про це свідчить розроблення діагностичних методик для вивчення таких ліній розвитку, як: фізичний розвиток (загальний моторний, дрібна моторика), емоційно-соціальний (контактні відносини, навички самообслуговування, навички поведінки), пізнавальний розвиток (сенсорний розвиток, розвиток мовлення), екологічний розвиток, художньо-естетичний розвиток (Гнітій, Макаренко, Федорович, 2008).

Значно меншою мірою в сучасних діагностичних комплексах реалізований особистісний підхід, зокрема й через вивчення впливу особистості педагога на виховання і розвиток дитини раннього віку.

Так, наприклад, в щоденнику психолого-педагогічного спостереження і обстеження психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку наведено такі параметри оцінювання діяльності дитини, як: її контактність, прийняття й розуміння завдання; способи виконання завдання; здібність до наслідування, научуваність у процесі обстеження; ставлення до результату своєї діяльності (Гнітій, Макаренко, Федорович, 2008), однак, не висуваються вимоги до дій експериментатора, які можуть суттєво вплинути на стан і поведінку дитини.

На сучасному етапі певних змін зазнали лінії розвитку, за якими визначаються показники і здійснюється психолого-педагогічна діагностика. Спочатку показники для діагностики розвитку дітей раннього віку охоплювали: розвиток розуміння і активного мовлення; сенсорний розвиток; розвиток гри і дій з предметами; розвиток загальних рухів; формування навичок самостійності. Завдяки низці досліджень виявлено вплив спілкування на розвиток дитини.

Так, австро-американський психолог Rene Arpad Spitz довів обов'язковість спілкування дорослого з дитиною раннього віку для її розвитку і виховання (Spitz,1945). М. Лісіною було визначено та експериментально перевірено параметри, які засвідчують становлення і розвиток форм спілкування дитини раннього віку з дорослим (Лисина, 1986), що вплинуло на те, що комунікативний розвиток вважається обов'язковим показником нормативного онтогенезу дитини.

Цікавим є дослідження проведене Vermon (Vermon, 1971), яке показало, що у дітей, які отримували занадто багато допомоги в ранньому дитинстві не формується мотив досягнення. Про те, що об'єктом діагностики розвитку дитини можуть бути вибори, які вона здійснює в процесі життєдіяльності, що є сферою діагностики розвитку функцій особистості, свідчить сучасна публікація української вченої Л. Артемової (Артемова, 2021).

Становлення і розвиток особистості дитини раннього віку є процесом послідовних змін, що відбуваються під час цілеспрямованого педагогічного впливу на її особистість. Діагностування показників розвитку дитини є необхідною умовою оцінки ефективності цього впливу на дитину та виявлення відхилень від нормального розвитку;

Моніторинг стану якості освітнього процесу в групах дітей раннього віку забезпечує його своєчасне коригування й оптимальний вплив на розвиток дітей, створює необхідні умови для забезпечення якості освіти в цілому.

Розвиток визначається як процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [1]. Розвиток – це складний поступальний рух, в ході якого відбуваються прогресивні і регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині [3, с. 54]. Розвиток дитини відбувається якщо виникають зміни в структурі процесів у зв'язку із появою новоутворень, нових механізмів, процесів, структур. Розвиток характеризується закономірними, спрямованими і незворотними змінами [3].

Якість освітньої послуги закладу дошкільної освіти є об'єктивною умовою прогресивного розвитку дитини. Компетентності, що формуються під час здобуття освіти спрямовані на розвиток особистості дитини [2].

Система взаємин і взаємодій, що складаються між педагогами і дітьми у межах організації освітнього процесу, життєдіяльності дитини в закладі дошкільної освіти є важливою складовою соціальної ситуації розвитку як механізму психічного розвитку.

Отже, серед низки дій, які здійснює суб'єкт освітньої діяльності, важливо виділити педагогічну взаємодію і спілкування з дітьми та давати оцінку їх якості: як змісту, так і обраного стилю, форми взаємодії. Педагогічна взаємодія педагогів з дітьми визнана одним із найважливіших критеріїв якості дошкільної освіти [6].

У рамках забезпечення прогресивного розвитку дітей формування ігрової компетентності і діяльності, як провідної для дітей дошкільного віку, предметно-маніпуляційної у дітей раннього віку, зумовлює зміни у психічному розвитку, появу психічних новоутворень. Гра не лише задовольняє різноманітні потреби дітей: у спілкуванні, автономії, пізнанні навколишнього світу, займатися самим процесом гри, а й сприяє виникненню здатності до підпорядкування ситуативних мотивів більш загальним, вищим, прояву просоціальних мотивів: альтруїзму, взаємодопомоги.

Здатність педагогів до урахування у фаховій діяльності закономірних внутрішніх вікових змін, вибудовування взаємин з дітьми, що задовольнятимуть зміни, які відбулися у їхньому ставленні до себе, взаємодії з середовищем, нові потреби створює можливості для «м'якого» переходу від одного етапу розвитку до іншого, дає змогу запобігти гострому перебігу кризових періодів. За своєчасного коригування педагогами своїх дій зрушення не призводитимуть до руйнування досягнутого, згорання прогресивного типу розвитку.

Професійно компетентна дія необхідна для того, щоб потенціал закладений у кожній стадії розвитку не проявився у виникненні протилежної напрями розвитку якості. Так, згідно концепції Е. Еріксона від народження до 6

років дитина проходить три стадії. Завданням першої стадії, яка триває до року, є встановлення довіри до зовнішнього світу. За нормального розвитку у дитини виникає довіра до людей, позитивне самовідчуття, вона дізнається, що дорослі люблять і турбуються про неї, довколишній світ несуперечливий і сприятливий.

Протилежний результат – недовіра до людей, які поряд з нею, може проявитися якщо мати ігнорувала і зневажала дитину, позбавляла її любові, тримала в емоційній ізоляції або дитина була різко відлучена від годування груддю. Результатом розвитку протягом другої стадії, яка триває від одного року до трьох, є відчуття самотійності, розвиток автономності дитини. За нормальної лінії розвитку дитина починає сприймати себе самотійною, у неї з'являється впевненість у собі.

Протилежним аномальним результатом є сумніви дитини щодо своєї можливості щось зробити самотійно, відчуття непристосованості, почуття сорому. Такий результат може бути спричинений несхваленням дорослими спроб дитини проявити самотійність. Завданням третьої стадії є розвиток ініціативи і впевненості у собі. Нормальний розвиток проявляється у тому, що дитина активно проявляє себе, допитлива, досліджує навколишній світ, наслідує дорослим, демонструє статево-рольову поведінку. Аномальна лінія розвитку – пасивність, пригніченість, відсутність ініціативи, заздрощі, відсутність ознак статеворольової поведінки, почуття провини. До такого результату може призвести несхвалення дорослими дослідницької поведінки дитини [5].

Прогресивний розвиток забезпечує урахування періоду раннього і дошкільного дитинства як сензитивного до засвоєння мови, способів мовленнєвого спілкування, що важливо практично втілювати за такими напрямками:

- формування відповідних компетентностей: мовленнєвої і комунікативної:
- задоволення комунікативних потреб дитини – у доброзичливості та увазі, співробітництві з дорослим, його повазі, у розумінні та співпереживанні.

Орієнтуючись на освітній результат важливо не відвертати уваги від внутрішніх процесів психічного розвитку дитини, конфліктів, протиріч, потреб, особливостей і результатів проходження кризових періодів, що має значення для становлення нормальної лінії розвитку на наступному віковому етапі.

Випереджальне коригування педагогічних дій орієнтиром для якого є урахування закономірних процесів психічного розвитку дітей сприятиме їхньому загальному прогресивному розвитку, здобуттю якісної освіти.

Визначення ефективності педагогічної діяльності, яка спрямована на організацію освітнього процесу в групах раннього віку потребує її аналізу, а саме: оцінювання результатів дій вихователя, спрямованих на досягнення дитиною відповідних показників розвитку за певний календарний період, позитивних і динамічних зрушень у її індивідуальному розвитку, а також оцінювання правильності, доцільності і достатності цих дій. Теоретичними засадами для здійснення такого аналізу та оцінювання є закономірності розвитку дитини, що зафіксовані у показниках нервово-психічного розвитку дітей раннього віку.

З позиції ефективності вивченню підлягає співвідношення між часом, протягом якого дитина була задіяна в організованій педагогом діяльності (загальна кількість проведених занять, їх спрямованість, тривалість кожного заняття) і досягненнями дитини. При оцінці цього співвідношення враховуються закономірності розвитку (показники розвитку), закономірності формування вмінь і навичок, вимоги до обсягу навчального навантаження.

Отже, динаміка процесу формування у дитини інтелектуальних і фізичних дій має забезпечуватися за рахунок доцільної організації спеціально організованої педагогом діяльності дитини і створення передумов для її розвитку у самостійній діяльності.

З метою підвищення ефективності такої діяльності доцільно обирати таку форму зв'язку між учасниками освітнього процесу як педагогічна взаємодія, для якої характерними є узгодженість діяльності, спрямованість на досягнення спільних цілей, взаємна згода, співпраця (Бутенко, Ігнатович, 2015).

Педагогічна взаємодія як єдність педагогічного впливу і взаємної активності вихователя і вихованців сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу в групах раннього віку. Це досягається за рахунок того, що така форма найбільше відповідає віковим особливостям дітей цього віку, адже природні зв'язки і взаємовпливи між дорослим і дитиною раннього віку відбуваються саме в процесі спілкування і спільної діяльності (Лісіна, 1986). Важливо, що взаємодії як складовій процесу спілкування притаманна така його особливість як досягнення взаємності, що відбувається на емоційній основі.

Ефективна педагогічна взаємодія як спосіб перебігу освітнього процесу забезпечує його результативність. Для здійснення моніторингу освітнього процесу, його результатів збір необхідної інформації здійснюється з допомогою таких діагностичних методів, як: анкетування, спостереження, діагностичні методики. Розрізняють психологічну і педагогічну діагностику. Психологічна діагностика спрямована на встановлення індивідуально-психологічних відмінностей в нормі та патології. Педагогічна діагностика вивчає результативність освітнього процесу на основі встановлення змін, а саме: досягнень учасників освітнього процесу, динаміки позитивних змін у розвитку дітей, діяльності і особистості педагога (Педагогічна діагностика, 2013).

Сучасна комплексна психолого-педагогічна діагностика розглядається як поглиблений всебічний аналіз особистості дитини, виявлення притаманних їй позитивних сторін і недоліків, їх причин, а також на вирішення практичних завдань гармонізації розвитку особистості та підвищення ефективності цілісного педагогічного процесу (Бричок, 2015).

Як процес психолого-педагогічної підтримки і допомоги дитині в процесі становленні її суб'єктності, індивідуальності, соціалізації, особистісно орієнтований освітній процес в групах раннього віку, передбачає проведення комплексної психолого-педагогічної діагностики.

Отже, динаміка процесу формування у дитини інтелектуальних і фізичних дій має забезпечуватися за рахунок доцільної організації спеціально організованої педагогом діяльності дитини. З метою підвищення ефективності

такої діяльності доцільно обирати таку форму зв'язку між учасниками освітнього процесу як педагогічна взаємодія, для якої характерними є узгодженість діяльності, спрямованість на досягнення спільних цілей, взаємна згода, співпраця.

Педагогічна взаємодія як єдність педагогічного впливу і взаємної активності вихователя і вихованців сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу в групах раннього віку. Це досягатиметься за рахунок того, що така форма найбільше відповідає віковим особливостям дітей цього віку адже зв'язки і взаємовпливи між дорослим і дитиною раннього віку відбуваються саме в процесі спілкування і спільної діяльності. Взаємодії як складовій процесу спілкування притаманна така його особливість як досягнення взаємності, що відбувається на емоційній основі.

З позиції ефективності оцінюється співвідношення між використаними ресурсами педагога і докладених зусиль дитини для досягнення певного результату. Педагог (дорослий) має надавати дитині достатню і необхідну допомогу для виконання конкретної дії, залишаючи простір для прикладання дитиною власних зусиль. Якщо з метою економії часу педагог (дорослий) виконує дію за дитину, тобто її ресурс не задіюється, співвідношення витрачених сил педагогом і дитиною не оцінюється як ефективне..

Аналіз публікацій, присвячених проблемі психолого-педагогічної діагностики в групах раннього віку, засвідчує, що в них наведено можливі діагностичні цілі, методики, спрямовані на вивчення психофізичного розвитку дітей, але вони не включають діагностик, спрямованих на вивчення дій педагога в освітньому процесі, особливостей перебігу взаємодії педагога з дітьми.

Так, наприклад, в щоденнику психолого-педагогічного спостереження і обстеження психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку наведено такі параметри оцінки діяльності дитини, як: контактність, прийняття й розуміння завдання; способи виконання завдання; здібність до наслідування, начуваність у процесі обстеження; ставлення до результату своєї діяльності,

однак не висуваються вимоги до дій експериментатора, які можуть суттєво вплинути на поведінку і діяльність дитини.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20B.
2. Великий тлумачний словник української мови URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.
3. Електронний поради́ник для директора закладу дошкільної освіти щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, 2021. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=38817&utm_source=sqe.gov.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=e-poradnyk_dsyao&utm_term=news.
4. Критерії якості дошкільної освіти. Звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм»/ Упорядники: Софій Н., Гайда Ю. Київ, 2019. 77с. URL: <http://www.doshkillia.ua/wp-content/uploads/2019/10.pdf>.
5. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, 2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf.
6. Національний стандарт України ДСТУ КО 9000:2015. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. (2016). ДП «УкрНДНЦ». URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf>.
7. Осадчий І. Про освітню послугу, освітнє середовище, та партнерство у сфері загальної середньої освіти. 2019. URL: <https://education-ua.org/ua/component/content/article/12-articles/1314-pro-osvitnyu-poslugu-svitne-seredovishche-ta-partnerstvo-u-sferi-zagalnoji-serednoji-osviti?fbclid=IwAR36ofC>
8. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07. 2021. станом на 02.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>.
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. станом на 24.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
10. СЛОВНИК. UA. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>
11. Словник іншомовних слів. 2022. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%E0%F0%F2%ED%E5%F0>.

3.2. Оцінка цифрового освітнього середовища

Розбудова розвивального цифрового середовища закладу дошкільної освіти має базуватись на основі існуючих нормативно-правових документів та

досвіду, що сформувався протягом останнього періоду в системі дошкільної освіти. Наголосимо, що соціально-економічні та технологічні зміни в Україні передбачають активний пошук нових шляхів підвищення ефективності забезпечення якості освіти дітей дошкільного віку, а зростання темпів розвитку й застосування цифрових технологій актуалізує необхідність підвищення якості підготовки вихователів до їхнього використання в освітньому та вихованому процесах.

Завдяки широкому впровадженню інформаційних технологій вдасться забезпечити перехід на новий рівень аналізу, оцінки, контролю за якістю діяльності як дітей, так і педагогів, методистів та керівників закладів дошкільної освіти. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є лише частиною інформаційного середовища.

Цифровізація та інформатизація закладу дошкільної освіти передбачає використання ІТ в адміністративній, фінансово- господарській, педагогічній та методичній діяльності. Вона охоплює усіх учасників освітнього процесу: вихованців, батьків (або осіб, що їх замінюють), педагогічних та адміністративних працівників. Використання інформаційних технологій в адміністративній, фінансово-господарській та методичній діяльності дозволяє ефективно керувати ресурсами, контингентом, освітнім процесом, забезпечувати комунікацію і передбачає наявність електронних баз даних, архівів, електронної адреси і сайту закладу дошкільної освіти.

У Концепції виховання дітей та молоді в цифровому просторі, зазначено, що цифровий простір закладу освіти створює великі можливості для різнобічного розвитку дітей [1, с. 33]. Наголосимо, що для успішного створення єдиного цифровий простір (інформаційного середовища) закладу дошкільної освіти слід забезпечити такі умови:

- оснастити комп'ютерами всі блоки інформаційного простору; забезпечити мотивацію використання інформаційних систем у кожного з виконавців на своїй ділянці;

- забезпечити підвищення кваліфікації в галузі інформаційних технологій всіх співробітників; розподілити весь обсяг інформації за виконавцями;

- організувати локальну мережу закладу;
- обладнати мультимедійний кабінет;
- забезпечити вільний доступ до мережі Інтернет;
- організувати обмін досвідом у самому ЗДО.

Наведу класичний приклад обладнання ЗДО засобами інформатизації:

- кабінети завідувача (директора) та заступника з АГЧ: комп'ютер, принтер, ксерокс, доступ до Інтернет, локальна мережа закладу;

- кабінет вихователя-методиста: комп'ютер, принтер, ксерокс, сканер, цифровий фотоапарат, доступ до Інтернет, локальна мережа закладу.

Проаналізуємо особливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі під час роботи з дітьми дошкільного віку. У сучасному світі комп'ютер є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», що дає людині можливість вийти на новий інформаційний рівень. Його можна розглядати і як сучасний засіб діяльності старшого дошкільника. Дитина, яка оволоділа елементами комп'ютерної технології, здатна краще розмірковувати, розв'язувати задачі у внутрішньому плані, почуватися компетентною.

У дітей старшого дошкільного віку важливо формувати елементарні уявлення про комп'ютер як сучасний технічний засіб, що розширює інформаційні обрії, допомагає орієнтуватись у світі в умовах високої технізації життя; створює передумови для розвитку теоретичного мислення, елементарної рефлексії (усвідомлення) способів дій; ознайомлює із особливостями комп'ютера, зі способами керування ним за допомогою клавіатури, миші; виховує здатність розмірковувати, варіювати, використовувати попередній досвід; вчить дотримуватися правил безпечної поведінки під час роботи з комп'ютером.

Формування у дітей елементів комп'ютерної грамотності доцільно здійснювати у таких формах роботи: бесіди про комп'ютер та його значення в житті сучасної людини, про сучасні інформаційні технології, будову та основні

складники комп'ютера; практичні ігри та заняття, спрямовані на засвоєння дошкільником елементарних прийомів роботи за комп'ютером, розвиток здібностей, розширення та поглиблення уявлень про навколишній світ за допомогою спеціальних комп'ютерних програм.

Для практичних занять слід використовувати навчально-розвивальні та ігрові комп'ютерні програми, спеціально розроблені для дошкільнят, зміст та оформлення яких відповідає віковим та психофізіологічним особливостям дітей. Інше програмне забезпечення не використовується. Організуюючи роботу старшого дошкільника за комп'ютером, педагог має дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, визначених нормативними документами.

Тривалість заняття – не більше 15 хв. Недоцільним та неефективним є одночасне використання одного комп'ютеру двома або більше дітьми. Особлива увага приділяється дотриманню старшими дошкільниками правил техніки безпеки. Для цього складається простий перелік правил користування комп'ютером, обов'язковий для всіх, і з використанням казкових персонажів обігрується кожне з них та всі разом.

Плануючи ігри та заняття за комп'ютером, варто зважати на багатофункціональність комп'ютерних програм. Вони допомагають дитині здійснювати режисерську гру, стимулюють креативні здібності, гнучкість мислення, навчають грамоти, конструювання, математики, іноземної мови тощо. За допомогою навчально-розвивальних програм старший дошкільник зможе збагатити свої уявлення про навколишній світ, власне «Я». Ігри та заняття з використанням комп'ютерних технологій проводяться відповідно до загального плану освітньої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти.

Використання мультимедійного проектора та смарт дошки передбачає групову форму роботи з дітьми та значно знижує ризик виникнення різних видів втоми. Тривалість занять може бути збільшена удвічі-тричі порівняно з роботою за персональними комп'ютерами. Такий вид організації занять близький до традиційного.

Смарт дошка виконує всі ті самі функції, що й проектор з екраном, проте до них додаються специфічні можливості програмного забезпечення, що поставляється в комплекті з пристроєм. Це може бути:

- «розумне перо» – перетворює об'єкти, намальовані від руки, на фігури правильної форми;

- шторка – дозволяє приховати частину екрана; функція «фотоекрана» – дозволяє зробити знімок всього екрана або виділеної частини при перегляді відео, роботі в Інтернеті;

- функція розпізнавання тексту – дозволяє перетворити слова, написані від руки, на друковані символи;

- колекції зображень;

- таймер;

- можливість переміщувати об'єкти в просторі інтерактивної дошки;

- можливість додавати анотації поверх будь-яких програм, документів, відео.

Вихователю важливо пам'ятати, що при організації роботи з дошкою слід стежити, щоб промінь проектора не світив у очі дітям: це може викликати опік сітківки. Рекомендується розташовувати проектор на стелі. Дошка має бути закріплена так, щоб діти могли дістати до її верхньої частини.

Одним з найперспективніших напрямів під час роботи з інтерактивним обладнанням є використання прикладних програмних засобів (ППЗ), які забезпечені інтерактивними елементами управління (навігації). У цьому разі реалізується можливість переміщення об'єктів у просторі інтерактивної дошки за допомогою стилуса.

Прикладні програмні засоби – це комп'ютерні програми, призначені для використання в навчальному процесі. Використання ППЗ дозволяє розв'язати такі завдання:

- забезпечення зворотного зв'язку з дітьми та індивідуалізації навчання;

- поліпшення якості наочності; додаткове інформування;

- моделювання досліджуваних процесів або явищ;

- організація колективної та групової роботи; підвищення мотивації навчання;

- стимулювання ініціативності дітей; розвиток у дітей творчого мислення.

Залежно від розв'язуваних завдань і способу взаємодії ППЗ із користувачем, їх можна поділити на такі типи: демонстраційні засоби; інформаційні джерела; моделювальні засоби; інструментальні засоби; навчальні програми; тренажери; контролюючі засоби; розвивальні ігри; електронні підручники; електронні навчальні посібники; навчально-ігрові засоби.

Для проведення занять із дітьми широко застосовуються навчальні програми, розвивальні ігри та навчально-ігрові засоби для підготовки вихователів до занять із використанням ілюстративних та роздаткових матеріалів – демонстраційні засоби, інформаційні джерела та електронні навчальні посібники тощо.

Схарактеризуємо можливості використання інформаційно комунікаційних технологій у роботі вихователя з батьками. Залучення батьків до участі в освітньому процесі в закладі дошкільної освіти сприяє створенню сприятливого клімату в сім'ї, психологічного та емоційного комфорту у дитини в закладі дошкільної освіти та за його межами.

Завдяки підвищенню педагогічної та психологічної культури батьків через проведення батьківських зборів, спільну діяльність, використання інформаційно комунікаційні технології робота буде успішнішою. Задля того, щоб заклад дошкільної освіти став джерелом інформації про дитину, розвиток дитячо-батьківських взаємин, нові форми спільної пізнавальної та комунікативної діяльності у триаді «дитина – батьки – педагог», пропонуємо обладнати в закладі дошкільної освіти сімейну медіатеку (інформаційну платформу) на сайті закладу.

Переконані, що молодим батькам буде цікавіше та простіше ознайомитися з актуальними питаннями щодо виховання дітей, використовуючи медіапосібники, а також освітні портали і сайти в Інтернеті. Завдання

вихователів та методистів – створення таких мультимедійних посібників, ознайомлення батьків з адресами порталів.

Не менш ефективна форма роботи – сайт закладу дошкільної освіти, який може бути доступним для різних груп користувачів засобів Інтернет-технологій. Цей інформаційний ресурс призначений для надання дітям, їхнім батькам, педагогам різноманітної інформації про історію закладу, педагогічний колектив, останні події, що відбулися. Тут можна дізнатися про результати інноваційної діяльності закладу, зміцнення його матеріально-технічної бази.

Окрім цього, він може стати для батьків джерелом інформації навчального, методичного або виховного характеру. На сайті батьки можуть відстежувати освітній процес власних дітей, отримувати інформацію про проблеми, що виникають у навчанні, і поради, спрямовані на їх вирішення у взаємодії з педагогом.

Використання інформаційно комунікаційних технологій, робота у цифровому середовищі у роботі вихователя-методиста дозволяє:

- якісно оформлювати ділову документацію; здійснювати контрольну-аналітичну діяльність (підготовка схем аналізу), обробку даних (результативність у вигляді графіків, діаграм, атестація педагогів, рівень знань дітей з різних розділів програми тощо);
- доступ до роботи в мережі Інтернет з питання самоосвіти та накопичення інформаційного матеріалу; оформлювати атестаційні матеріали;
- створювати презентації до семінарів, методичних об'єднань, конференцій, педагогічних рад, консультацій для вихователів;
- використовувати мультимедійний супровід у роботі з дітьми на заняттях, проведенні свят та розваг, режимних процесів або проведенні консультацій, батьківських зборів, Днів відкритих дверей тощо;
- оформлювати картотеки періодичних видань, облік методичної та художньої літератури;
- обмін досвідом роботи з іншими педагогічними колективами.

Таким чином, успішна професійна діяльність сучасного педагога неможлива без здатності швидко орієнтуватися у значному інформаційному потоці, без активного використання інформаційно комунікаційних технологій. Професійне документоведення має бути оптимізованим із метою вивільнення часу для ефективної організації педагогічної праці [2, с. 32]. Комп'ютерна грамотність педагогів є умовою їх швидкої орієнтації в інформаційному просторі, участі у вітчизняному та міжнародному професійному співробітництві, успішного навчання упродовж життя.

Як оцінити якість цифрового освітнього середовища? На що має звертати увагу адміністрація та педагоги? Спробуємо розібратись.

По-перше, звертаємо увагу на те на скільки воно безпечне, має доступні умови для розвитку, виховання, навчання дітей і педагогів.

Дотримання цієї вимоги оцінюйте за двома критеріями:

Критерій 1. Територія, будівлі та приміщення закладу дошкільної освіти мають належні умови, є безпечними та доступними.

На що маємо звернути увагу: як ти чим територія закладу огорожена; чи є доступ для стороннього автотранспорту; чи немає на території закладу «схованок», де діти можуть залишитися без нагляду дорослих; чи освітлена територія відповідно до норм; чи озеленена територія; чи вчасно здійснюють санітарне прибирання; чи облаштовані спортивні, ігрові майданчики та цифрове середовище закладу для дітей раннього віку та дітей дошкільного віку, чи справний інвентар, чи немає пошкоджень покриття та інших загроз травмування для дітей; будівлю.

Важливо – діти з особливими освітніми потребами! Зверніть увагу на те, чи наявні розумні пристосування для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), якщо у закладі є такі діти; приміщення.

Зверніть увагу на: освітлення; тепловий режим; водопостачання; дотримання санітарно-гігієнічних умов; провітрювання; туалетні кімнати. З'ясуйте, чи відповідають вони санітарним умовам, чи облаштовані всім необхідним: відокремлені кабінки з дверима для хлопчиків та дівчат, відсутність

сходинок, порогів або будь-яких перепадів рівнів підлоги, вода, мило, папір, рушники тощо; харчоблок та місця, де діти харчуються. З'ясуйте їх санітарно-гігієнічний стан, забезпеченість посудом, дотримання режиму зберігання продуктів та продовольчої сировини тощо.

Доцільним буде застосувати такі методи збору інформації: спостереження за цифровим освітнім середовищем; опитування (анкетування педагогів та батьків, інтерв'ю); вивчення документації;

Критерій 2. Заклад дошкільної освіти має цифровий освітній простір з необхідним обладнанням для забезпечення освітнього процесу та життєдіяльності здобувачів дошкільної освіти відповідно.

Звертаємо увагу на: відповідність простору будівельними та санітарними нормами; наявність необхідного обладнання для забезпечення цифрового освітнього середовища; наявність необхідного обладнання, іграшок, посібників для виконання освітніх програм.

Доцільним буде застосувати такі методи збору інформації: спостереження, опитування (анкетування педагогічних працівників, батьків).

Список використаних джерел:

1. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Національна академія педагогічних наук України. 2021. 52 с. URL : <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/2384/>

2. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с. URL : http://tvogovt.zp.ua/sites/default/files/konceptiya_osvity_ditey_rannogo_ta_doshkilnogo_viku_vid_09_07_2020.pdf

3.3. Оцінка фахової діяльності педагогічних працівників закладу дошкільної освіти

Війна порушила звичну роботу закладів дошкільної освіти. Більше 200 закладів дошкільної освіти пошкоджено і зруйновано. 242 заклади приймають дітей і працюють офлайн. 1746 закладів працюють із застосуванням

дистанційних форм навчання. 1027 дітей із числа внутрішньо переміщених зараховано до закладів дошкільної освіти. Водночас організація роботи закладів освіти залежить від конкретної безпекової ситуації. Так у місті Києві з 1 червня запрацювали 34 комунальні садочки, в яких або поруч із якими є укриття [2].

Окреслені вище особливості функціонування дошкільної освіти в умовах воєнного стану визначають такі напрями підвищення кваліфікації фахівців дошкільної галузі:

- безпека дітей в умовах війни;
- поглиблення національно-патріотичної складової виховання, активізація процесу формування етнічної самосвідомості у маленьких українців;
- застосування технологій психологічної допомоги і педагогічної підтримки дітей в умовах війни;
- організація емоційно підтримуючої міжособистісної комунікації педагога з дітьми;
- опанування інструментарію дистанційної форми навчання та технологією організації взаємодії з дітьми в онлайн форматі.

Здійснення закладами дошкільної освіти освітньої діяльності в умовах війни й забезпечення здобуття дітьми якісної дошкільної освіти потребує додаткових професійних знань і вмінь. І для їх здобуття необхідні зустрічі дії як самих педагогів-практиків, так і науковців, методичної служби, суб'єктів освітньої діяльності у сфері підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Отже, підготовка фахівців на сучасному етапі розвитку освіти вимагає використання інноваційних технологій. Це пов'язане з тим, що підвищилися вимоги до їх професійної компетентності. А забезпечити це можливо шляхом використання сучасних технологій. Проблема застосування інноваційних технологій у навчальному процесі розглядалася в працях багатьох дослідників як в Україні, так і за кордоном.

На методологічному і технологічному рівнях проблему фахівців дошкільного профілю розкрито у наукових дослідженнях А. Богуш, Н. Денисенко, Н. Лисенко, Г. Підкурғанної, З. Плохій та ін. Проблеми структури

і змісту психолого-педагогічної та фахової підготовки майбутніх вихователів розглядали Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, Ю. Косенко, М. Машовець та ін. Питання змісту, специфіки та способів використання освітніх інноваційних технологій стало предметом наукового аналізу К. Балаєвої, Л. Буркової, Т. Грабовської, І. Дичківської, О. Козлової, М. Лах, О. Мармази, В. Химинця та інших.

Формування соціально активної, творчої особистості майбутнього вихователя вимагає від викладачів закладів вищої освіти використання нестандартних форм, методів і засобів педагогічної взаємодії. В умовах сьогодення такими є інноваційні педагогічні технології, визнані однією з провідних тенденцій сучасного розвитку людства.

Використання інноваційних підходів до навчання та підготовки майбутніх вихователів допомагають краще зрозуміти і засвоювати навчальний матеріал та формувати самостійну пізнавальну активність студентів, що допоможе майбутнім вихователям відкривати, здобувати нові знання, а у результаті формувати свою професійну компетентність.

Нова генерація педагогів дошкільної освіти має бути готовою до побудови освітнього простору в закладі дошкільної освіти, суголосного з цінностями гуманістичної філософії та педагогіки. Це передбачає не лише сформованість гуманістичних цінностей у майбутніх педагогів, їхньої особистісної зрілості, широкого світогляду, високого рівня освіченості, а й практичну вмільість створювати відповідне освітнє середовище, будувати взаємини з вихованцями на засадах партнерства, здатність до розуміння себе та іншого, конкретної ситуації буття.

Заявлені гуманістичні цінності освіти, ідеї особистісно зорієнтованої педагогіки, технології психолого-педагогічної підтримки, гуманної педагогіки, педагогіки розуміння та партнерства мають складати підґрунтя професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Сучасна дошкільна освіта вимагає розвинених рефлексивних умінь вихователя, які мають бути сформовані вже на етапі університетської

підготовки та проявлятися у врахуванні вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей, організаційних та змістових характеристиках освітнього процесу в різних групах закладу дошкільної освіти.

Успішна професійна діяльність сучасного педагога неможлива без здатності швидко орієнтуватися у значному інформаційному потоці, без активного використання інформаційно комунікаційних технологій. Професійне документоведення має бути оптимізованим з метою вивільнення часу для ефективної організації педагогічної праці. Комп'ютерна грамотність педагогів є умовою їх швидкої орієнтації в інформаційному просторі, участі у вітчизняному та міжнародному професійному співробітництві, успішного навчання упродовж життя.

В умовах безперервної освіти педагогічним працівникам дошкільної освіти потрібно постійно підвищувати фаховий рівень. Для цього необхідно здійснити реформу системи післядипломної педагогічної освіти за змістом і за формально-процесуальними характеристиками, демонополізувати й урізноманітнити її за формами здобуття.

Особлива роль у формуванні в педагогічних працівників вмотивованості до постійного професійного зростання, ціннісного ставлення до професії належить створенню сприятливого клімату в колективі, формуванню навичок командної роботи. Це вимагає особливої уваги до виховання управлінської культури керівників закладів дошкільної освіти.

Основним фактором сталого розвитку є не лише якісна організація освітнього середовища, розвиток технологій, а й розвиток педагогів.

Кадрова політика у зразковому закладі освіти – ефективна. Вона починається з бачення того, як має працювати заклад. Вона – механізм, щоб виробляти цілі та завдання, реалізація яких дасть змогу зберегти, зміцнити і розвинути кадровий потенціал, створити відповідальний та високопродуктивний колектив. Має бути зрозумілою та прийнятною для всіх працівників, зацікавлених у розвитку закладу.

Базується на таких принципах:

- справедливості;

- демократичності;
- гуманізму;
- моральності;
- довіри;
- мотивації;
- рівності та відсутності дискримінації;
- добір кадрів за професійними, діловими і моральними якостями;
- захищеність.

Система цінностей педагогів формується з таких складників: самоцінність збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; створення благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі, в природному, предметному та соціальному оточенні. Саме система цінностей, якою керується педагог, визначає гуманістичний, цивілізований, культурний, професійний спосіб діяльності та взаємодії з дітьми.

Серед сучасних аспектів професійного самовдосконалення педагогів дошкільної освіти важливим виступає свідомо позиція щодо визнання прямої залежності результату освіти (компетентності) від збагачення особистого досвіду дитини в різних видах діяльності. Не окремі майстерно проведені заняття, спостереження на прогулянці чи інші форми організації дитини, а системне формування особистого досвіду дитини в різних видах діяльності формує її життєві компетентності (Методичні рекомендації до державного стандарту дошкільної освіти, що у додатку до листа МОН від 16.03.2021 № 1/9-148).

Педагоги, які володіють принципами та методиками компетентнісної освіти, сприяють розвитку дитини як активної особистості, що набуває життєвих компетентностей в процесі організації змістовно-наповненої діяльності в умовах дошкільного освітнього закладу. При цьому педагог є організатором відповідних дошкільному віку дидактичних форм діяльності дитини у взаємодії з ровесниками, дітьми іншого віку та дорослими.

У закладі дошкільної освіти має панувати академічна свобода. Це самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час педагогічної, науково-

педагогічної, наукової, інноваційної діяльності, яку вони здійснюють на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом.

Законодавство у сфері освіти надає педагогічним, науково-педагогічним працівникам право на академічну свободу, що передбачає, зокрема:

- свободу викладання; свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну діяльність;
- вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі.

Спробуємо розібратись як можемо оцінити якість фахової діяльності.

По-перше, це ефективність планування педагогами діяльності та якість організації освітнього процесу.

Критерій 1. Педагоги планують свою діяльність, аналізують її результативність. Планування освітньої роботи – обов'язковий елемент щоденної роботи педагога, адже забезпечує системність, послідовність та комплексність в організації діяльності з дітьми. Чинне законодавство визначає План роботи обов'язковим документом, за формування та зберігання якого відповідає педагог закладу, проте воно не обмежує і не нав'язує педагогам шаблонів перспективних та календарних планів.

Маємо вивчити: чи є у вихователів планування освітнього процесу; наявність рішення педагогічної ради щодо вибору педагогами форми, структури плану тощо; аналіз результативності освітнього процесу, який проводять педагоги; ефективність надання методичної допомоги педагогам.

Звертаємо увагу на: модель планування, структуру і форму плану затверджує педагогічна рада, враховуючи досвід роботи педагогів, їх обізнаність з вимогами програми, особливостями роботи закладу тощо. Педагог має свободу вибору найбільш ефективної та зручної для нього моделі та форми планування як інструменту організації освітньої діяльності. В одному закладі може бути кілька моделей планування, видів та форм плану. Вихователі кожної

групи можуть обрати найприйнятнішу для себе. Для педагогів зі стажем та педагогів-початківців педагогічна рада визначає різні форми планування. Форма планування може бути довільною: сітка, текст, або комбінована.

Перспективний план дає змогу висвітлити напрями роботи педагога на тривалий період: тиждень, місяць, квартал, тому обирайте таку форму планування, яка дасть змогу бачити перспективу. Зазвичай це таблична або графічна форма. Вид календарного планування: за режимними моментами, видами діяльності, інтегрованими блоками.

Вихователі самостійно аналізують реалізацію календарного планування та визначають напрями вирішення проблем, які виникли у ході використання календарного планування. Робота педагогічних працівників регламентується календарним планом, який є основним для вихователя, і може складатися на місяць, один або два тижні, один чи декілька днів. Затверджує його педагогічна рада, враховуючи досвід роботи вихователів, обізнаність з вимогами програми тощо. Педагоги мають право при плануванні проявляти творчість, ініціативу, враховуючи сучасні вимоги до розвитку дітей дошкільного віку.

Які методи збору інформації використати: опитування педагогів, інтерв'ю з вихователем-методистом; вивчення документації (протоколів засідань педагогічної ради; перспективних та календарні планів педагогів; наказів керівника закладу; узагальнених матеріалів за результатами вивчення; плану роботи закладу дошкільної освіти).

Критерій 2. Педагоги застосовують технології та методики, спрямовані на оволодіння здобувачами дошкільної освіти ключовими компетентностями. Ключові компетентності під час здобуття дошкільної освіти формуються за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. Освітні напрями визначають зміст роботи закладу через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах родинного виховання. Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна,

предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші мають продовження в освітньому процесі початкової школи та протягом життя. Що зробити.

Під час вивчення педагогічної діяльності врахуйте, що важливим є не використання певних форм роботи, а їх доречність для оволодіння дітьми ключовими компетентностями. Проаналізуйте, чи: реалізують вихователі під час організації життєдіяльності дітей компетентнісний підхід; володіють вихователі знаннями про вікові, фізіологічні та психологічні особливості дітей, їх індивідуальні можливості; за потреби можуть гнучко та варіативно застосовувати різні форми та методи організації освітнього процесу.

Проведіть спостереження за організацією життєдіяльності дітей. Визначте: чи простежуються під час організації життєдіяльності дітей індивідуальний та диференційований підходи до розвитку, виховання та навчання кожної дитини; відповідність форм та методів роботи з дітьми їхнім віковим, фізіологічним та психологічним особливостям; варіативність використання форм та методів роботи з дітьми відповідно до їхніх індивідуальних особливостей; доцільність організації видів діяльності для дітей певної вікової групи.

Які методи збору інформації використати: спостереження за організацією життєдіяльності дітей, опитування педагогів.

Критерій 3. Педагогічні працівники створюють та використовують освітні ресурси. Сьогодні виграє той педагогічний працівник, який не лише дає дитині базові знання, а й спрямовує її на самостійне оволодіння ними. Для розвитку у дітей стійкого пізнавального інтересу педагог має докладати неабияких зусиль. Перед ним стоїть завдання зробити заняття цікавим і насиченим інформацією, яка спонукала б дітей до активної пізнавальної діяльності, тобто матеріал, який пропонує педагог для пізнання має містити

елементи надзвичайної, дивовижної, несподіваної інформації, такої, що викликає у дітей інтерес до освітнього процесу і допомагає створити позитивну емоційну атмосферу навчання. Лише такий підхід до організації освітнього процесу сприятиме розвитку розумових здібностей дітей, адже саме здивування будить думку і веде до розуміння.

Одним з результатів реалізації набутого досвіду педагогами є створені ними освітні ресурси (методичні розробки; презентації; блоги; сайти; розробки, плани-конспекти, сценарії навчальних занять; електронні освітні ресурси для дистанційного навчання).

Що зробити: проаналізуйте, чи мають вихователі оприлюднені публікації, методичні розробки, матеріали до різних форм організації життєдіяльності здобувачів дошкільної освіти. Вивчіть створені педагогами освітні ресурси. При цьому важливо з'ясувати: як у закладі фіксують досягнення педагогів; чи узагальнюється досвід роботи; як поширюється досвід роботи; чи вдосконалюють педагоги свої навички з використання інформаційно комунікаційних технологій у спеціально створеному цифровому середовищі.

Які методи збору інформації використати: опитування, а саме анкетування педагогічних працівників, вивчення документації (електронні освітні ресурси, протоколи засідань педагогічної ради, план роботи закладу на рік).

По-друге, підвищення професійної компетентності педагогічних працівників. Рівень професійної компетентності педагога – це його знання, вміння, особистий досвід. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід. Професійну компетентність потрібно постійно розвивати й удосконалювати. Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснювати педагогічну діяльність і характеризує його професіоналізм. Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність – розглядаються в контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до педагога і його підготовки.

Критерій 1. Педагоги підвищують кваліфікацію. Професійне зростання, підвищення кваліфікації педагога – безперервний процес. І це не лише навчання на курсах підвищення кваліфікації. Процес підвищення кваліфікації педагога не обмежується якоюсь однією формою. Це також участь у тренінгах, конференціях, семінарах, вебінарах, курсах. Основний документ з підвищення кваліфікації – Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений постановою КМУ від 21.08.2019 р. № 800.

Документ визначає процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління, включаючи механізм оплати, умови і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації.

Що зробити: проаналізувати: чи використовують педагоги різні форми підвищення кваліфікації; чи знають вони про суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації; чи проводиться анкетування педагогів з метою з'ясування їхніх потреб; чи заслуховуються звіти педагогів про результати підвищення кваліфікації на засіданнях педагогічної ради. Вивчити план підвищення кваліфікації, протоколи засідання педагогічної ради, пропозиції педагогів, договори про надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації, у разі їх оформлення.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації (портфоліо педагогічного працівника, протоколи засідань педагогічної ради, накази керівника з основної діяльності, план роботи закладу на рік, плани підвищення кваліфікації, свідоцтва і сертифікати про підвищення кваліфікації), опитування, а саме анкетування педагогічних працівників.

Критерій 2. Педагоги є учасниками методичної роботи закладу. Успішність та ефективність будь-якої діяльності залежить насамперед від правильно поставлених завдань. Методичний кабінет закладу є центром методичної допомоги педагогічним працівникам та поширення серед батьків

психолого-педагогічних знань щодо забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Мета роботи методичного кабінету – надавати методичну допомогу педагогічним працівникам щодо їх професійного розвитку, підвищення кваліфікації, професійної компетентності.

Завдання діяльності методичного кабінету такі: створення рефлексивно-інноваційного середовища, організація системи роботи, спрямованої на удосконалення професійної майстерності, психолого-педагогічної культури педагогічних працівників, підвищення їх кваліфікації, активізацію творчого потенціалу та збагачення досвіду; виявлення перспективного педагогічного досвіду в колективі закладу і за його межами, сприяння його вивченню, узагальненню, впровадженню та розповсюдженню шляхом висвітлення у засобах масової інформації, організації та участі у виставках, презентаціях, роботі методичних об'єднань, шкіл перспективного педагогічного досвіду тощо; сприяння участі колективу закладу в інноваційній освітній діяльності різних рівнів за пропозицією органів управління освітою чи з власної ініціативи відповідно до наказу про проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього (науково-педагогічного, науково-психологічного, психолого-педагогічного) проекту. Педагогічні працівники є активними учасниками методичної роботи.

Що зробити: дізнайтеся, чи беруть педагогічні працівники участь у роботі творчих (робочих) груп, ініціюють та/або реалізують освітні проекти. Оцініть результати інноваційної діяльності педагогів. Проаналізуйте план роботи закладу на рік. Поспілкуйтеся індивідуально з кожним педагогом. При цьому, звертаємо увагу на: рівень професійної підготовки і, що не менш важливо, - визначте основні риси характеру, педагогічні нахили та здібності, ставлення до певних суспільних і педагогічних процесів; професійні й особисті інтереси початківців.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації (план самоосвіти (за наявності), план роботи закладу на рік), анкетування педагогічних працівників; діагностичні методики, тестування, анкетування тощо.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Під наук. керівництвом Піроженко Т.О.: Авт. к-в: Байєр О.М., Безсонова О.А., Брежнева О.Г. та ін. Київ. 2021. 37 с.

2. Ничкало Н.Г. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент: монографія. Київ: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2018. 440 с.

3. Романюк С. З., Романюк О. В. Інноваційні технології у професійній підготовці сучасного вчителя: вітчизняний та зарубіжний досвід. Молодий вчений. № 7.1. (71.1), 2019. С. 64-69.

3.4. Оцінка освітнього розвитку здобувачів дошкільної освіти.

При оцінці освітнього розвитку здобувачів дошкільної освіти важливо зважати на наступне: по-перше, наскільки у закладі реалізується державний стандарт дошкільної освіти, по-друге, з метою оцінки якості освітніх послуг у закладі здійснюється внутрішній моніторинг розвитку компетентностей здобувачів дошкільної освіти.

Критерій 1. У закладі реалізується державний стандарт. Зміст дошкільної освіти визначається Базовим компонентом дошкільної освіти – державний освітній стандарт, який: окреслює очікування суспільства в питаннях розвиненості, вихованості та освіченості дитини дошкільного віку; спрямовує розробку та оновлення освітніх програм для закладів дошкільної освіти; визначає вимоги та орієнтири щодо програм професійної підготовки майбутніх вихователів відповідно до потреб сьогодення; об'єднує зусилля науковців і педагогів-практиків України щодо зміцнення культури якості та доброчесності в дошкільній освітній галузі.

Державний стандарт дошкільної освіти представляє взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, її напрямками та процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності. Це забезпечує освітній результат – компетентність дитини старшого дошкільного віку. Компетентність є і результатом освіти, і особистісним надбанням дитини. Вона відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини, а саме: емоційно-ціннісне ставлення; сформованість знань; здатність до активного, творчого впровадження набутого досвіду та відповідні навички.

Освітній процес містить у собі розвиток, виховання, навчання дітей і відбувається відповідно до освітньої програми. Для організації освітнього процесу заклад може використовувати освітні програми, рекомендовані міністерства освіти і науки України або розробляти освітні програми на основі державного стандарту. Кожна освітня програма повинна передбачати набуття дитиною ключових компетентностей, визначених базовим компонентом дошкільної освіти.

Що зробити: проаналізуйте виконання програмових вимог з урахуванням завдань діяльності закладу, визначених планом роботи закладу на рік. У кінці навчального року оцініть виконання державного стандарту дошкільної освіти. Особливу увагу зверніть на набуття кожною дитиною ключових компетентностей відповідно до освітніх напрямів, визначених інваріантним складником державного стандарту. Вивчіть такі питання: створення умов для реалізації інваріантної складової державного стандарту дошкільної освіти; створення умов для реалізації варіативної складової державного стандарту для впровадження додаткових організаційних форм освітнього процесу: гуртки, студії, секції (за згодою батьків та з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів дошкільної освіти). Проведіть моніторинг обізнаності педагогів зі змістом державного стандарту дошкільної освіти. Проаналізуйте результативність заходів з педагогами, батьками, спрямованих на розуміння його змісту.

Щоб реалізувати завдання визначених державним стандартом дошкільної освіти, організовуючи освітній процес у закладі, слід взяти до уваги: участь родини в розвитку дитини; взаємодію закладів дошкільної освіти з родинами дітей як учасниками освітнього процесу; педагога як фахівця, який стимулює процес розвитку дитини; зміст та організацію освітнього процесу; універсальний дизайн у закладі дошкільної освіти; наступність між дошкільною та початковою освітою; роль суспільства / громади в забезпеченні доступної та якісної дошкільної освіти. Тож ці питання також підлягають аналізу.

Які методи збору інформації використати: спостереження за організацією освітнього процесу, різними режимними процесами, методичними заходами для педагогів, заходами співпраці з батьками; опитування – анкетування педагогів і батьків, інтерв'ю з педагогами і батьками, бесіда з дітьми та педагогами; вивчення документації (плани, протоколи, накази), продуктів дитячої діяльності, особливостей створення предметно-просторового розвивального освітнього середовища, динаміки розвитку компетенцій дошкільника.

Критерій 2. У закладі дошкільної освіти здійснюється внутрішній моніторинг розвитку компетентностей здобувачів дошкільної освіти. Необхідність проведення моніторингових досліджень у закладі з питань якості та здійснення внутрішнього моніторингу розвитку компетентностей дітей не викликає сумніву. У тексті стандарту зазначено, що «дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя. Він передбачає взаємодоповнюючий розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових якостей та процесів, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної / тілесної та психологічної зрілості. Це надає дитині можливість опанувати нову соціальну ситуацію розвитку – перехід до систематичного шкільного навчання, оволодіння новою соціальною роллю учня та відповідними функціями й діями, які сприяють формуванню навчальної діяльності. Саме зрілість особистісних якостей та психічних процесів

забезпечує успішність розвитку навчальних навичок на наступних етапах шкільного життя».

Вивчати освітній процес для педагогів звична щоденна справа. Систему внутрішнього контролю ви укладаєте щороку, щомісяця, щотижня. *Що зробити*: вивчити організаційні етапи проведення внутрішнього моніторингу розвитку компетентностей дітей (цілепокладання та планування дослідження, створення групи моніторингу); добри діагностичний інструментарій, скласти програму, підготувати відповідний наказ; провести дослідження, обробити отримані результати (математична статистика); проаналізувати та інтерпретувати результати; прийняти управлінські рішення щодо роботи з дітьми та корекції освітнього процесу.

У системі дошкільної освіти вивчення результатів освіти дитини необхідно здійснювати за всіма освітніми напрямками державного стандарту дошкільної освіти, для чого необхідно використати інструментарій, який найбільше відповідає таким вимогам: дає змогу отримати об'єктивну інформацію про всебічний розвиток дитини; не вимагає довготривалих процедур тестування дитини, побудований на методі довготривалого лонгітюдного спостереження за динамікою розвитку дитини і порівняння її поточних результатів у часі; залучає до вивчення розвитку дитини одночасно педагогів і батьків як партнерів у наданні дошкільної освіти дітям; надає можливості для аналізу результатів розвитку дитини та прийняття управлінських рішень про подальші перспективи її успішного навчання і виховання та удосконалення умов освітнього процесу в закладі.

Оцініть, за якими критеріями проводите вивчення, чи відповідають вони цим вимогам. Проведіть внутрішній моніторинг якості освіти, щоб виявити та відстежити тенденції у розвитку якості освіти в закладі, встановити відповідність фактичних результатів освітньої діяльності в межах державних вимог до змісту, рівня її обсягу дошкільної освіти (БКДО) її заявленим цілям, а також оцінити ступінь, напрям і причини відхилень від цілей.

Які методи збору інформації використати: експертні оцінки, комісії, мозкового штурму, метод Делфі, евристичного прогнозування, парних (бінарних) порівнянь, середньої точки

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20B.

2. Електронний порадище для директора закладу дошкільної освіти щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, 2021. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=38817&utm_source=sqe.gov.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=e-poradnyk_dsyao&utm_term=news.

3. Критерії якості дошкільної освіти. Звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм»/ Упорядники: Софій Н., Гайда Ю. Київ, 2019. 77 с. URL: <http://www.doshkillia.ua/wp-content/uploads/2019/10.pdf>.

4. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, 2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf.

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

3.5. Оцінка управлінських процесів в закладі дошкільної освіти

Якісна діяльність закладу неможлива без розуміння напрямів та шляхів його розвитку, які мають бути сформульовані у стратегії розвитку. Перехід закладу освіти в режим розвитку означає пошук нових форм у розвитку, навчанні та вихованні дітей. Традиційно замкнутий заклад дошкільної освіти останнім часом набуває ознак відкритої освітньої системи, пов'язаної з соціальним середовищем. Розвитку закладу можна досягнути в результаті управлінських дій, заснованих на підходах стратегічного планування.

Критерій 1. У закладі дошкільної освіти є документ, що визначає стратегію розвитку закладу. Стратегічне управління спрямоване на те, щоб швидко і гнучко, реагуючи на ситуацію в зовнішньому середовищі, забезпечити виживання і процвітання закладу на тривалу перспективу. Розробити стратегію розвитку закладу – значить спроектувати бажаний стан закладу, що містить

місію, цінності, основні принципи діяльності, цілі, візію (бачення майбутнього) та конкретні заходи з реалізації стратегії.

Що зробити. Дайте собі відповідь на запитання: «Наскільки стратегія розвитку закладу відповідає особливостям вашої діяльності. Чи вона є чіткою, вимірюваною, зрозумілою, розробленою за кожним із напрямів діяльності, які ви визначили?»

Проаналізуйте, чи сформована у закладі дошкільної освіти стратегія розвитку. Визначте сильні та слабкі сторони діяльності закладу. Сплануйте заходи, які змінять слабкі сторони на сильні. Вивчіть документ, який склали. Його назва може бути: Концепція розвитку закладу, Програма розвитку закладу, Стратегія розвитку закладу. Оцініть: чи відповідає документ особливостям та умовам діяльності закладу; чи документ структуровано за напрямками діяльності, чи структура є чіткою й вимірюваною; чи відстежується у документі перспективність розвитку закладу, спрямованість на підвищення якості освітньої діяльності; кого залучали до розроблення документа (створили робочу групу, долучили батьківську громадськість, членів колективу).

Які методи збору інформації використати: вивчення документації: наказ, протоколи засідань педагогічної ради, стратегія розвитку; опитування (інтерв'ю з членами робочої групи, працівниками та батьками закладу).

Критерій 2. У закладі дошкільної освіти є план роботи на навчальний рік та літній період. Стратегію розвитку заклад реалізує через систему планування. Основою такої системи є план роботи закладу на рік. План роботи закладу освіти складають на навчальний рік і літній період. Він є основним документом, який регламентує діяльність закладу й дає змогу регулювати освітні та управлінські процеси відповідно до колегіально сформульованих завдань, здійснювати ефективні дії, які сприяють формуванню внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Що зробити: проаналізуйте (чи здійснюється планування роботи закладу та відстежується результативність його діяльності; чи план роботи на навчальний рік та літній період розроблено з урахуванням пріоритетів,

визначених у стратегії розвитку, на засадах аналізу діяльності (самооцінювання) за минулий період); перегляньте протоколи засідань педагогічної ради та з'ясуйте, чи розглядаються результати роботи закладу на засіданнях педагогічної ради; оцініть: чи охоплює річне планування всі напрями функціонування та розвитку закладу; чи є завдання плану роботи зрозумілими для педагогів та батьків; чи виконання завдань є вимірюваним.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації, опитування: інтерв'ю з вихователем-методистом, анкетування батьків, педагогічних працівників.

Критерій 3. У закладі дошкільної освіти сформована й функціонує внутрішня система забезпечення якості освіти. Що зробити: проаналізуйте: чи розроблено та оприлюднено Положення, що визначає стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти; чи визначено стратегію, процедури, зокрема самооцінювання, щоб були доцільними та оптимальними, відповідали б особливостям закладу; чи знають учасники освітнього процесу про внутрішню систему чи долучалися до її побудови. Зразком може слугувати матеріали, підготовлені Державною службою якості освіти та ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти».

Які методи збору інформації використати: вивчення документації (протоколи засідань педагогічної ради, положення про внутрішню систему, довідки за результатами самооцінювання, щорічний звіт керівника), опитування працівників, батьків.

При оцінці управлінських процесів в закладі дошкільної освіти важливим є оцінка ефективності кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників.

Схарактеризуємо критерії оцінки та методи отримання інформації.

Критерій 1. Керівник закладу дошкільної освіти формує штат закладу, залучаючи кваліфікованих педагогічних та інших працівників відповідно до штатних нормативів та типу закладу. Створити успішний, якісний заклад без висококваліфікованих працівників навряд чи вдасться. Тому будувати кадрову

політику закладу слід так, щоб допомогти кожному працівнику активізувати його професійні якості, задовольнити усі запити й прагнення до саморозвитку.

Що зробити: оцінити чи забезпечує кількість штатних працівників закладу освіти виконання державного стандарту дошкільної освіти; чи усі педагогічні працівники мають відповідний фах; чи повністю укомплектований штат педагогічними працівниками відповідної кваліфікації. З'ясувати, які ресурси пошуку кадрів задіяні та наскільки вони ефективні. Вивчити штатний розпис.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації, опитування (анкетування батьків, педагогічних працівників).

Критерій 2. Керівник закладу дошкільної освіти мотивує педагогічних працівників до підвищення якості освітньої діяльності. Головним чинником, який ефективно впливає на роботу педагогічних та інших працівників закладу є мотивація.

Що зробити: оцінити (чи є у закладі документи, які визначають принципи та процедури матеріального та морального стимулювання працівників, чіткі критерії застосування цих заходів; наскільки регулярно та обґрунтовано здійснюється матеріальне та моральне заохочення працівників); з'ясувати (чи обізнані працівники закладу з підставами для матеріального та морального стимулювання; чи вважають працівники закладу справедливими принципи та практику застосування матеріального та морального заохочення); проаналізувати зміст положення про преміювання.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації (положення про преміювання, колективний договір, протоколи засідань педагогічної ради, накази керівника); опитування (анкетування батьків, педагогічних працівників).

Критерій 3. Керівник закладу дошкільної освіти сприяє підвищенню кваліфікації педагогічних працівників. Необхідною умовою для якісної освітньої діяльності закладу – є професійний розвиток та підтримка власної професійної траєкторії кожного педагогічного працівника.

Підвищити професійний рівень педагогічного колективу можливо за умови інноваційного підходу в управлінні розвитком закладу, забезпеченні керівником таких сприятливих умов праці, які б сприяли самостійному і осмисленому навчанню, активізували і стимулювали допитливість, пізнавальні мотиви, групову самоосвіту, підтримку ініціатив і починань педагогів.

Що зробити: дайте відповідь на таке запитання: «Чи підтримуєте керівник особисті прагнення педагогічних працівників до постійного професійного вдосконалення? Як?». Оцініть: наскільки педагогічні працівники задоволені можливостями професійного розвитку у закладі; чи надає заклад педагогічним працівникам можливості для професійного розвитку; чи розглядає педагогічна рада питання професійного вдосконалення, які рішення ухвалює; чи ефективна реалізація рішень, спрямованих на підвищення професійного рівня педагогічних працівників.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації: план роботи закладу на рік, протоколи засідань педагогічної ради; опитування (анкетування педагогічних працівників).

Наступною вимогою щодо забезпечення якості управлінських процесів є формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності.

Критерій 1. Заклад дошкільної освіти впроваджує та дотримується політики академічної доброчесності. Доброчесність – це не лише про освіту та науку. Доброчесність – це категорія, яка визначає, чи можемо ми довіряти одне одному. Міжнародний центр академічної доброчесності (ICAI) визначає академічну доброчесність як дотримання, навіть під тиском, шести основних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та мужності.

Що зробити: проаналізуйте (чи сформована система та механізми забезпечення академічної доброчесності; чи педагогічні працівники закладу поінформовані про види порушення академічної доброчесності; чи дотримуються педагогічні працівники академічної доброчесності під час провадження педагогічної діяльності); перегляньте інформацію на сайті закладу,

а саме чи оприлюднені на сайті закладу Правила (Кодекс) дотримання академічної доброчесності працівниками закладу.

На що звернути увагу – керівник закладу забезпечує реалізацію заходів щодо формування академічної доброчесності та протидії фактам її порушення. У закладі дошкільної освіти сформована система та механізми забезпечення академічної доброчесності, які доведені до відома колективу.

Керівник залучає педагогів до складання Правил (Кодексу) академічної доброчесності. Кодекс обговорить та схвалить рішенням педагогічної ради, оприлюдить на сайті закладу. Розглядайте питання дотримання академічної доброчесності на виробничих нарадах, засіданнях педагогічної ради. Інформуйте учасників освітнього процесу про принципи, систему та механізми забезпечення академічної доброчесності.

Які методи збору інформації використати: вивчення документації (кодекс чи положення про академічну доброчесність, протоколи засідань педагогічної ради, план роботи закладу на рік, річний звіт про діяльність закладу).

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20B.

2. Електронний poradnik для директора закладу дошкільної освіти щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, 2021. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=38817&utm_source=sqe.gov.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=e-poradnyk_dsyao&utm_term=news.

3. Критерії якості дошкільної освіти. Звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм»/ Упорядники: Софій Н., Гайда Ю. Київ, 2019. 77с. URL: <http://www.doshkillia.ua/wp-content/uploads/2019/10.pdf>.

4. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, 2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf.

5. Національний стандарт України ДСТУ КО 9000:2015. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. (2016). ДП «УкрНДНЦ». URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf>.

6. Осадчий І. Про освітню послугу, освітнє середовище, та партнерство у сфері загальної середньої освіти. 2019. URL: <https://education-ua.org/ua/component/content/article/12-articles/1314-pro-osvitnyu-poslugu-svitne-seredovishche-ta-partnerstvo-u-sferi-zagalnoji-serednoji-osviti?fbclid=IwAR36ofC>

7. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07. 2021. станом на 02.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>.

8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. станом на 24.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

10. СЛОВНИК. UA. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>

11. Словник іншомовних слів. 2022. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%E0%F0%F2%ED%E5%F0>.

ГЛОСАРІЙ

Автентичне оцінювання (authentic assessment) – тип оцінювання, що передбачає використання завдань в умовах, наближених до реальних.

Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямована на всебічне комплексне оцінювання їх педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання

Базовий моніторинг – виявляє проблеми і небезпеки до того, як вони будуть усвідомлені у сфері управління.

Визнання (результатів) навчання (validation of learning (out comes)) – підтвердження того, що особа досягла результатів навчання за заданими стандартами внаслідок оцінювання на здобутих знань, умінь та інших здатностей (компетентостей).

Державна атестація – це основна форма державного контролю за діяльністю дошкільних установ незалежно від їх підпорядкування, типів і форм власності, що спрямована на визначення відповідності навчального закладу державним стандартам певного освітнього рівня, дотримання ним вимог цих державних стандартів і забезпечення надання якісної освіти; надання організаційно-методичної допомоги дошкільному закладу, який атестується.

Державний контроль – основна функція управління, що здійснюється Міністерства освіти і науки України, центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані дошкільні навчальні заклади, Державною службою якості освіти, районними державними адміністраціями та підпорядкованими їм органами управління освітою, органами місцевого самоврядування

Емоційний інтелект (emotional intelligence) – здатність сприймати, оцінювати та контролювати власні емоції й емоції інших людей.

Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток.

Інформаційний моніторинг – передбачає накопичення і розповсюдження інформації, але не передбачає спеціально організованого обстеження на етапі збору інформації.

Керівництво – рівень соціального управління, коли розробляються найбільш загальні та принципові рішення, визначаються перспективні цілі, які необхідно досягнути тією чи іншою системою управління, виробляються засоби для досягнення поставленої мети і визначається послідовність виконання більш конкретних, часткових задач.

Компетентність / компетентності (competence / competencies) – здатність/ здатності особи до виконання певного виду діяльності, яку/які описують через результати навчання.

Контроль – це функція управління, що спрямована на інформування про стан об'єкта; використовується для запобігання негативним результатам; процедура регулярна, систематична та своєчасна. Розрізняють контроль поточний, коли перевіряється й оцінюється певний стан роботи, і контроль завершальний, заключний, коли діяльність оцінюють за кінцевими результатами. Розрізняють контроль тематичний – це контроль метою якого є залучення уваги колективу до окремих завдань дидактичного, методичного, виховного характеру, які в закладі дошкільної освіти розв'язуються не досить успішно; вивчення виконання програми за конкретними розділами для виявлення рівня роботи закладу дошкільної освіти за завданнями, визначеними в річному плані; фронтальний контроль, метою якого є всебічна перевірка діяльності як вихователя окремо, так і закладу дошкільної освіти у цілому; оперативний – виявлення стану роботи педагогічного колективу та окремих

вихователів на певному етапі; порівняльний контроль, який дозволяє порівняти результати роботи вихователів за різними напрямками програм.

Контроль якості (quality control) – процес оцінювання якості, сфокусований на вимірюванні якості закладу дошкільної або освітньої / навчальної програми. Включає певний набір методів, процедур, інструментів, які розроблено і використовують для визначення відповідності реальної якості встановленим стандартам. Ключовим елементом контролю якості є система доказів правильності оцінки якості.

Критерії розвитку дитини дошкільника – показники результативності дошкільної освіти та якості педагогічного процесу.

Критерії якості освітнього процесу – розвиток дошкільної освіти, ефективність здоров'язберезувальної діяльності.

Моніторинг – комплекс процедур по спостереженню, поточному оцінюванню перетворень керованого об'єкта й спрямуванню цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта (наприклад, стандарту).

Моніторинг у педагогіці – регулярне стеження за показниками розвитку особистості та його умовами з метою запобігання відхилень від норм.

Моніторинг у системі дошкільної освіти – це спеціально організоване, цільове, систематичне спостереження за якістю дошкільної освіти, що дозволяє відстежувати як відхилення від державних освітніх стандартів, так і рівень задоволення освітніх потреб населення.

Національна рамка кваліфікацій – системний та всебічний опис рівнів кваліфікації, заснований на результатах навчання.

Об'єкт моніторингу – окремі підсистеми освіти, так і різні аспекти й процеси, що відбуваються в цій системі, навчальні досягнення учнів тощо.

Освітній моніторинг – це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити

висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку.

Освітні стандарти (educational standards) – опис державних вимог до кваліфікацій формальної освіти та навчальних програм/ програм підготовки (їх компонентів).

Оцінка (grade / mark) – будь-яка кількісна або якісна міра на основі визначених критеріїв, які використовують для опису результатів оцінювання в окремому освітньому напрямі або цілій освітній / парціальній програмі.

Оцінювання – це систематичний збір та інтерпретація свідчень, що веде, як частина процесу, до встановлення цінності з перспективою дії.

Оцінювання внутрішніх властивостей якості освіти – це проведення моніторингу якості освіти за трьома напрямі: основних умов освітнього процесу; реалізації освітнього процесу; результатів освітнього процесу.

Оцінювання зовнішніх властивостей якості освіти – це проведення моніторингу відповідності системи освіти за чотирма напрямі: реалізація освітніх потреб дітей; реалізація освітнього замовлення батьків; задоволення потреб суспільства; реалізація освітнього замовлення держави.

Оцінювання компетентностей (assessment of competences) – процес оцінювання здобутих знань, умінь та інших здатностей (компетентностей) особи відповідно до критеріїв і вимог до оцінювання результатів навчання.

Оцінювання здобувачів (assessment of individual students) – формалізований процес визначення рівня запланованих (очікуваних) результатів навчання, яким опанував здобувач, що є необхідним для вдосконалення освітнього процесу, підвищення ефективності їх навчання та розвитку.

Прогнозування – це системне дослідження перспектив розвитку об'єкта, що проводиться паралельно проектуванню, наукове передбачення дослідження.

Результати навчання (learning outcomes) – знання, розуміння, уміння, цінності, інші якості, яких набуває та/або які здатна продемонструвати особа

після завершення навчання. Результати навчання – це знання, навички, вміння та компетенції, яких особа набула за результатами завершення навчального процесу.

Рефлексія (від лат. *reflexio* — звернення назад) – філософський метод, при якому об'єктом пізнання може бути сам спосіб пізнання або знання, думка, вчинок. Рефлексія – це унікальна здатність людської свідомості в процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість (знання про знання або думка про думку). Процес самопізнання, при якому усвідомлюють й осмислюють власні думки та психічні переживання, називають саморефлексією.

Самооцінювання – процес визначення стандартів чи критеріїв та застосування їх при оцінюванні власних результатів освітньої діяльності з подальшою оцінкою, наскільки вони (результати) відповідають визначеним стандартам чи критеріям.

Уміння (*skills*) – здатність до застосування знань і розуміння для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння бувають когнітивні (інтелектуально-творчі) на підставі логічного, інтуїтивного, творчого мислення або практичні на основі спритності, майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій і інструментів.

Управлінський моніторинг – дозволяє відстежувати й оцінювати ефективність, наслідки і вторинні ефекти ухвалених рішень.

Управлінське рішення – знаходження оптимального варіанта дій керівника, який сприяє розв'язанню педагогічної проблеми та вдосконаленню поставленої мети.

Якість – наявність суттєвих ознак, властивостей, особливостей, котрі відрізняють один предмет чи явище від інших.

Якість дошкільної освіти – надання можливості вибору для дитини «індивідуального освітнього маршруту» на основі різноманітності змісту, форм

і методів роботи з дітьми; забезпеченням соціального захисту дитини від некомпетентних педагогічних дій; гарантією досягнення кожною дитиною мінімально необхідного рівня підготовки для успішного навчання в початковій школі.

Якість освіти – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості.

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНА ПРОДУКЦІЯ

Артемова Любов Вікторівна,
Жириков Ілля Андрійович,
Луценко Вікторія Олександрівна,
Луценко Ірина Олексіївна,
Молочко Мая Василівна,
Рейпольська Ольга Дмитрівна,
Федоренко Світлана Вікторівна

Якість освіти дітей раннього та дошкільного віку: забезпечення та діагностика

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка – Рейпольська О.Д.
Обкладинка – Рейпольська О.Д.

ISBN 978-617-8011-83-3

DOI <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-83-3-2024-136>

В авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman
Умови, друк. арк. 7,91
Обл. вид. арк. 6,0
Наклад 100 прим.
Зам. № 018/12/24

ВИДАВНИЦТВО

«НАІР»

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
Тел. (050)433-67-93
e-mail: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
№ 4191 від 12.11.2011 р.